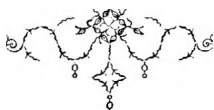


SZÓZAT

A

MAGYAR KÉRDÉS

ÉRDEMÉBEN.



PEST.

HARTLEBEN ADOLF.

1865.

Pest 1865. Kertész József nyomása.

NAGYMÉLTÓSÁGU
SZÉKHELYI
GRÓF MAJLÁTH ANTAL UR

Ő CS. KIRÁLYI APOSTOLI FELSÉGE ARANYKULCSOS HIVE, VALÓSÁGOS
BELSŐ TITKOS TANÁCSOSA, SZENT ISTVÁN APOSTOLI KIRÁLYI REND
NAGY KERESZTESE, MAGYARORSZÁG EGYKORI NAGYÉRDEMŰ FŐ-
KANCZELLÁRJA, TETTES. NS. ZEMPLÉN VÁRMEGYE VOLT NAGYTE-
KINTETŰ FŐISPÁNJA

Ő EXCELLENTIÁJÁNAK

LEGMÉLYEBB HÓDOLÓ TISZTELETE ÉS ÓROKLÓ HÁLÁS ÉRZELMEINEK
ŐSEKÉLY ZÁLOGAUL

a szerző.

Motto: Beata Ungheria se non si lascia piu malmenare
etc.

Dante.

ELŐSZÓ.

Nyílt válasz gyanánt honfitársaimhoz.

*Motto: *) „La politique est le discernement de ce, qui mène au but, — elle consiste selon les situations ou dans la franchise, ou dans le silence. — Le grand point est de se garder les mains libres, pour pouvoir agir selon les circonstances“ etc.*

Édes hazánk jelen abnormis és beteges politikai állapotját tekintve, nem csoda, ha hazájukat forrón szerető honfiak, kiknek koponyájában egy kis politikai tudomány és tehetség rejlik, már eddig is minden módon oda igyekeztek, hogy a kedvelt beteg ágyához orvosló kezekkel járuljanak.

A jóakarát és igyekezet azonban még távolról sem elegendő, hogy biztos sikerhez vezessen, ott, hol a nagy beteg testületi organismusához kellő orvosló szerekkel nem járulunk és a betegség symptomáit kellőleg a maga egész mivoltában fel nem ismerjük.

Mi, mint dicsőült gróf Széchenyi István és gróf Desewffy Aurel halhatlan nagy hazánkfiaiak

*) Lásd Brochure anonyme de M. le Baron de Wessenberg, ministre des affaires étrangères, d'Autriche en 1848 publiée sous le titre „*Feuilles détachées de l'Album d'un homme retiré du monde.*“

egykori politikai iskolás növendéke, mind ez ideig nagy figyelemmel kísértük a kedvelt nagy beteg irányában követett és alkalmazott orvosi-rendszer minden phásisait, hanem — őszintén meg kell vallani, — hogy igen csekély kivétellel, az alkalmazott gyógymodort felette hibásnak, és a nagy beteg ugyan életerős, de sok tekintetben megrendült testületi létegzetéhez nem épen sympatheticus-nak lenni találtuk.

Ennek folytán tehát az annyira mindnyájunk által ohajtott felüdülést az eddig alkalmazott palliativ orvosszerek által gyökeresen eszközölhetőnek sem ismerhettük el.

Hosszas tusakodás és tünődésünk közepette, és felette csekély orvosi tehetségünk érzetében, elvégre mégis elhatároztuk magunkban, — a kedvelt nagy betegnek organismusát mélyebb tanulmányunk tárgyává kitűzni, — és annak naponta sulyosbuló betegágyához részünkről is járulni, a többi tekintélyre nézve csekélységünket tulszárnyaló orvosokkal concurrentiába lépni, és a betegség valódi fészket őszintén fölmutatván, az eddig alkalmazott orvosi rendszer felette hibás voltát is orvosi taglalat alá venni — s in consilio medicorum — min részünkről is — saját orvosi szereink alkalmazásának felajánlásával a nagy közönségszine elé lépni.

A nemzetek betegségeinek orvosló szereit egyedül a nyilvánosság gyógyyszertárában lévén feltalálhatók, *a szabad sajtót*, mint a nyilvánosság lelki ismeretes kezelőjét kell vala tehát mindenekelőtt felkeresnünk, hogy hazafini őszinte szándokunk érvényesítését eszközölhessük.

A nyilvánosság, mint politikai gyógyyszertár minden alkotmányos nemzetnek egyik legfőbb palladiuma, mert annak segedelmével az alkotmányt

nem csak megőrizni, hanem sérült jogainkat megvédeni, sőt visszaszerezni is képessé teszi bennünket úgy annyira, hogy legtekintélyesebb státusférjaink kiválólag a szabad sajtónak közremunkálását fölkeresni és igénybe venni mindenkor szerencsájuknek tartották.

Ezen benső meggyőződésünk, de különösen több igen tisztelt honfitársainknak ez irányban hozzáink intézett lelkes buzdításai folytán, elvégre elhatároztuk magunkban, hogy többi honfitársainknak is józan hazafiságát e csekély és igénytelen politikai nézeteink közrebecsátásával a nyilvánosság terén szintén felkérni el nem mulasztandjuk.

Hogy minden önzésen és álnépszerűségen felülemelkedett józan hazafiságában honfitársainknak nem is csalatkozánk, mutatják mult év utolsó napjaiban, de ezen beállott, édes hazánkra egy jobb jövőndő hajnalát feltüntető esztendő folytatában is több előkelő lelkes hazánkfianak hozzáink intézett, honunk jelen, felette bonyodalmas helyzetét és politikai hangulatát kellő tapintattal jellemző igen becses sorai.

Az azokban felhozott indokok az enyéimmal találkozáván, arra vezéreltek engemet, hogy ezen csekély röpirat közrebecsátását lelkes honfitársaim által ajánlott kedvezőbb időszakra halasszuk el, és várjunk, miglen a politikai hangulat eddigi szenvedélyes és a közügy sikerére nézve káros hatásu salakjaiból kibontakozva, elvégre higgadtabb és biztosabb álláspontot fogand számunkra kijelölni.

Ime azóta fél év tñnt le ismét a semmiség tengerébe, és ezen fél év mireánk magyarokra nézve sem volt minden tanulság nélkül, mert mint a nemzet minden rétegeiben tapasztaljuk, mi némieket tanultunk is, felejtettünk is, az önismeret mint leg-

biztosabb szövétnek a politika borongós mezején, felderítette kevésbé a láthatárt, hogy önszemeinkkel világosabban láthassuk és közelebbről vizsgálhassuk meg mind azon tárgyakat, melyek számtalan józan hazánkfiai által mind ez ideig csak félhomályban voltak szemlélhetők.

Az önismeret, mint minden politikailag miveltenemzetnek nélkülözhetlen kellékét, mi is igyekeztünk ezen év leforgása alatt minden irányban sajátunkká tenni; — felüdültünk azon felette káros mámorunkból a külföldi politikai események ephemer tüneményei és ábrándjai után esenkedni és némi menedéket ottan vélni feltalálhatni panacea gyanánt sebeink gyógyításául.

Az önismeret jótékony hatása ébresztett fel bennünket azon öntudatra, hogy erőnknek tulbecsélése mind ez ideig csupán tulzásokra, és valódi politikai helyzetünk félreismerésével csupán félszegségekre volt képes bennünket bujtogatni, és mind ez ideig csak „a circulus vitiosus“ tömkelegében tévelyegtünk, a nélkül, hogy ez uton azon valódi ösvényre eljuthattunk vala, hol egyedül józan kilátás dereng elibénk.

Ezen politikai öntudat vezérlett bennünket annak felismerésére, hogy a józan politikai irány egyedül abban rejlik, kellő tapintattal és a létező politikai viszonylatok kellő méltánylatával, közbirodalmi összeköttetésünknel fogva is, oly ildomos modort megválasztani, mely által az elénk kitűzött nagy czélt, t. i. hazánk jelen bonyodalmas és abnormis állapotjából kibontakozva, alkotmányunk élvezetéhez ismét eljuthatni — némileg megközelíteni segítend.

Ezen magasztos feladat megoldásához csekély erőnkhez képest részünkről is járulhatni, buzditott

fel bennünket az ezennel közrebocsátott igénytelen politikai nézeteinket a nyilvánosságnak átadni és annak tartalmában kifejtett alapelveket és azoknak nyomán a kölcsönös kiengesztelés és kiegyenlítés eszközeit elfogulatlan hazánkfiainak becses és méltányos figyelmébe ajánlani.

I-ször. Feltüntetettük a reánk magyarokra nézve általában nem nélkülözhető, és egyedül sikerre vezérelhető politikai maximát, miszerint mindenkor szemünk előtt tartván azon tényleges állást, miként Magyarország a közbirodalomnak egy kiegészítő részét tévén, ehhez képest a politika mezején a józan kiindulási *szempont* csupán abban rejlik, ha *nemzetközi és közjogi* nagy fontosságú viszonyaink és kérdéseink megoldását nem egyoldalú magyar, de mindenoldalú, t. i. közbirodalmi politikai viszonyaink egybevetése mellett elfogulatlanul megvizsgálván, ezen vizsgálati eredmény alapján kísértendjük meg, és felhagyván pusztá elméleti teoriák utáni esengési vágyainkkal, egész elhatározottsággal a politika gyakorlati terére lépünk. *)

*) Hogy gyakorlati politikára immár felette nagy szüksége van a világnak, ez mai napság nem is kérdés többé senki előtt, ki az államlétegzet annyi helyütt sinylődő kországait körülálló politikai orvosművészek kontár experimentalis műtételeit — a társadalmi élet csak legközelebbi politikai phásisait vévén figyelembe — kissé mélyebben vizsgáló szemekkel kísérni feladatául tűzte ki magának. — E csekély röpirat szűk hasábjainak körét túlhaladná, ha bővebben ohajtanók a gyakorlati politika tanait bajos ügyeinkre alkalmazólag terjedelmesebben feltüntetni, elég legyen e helyen hazánkfiainak becses figyelmét egy e téren mult év folytában megjelent igen érdekes munkának olvasására felébreszteni. — Lásd „*Handbuch der Praktischen Politik*“ von Heinrich Escher, Professor an der Hochschule zu Zürich. Leipzig 1863.“

II-szor. Kimutattuk, kellőleg méltányolván hazánkfiái részéről eléggé nem dicsérhető törvény iránti tiszteletből keletkezett *jogfolytonosság elméletének* józan fogalmát is, megkísértettük kijelölni továbbá azon határvonalat, melynek korlátain belül — a visszatörlesztés kételtől bármiféle eszközeivel felhagyva — törvényszerű igényeinkhez elvégre eljuthatunk.

Midőn imádott hazánk és alkotmányunk megmentése forog kérdésben, ha némi áldozatokba kerül is a kölcsönös kiengesztelés és kiegyenlítés nagy műve, gondoljuk meg azt, hogy kötelességünk: jobban szeretni a hazát, mint gyűlölni ellenségeinket; ne induljunk ki, midőn a haza közös ügyéről van szó, pusztán pártnézetekből, hanem a magasztos önmegtagadás elveit alkalmazva, a közbirodalom összes érdekeit se felejtstük ki számításainkból.

Mert hiszen, ha a magyar józan nemzeti politikánknak irányt adó egykori nagy mesterünk gróf Széchenyi Istvánnak mondatait végkép elfeledni nem akarjuk, illő, hogy visszaemlékezzünk azon szavaira is, hol azt mondja: „hogy mi magyarok az ausztriai birodalommal össze lévén házasítva“, részünkről a legstürgetőbb kellőség abban öszpon-tosul, hogy ezen elválhatlan politikai állapotnak teljes méltánylatát és annak közös érdekeit kellő tekintettel kísérvén, egyszersmind minden lépéseinket oda irányozzuk, hogy a viszonti érdekek minél tisztábbra hozatala és törvényleg megkísér-tendő szabatos meghatározása által, e részben a lehető legbarátságosabb és legezélravezetőbb eszközök alkalmazását és felhasználását se mulasztjuk el.

Az ausztriai birodalomnak évkönyvei nem képesek felmutatni sehol, általánlag az egész biro-

dalmat alapjaiban annyira megrázkódtató, az erőszak minden jellegét magán hordozó rendkívülbb eseményeket, mint épen az 1848-ki évek valának.

Általános volt ugyan azon előérzet, miszerint valami nagyszerű politikai tünemény lenne készülőben, és hogy ezen általános *sejdtés*, mely az elfogulatlan keblteket is egyiránt megszállotta, nem volt pusztá ábrándkép, kittnik azon körülményből leginkább, minélfogva egy rendkívüli politikai izgatottság volt észrevehető, annak okai felismerve, mi több, a felhasznált eszközök in ultima analysi — a kitűzött czélt sem valának egészen képesek szemünk elől elrejteni, és mindezek mellett is felette jellemző tanulság gyanánt szolgál nekünk azon csodálatos körülmény, hogy az egész világ az 1848-ki események által mégis csupán véletlenül meglepetve lenni vallotta magát.

Eleve látta tehát mindenki, mi van készülőben, mégis a véletlenségre utalt az emberiség; — különös egy politikai rejtély, mely azon körülményben találja megoldását, hogy nem volt elég bátorságunk és elszánt akaratumk a politikai tévtanok és azok álapostolai ellenében férfiasan fellépni.

Nem a közveszély felismerésének hiánya, mint inkább a kislelktőség és a mindenhol mutatkozó vérmes politikai izgatottság vezénylő irányzatát erélyesen elvállalni vonakodó tartózkodás emelte az események hatalmát azon pontra, melyről kellő időben még visszalépni már nem volt többé lehetőségünkben és hatalmunkban.

Ezen szomorú tapasztalás, melyet az egész birodalom hányatásának szemlélése által a lefolyt 16 évek alatt elég alkalmunk volt a jövőre nézve tanulság gyanánt magunknak megszerezni, önkénytelenül azon kérdés mélyebb vizsgálatát

veti föl elibénk: valjon lehetséges-e valószínűleg feltehetni azt, hogy egy minden tekintetben, fekvésére mind kiterjedésére nézve hatalmas állam, mint az ausztriai közbirodalom, ha annak különböző népei igazságosan és kellő erélyes képességgel és méltánylattal kormányozva lettek vala, egyszerre, mintegy egy akarattal közönségesen fellázadjanak? valjon az eddig alkalmazott és használatban levő kormánygépezet hiányos voltában nem leginkább feltalálhatók-e valamint az eddig tapasztalt hanyatlásnak, úgy a minket jövőre nézve is fenyegető veszélynek főbb okai?!

Mélyebb vizsgálat után in ultima analysi nemde azon eredményre fogunk eljutni, hogy az immár, hála az isteni Gondviselésnek és jóságos Fejedelmünk magasztos elhatározásának, megbukott kormány emberei által alkalmazott bureaucratocentralisticus kormánygépezet és annak ármányos kezeltetése hozta reánk és velünk együtt az összes birodalom minden lakosaira a még tőlünk egészen el nem háritott veszedelmet, mely önkénytes elismerés folytában méltán elmondhatjuk, hogy minden rossz, mely az emberiséget a 19. század közepén megszállotta, az emberiség tévtanainak és ferde intézményeinek szüleménye.

Azonban, ha az ekként felismert rosznak, és reánk nézve egyiránt ártalmasnak bizonyult okozatnak eltávolításán sikerrel munkálni akarunk, mulhatlanul szükséges volt előbb az azt szülő okokat is elhárítani.

A legfőbb ok minden kétségen kívül és mindenek előtt a bukott kormány kárhozatos rendszerében volt keresendő és bizton fel is található, mert hiszen ugyan annak 16 évigleni eléggé nem sajnálandó, és az egész birodalomra nézve felette ve-

szélyes alkalmazása folytán Magyarország és az örökös tartományok között közel immár két századokon keresztül üdvös sikerrel fennálló törvényszerű *birodalmi kapcsolat léteges föltételeit* ármányos és erőszakos eljárása által majdnem egészen megsemmisítette.

Ezen kárhozatos kormány-rendszernek fenntartását Felséges Urunk s legjobb Fejedelmünknek továbbra is túrni és elszenvedni lehetetlenség lévén, nem volt más menedék hátra, mint a volt kormány embereit elbocsátván, velük együtt az eddig általuk kárhozatosan alkalmazott kormány-rendszert is véglegesen félretenni és a *pragmatica-sanctio* tételeire ismét visszatérni. Ugyanis élénken fogunk még mindnyájan visszaemlékezni, kik évkönyveinket figyelemmel forgattuk, miként VI. Károly császár és magyar király volt az első, ki fejedelmi előrelátó gondosságánál fogva, a felséges Dynastiára netalán bekövetkezhető veszedelmet egész mivoltában felismerve, az ausztriai birodalmat alkotó különböző nemzetek által önkényt és kölcsönösen elfogadott s ugynevezett *pragmatica-sanctio*-nak erejénél fogva vélte különböző népei között a nélkülözhetlen *szorosabb kapcsolat* sikeres fenntartását célzó *egységi elvet* ismét helyreállítani.

Az előrelátó gondos fejedelem számításaiban nem is esalatkozott, mert csakhamar halála után törvényes trón-örökösére *hagyott birodalmának ép-ségét* egyedül ezen, népei részéről neki önkényt *főljánlott szilárd vért* volt képes utódjai számára is megoltalmazhatni.

Tovább mint egy egész századon keresztül anynyi sok egymást felváltó vizsontagságok közepette, a *pragmatica-sanctio*-nak varázsereje volt egye-

dül azon szent kötelék, mely a birodalmat élet-erősen egybetartani képes volt.

Miglen az 1849-ki sajnos események annak legbiztosabb alapjait erőszakosan felszakgatván, az-
zal együtt egy minden tekintetben gyászos polgári
belláborut idéztek elő, melynek véres lektüzdése
után is a felizgatott kedélyeket megnyugtatni, és
a viszálkodást kölcsönös kiegyenlítés útján meg-
szüntetni mind ez *ideig tökéletesen* nem sikerült.

Igénytelen politikai nézeteinknek feladata im-
már: csekély tehetségünkhöz képest közremun-
kálni, és a mennyire tőlünk kitelik az utat egyen-
getni, a balvéleményeket és előítéleteket eloszlatni,
egyszersmind mindkét fél részéről kimutatni azon
ösvényt, melyen elérhetni véljük azon nagyszerű
célt, hová mindnyájan egyiránt törekszünk, t. i.
alkotmányos jogaink élvezetének biztosítása mel-
lett, egyszersmind a *közbirodalmi egység* szilárd hely-
reállítását, alkotmányos állásunk alapelveit is ma-
gában *foglaló pragmatica sanctio tételeiből kiindulva* —
eszközteni, és annak legatyafiságosabb modorbani
elérhetési lehetőségét hazánkfiaink előtt őszintén, min-
den *elfogultságtól menten*, tartalék nélkül kimutatni.
— Magyarország lakosainak elvégre is fel kell is-
merniök és őszintén bevallaniok mindazon terhes ne-
hézségeket és akadályokat, melyeket sok tekintetben
kellőleg nem igazolható, a közbirodalom irányában
követett *ellenzékes eljárásuk* által Ausztria elébe gör-
ditettek, melyre Ausztria részéről mindannyiszor a
reánk még inkább súlyosodó *visszatorlás átkos csapá-
sai ismételve megújítatván*, ezen szomorú tapasztalás
elvégre is azon *történeti tanulságot* mutatja fel köve-
tendő *politikai maxima* gyanánt elibénk, hogy Ma-
gyarország csupán és egyedül *Ausztriávali szoros
egyesülés* alapján létesítheti jövődjét jólétét és vi-

rágzását, *ellenkező irányban* pedig öngyilkos gyanánt önkénytelenül is saját vesztén dolgozand, ha *ábrándképek* után esengeni véglegesen meg nem szűnend.

Ha a történelem szövétnekének egyedül biztos vezérlete után indulunk, annak világánál önkénytelenül feltárul szemeink elé azon politikai tanulság, miszerint a nemzetek élete kettős stadium körül forog:

Az *I-ső stadium* ugyanis *kizárólag a nemzetiség elveit követi* s abban véli egyedül feltalálhatni politikai lételének biztosítékait, midőn életök *második stadiumához* jutva, a polgárosodási lét (*l'état civilisé*) tágasabb mezejét keresvén fel, az egyetemes közállamban együtt élő különböző népfajok az egymáshoz szorosabb közeledés föltételeiben vélik politikai lételök további fenntartását eszközölhetőnek.

Az egészen átváltozott európai viszonyok és a polgárosodás közérzete az ausztriai közös birodalom népeit is ösztönszerűleg a politikai lét *II-ik stadium-ához* juttatván el, — mi magyarok, ha ezen közpolgárzati áradat által magunkat elsodortatni engedni nem akarjuk, — ezen a többi európai nemzetek által immár elfoglalt politikai térre részünkről is föllépni mintegy *elutasíthatlan politikai szükségesség* gyanánti polgári kötelességünk, a nemzetközi viszonylatokkal méltányosan számot vetni egyik főbb föladatunk; ezt pedig csak úgy gyakorolhatjuk reánk nézve üdvös sikerrel, ha minden lépteinkben, és különösen a közbirodalom többi népei irányában s velük közlekedőleg bármiféle eljárásaink folytában, a *politikai türelmesség* és méltánylat elveit követendjük.

Mi azon válságos és nagy horderejű *fordulati ponton* állunk, honnan oda kell törekednünk: egész

mivoltában felismerni azon befolyást, melyet a mi kiváló külön érdekeinkre azon politikai elvek gyakorolnak, melyeket *Ausztria a közbirodalom határain kívül* és azokon túl is immár tényleg alkalmazásba hozott.

Egy nemzet, mely a reá nézve válságos politikai korszak pillanatában magán eszélyesen uralkodni és vérmes szenvedélyeit fékezni tudja, kétségtelenül inkább megérdemli a csodálkozást, mint azon nép, mely engesztelhetlen gyűlölsége és indulatosságától elragadni hagyván magát, a kétes jövőendő kockájára teszi fel lételét.

Ezen elvekhez egész hűséggel kell ragaszkodnia minden politikai lépéseinél a nemzetnek, ha fejedelme és ennek jelenlegi jószándéku kormánya részéről maga iránt valódi bizodalmat ébreszteni ohajt, és eszélyes magatartással várni az időtől azt, mit az biztosan meg is hozand oly népnek számára, mely uralkodni tanult szenvedélyein.

A történelem kétségtelen adatai és a gyakorlati tapasztalat elegendő tanulságául szolgálnak annak felismerésére, hogy egy nemzet, mely politikai önállóságra méltó igényt tart, egyedül és kizárólag csupán saját erejére támaszkodhatik; ez azon pánczélozott vért, mely őt megvédendi az önkény mindenféle kicsapongásai ellenében.

Az engesztelhetlen gyűlölet és szenvedélyes indulatosság féktelen kitörései valának azon szirttek, melyeken a hős lengyel nemzetnek annyiszor megkísértett erélyes felkelései az orosz kormány zsarnokságai ellenében, mind ekkoráig hajótörést szenvedtek, és ebbeli elkövetett önvétkök eredménye gyanánt, jelen politikai helyzetük sanyaruságát vonta maga után.

Minden ábrándkép feloszlik a mulandóság és

semmisség tengerében, csupán a valónak van jövője, mert *opinionum commenta delet dies, naturae judicia confirmat.*

Senki inkább nem tiszteli, mint mi, a politikai irodalom lelkiismeretes hőseit, kik életöket a népek boldogsága magasztos eszközeinek felkeresésére szentelték, és mi azon meggyőződésben élünk, hogy hibás politikai nézetek felderítése, ha más egyéb eredményt nem lennének is képesek ezen igénytelen soraink felmutatni, már magában nagy hasznot hajt az emberiségre, mert kijelölni azon ösvényt, melyet követni nem vala célirányos, már magában annyit jelent, mint a tévutak kikerülését eszközteni és egy jobb ut felé az irányt feltüntetni.

A híres Nelson, midőn hazáját Nagy-Brittaniát veszély fenyegette, honfitársait lelkes szavakkal tüzelte fel a közös Haza javára egyetemes buzgalommal eljárni, hozzájuk intézett végszavaiban, e híres mondattal zárván be szavait:

„England expects every man to do his duty.“

A mi Felséges Urunk és Királyunk legközelebb hozzánk magyarokhoz intézett magasztos szavai szintén ez értelemben így hangzottak felénk:

„Bizton elvárom, hogy minden hű magyar megteendi kötelességét.“

Uram Királyom e magasztos fejedelmi szavára, mert hiszen „első magyar ember a Király“, mint hű magyarjainak egy csekély tagja, felhiva érezvén magamat felette parányi tehetségem szerint hazám javát tőlem kitelhetőleg előmozdítani, ösztönöztek engem leginkább ezen felette csekély dolgozatommal a nyilvánosság terén szent kötelességem érzetében hazámfiái előtt egész őszinteséggel föllépni.

Ha e jelen csekély röpiratban letett igényte-

len politikai nézeteim a magyar kérdést illetőleg semmi más positiv eredményt felmutatni nem leendenek is képesek, elég jutalma leend fáradozásainknak azon benső öntudat, hogy őszintén igyekeztünk csekély tehetségünkhöz képest némi balvélemények eloszlatásával és megrögzött előítéletek felderítésével a közjóra munkálni, és a politikai hangulat békitő szellemét némileg előmozdithatni.

És végre azonimával zárom be ezen, — lelkes honfitársaimhoz intézett őszinte szivből csergedező válaszsoraimat, adja az ég, hogy békitő szellem lengvén körül áldott jó Fejedelmünk királyi zsámolyát, a nemzet jobbainak sikerüljön az engesztelő kölcsönös bizodalom oltáránál a legközelebb tartandó országgyűlésnek nagy napján a haza alkotmányos épületét ismét helyreállithatni.

Kelt Budapesten, Szent-Istvánhó 20. 1865.

A szerző.



Jelszó:

„Toutes ces choses (changement de la constitution) n'intéressent que la nation — aucune puissance étrangère n'est en droit y intervenir autrement, — que par ses bons offices, — à moins qu'elle n'en soit requise, — ou que des raisons particulières ne l'y appellent, — si quelqu'un s'ingère dans les affaires domestiques d'un autre, si elle entreprend de la contraindre dans ses délibérations, **elle lui fait injure.**“ — Lásd du Vattel 'Droit des gens' — Livre I. Chapitre 3. §. 37.

BEVEZETÉS.

I.

Annyi mindenféle röpiratok jelentek immár meg a magyar kérdés érdekében, hogy az ember azt vélné, e tárgy már egészen ki lévén meritve, alig lehetne többé új más practicus nézetekkel előállani. Azonban, ha figyelemmel olvasta meg az ember azoknak tartalmát, többnyire úgy találja, hogy nagyobb része ezen röpiratoknak vagy kizárólag pusztán *magyar szempontból* — ha t. i. magyar publicista tollából vette eredetét —, vagy azon esetben, ha német státusférfiak szólaltak fel e tárgyban, csupán *osztrák nézpontról* látták szükségesnek fejtegetni e nagy jelentésű kérdést, — felsőbb és magasabb, t. i. európai és *összes birodalmi szempontból* az internationalis érdekek tekintetbevételével érintkező fejtegetésekkel sehol sem találkozunk, — azért van az, és nem is lehet rajta csodálkozni, hogy az e kérdésben eddig megjelent röpiratok — csak igen kevésnek kivételével — minden nagy czimjeik mellett is csak mulékony érdeket valának képesek ébresztetni, és az olvasó közönséget semmi tekintetben ki nem elégíték.

Nem feladatunk e röpiratok minden tételeit ex professo észrevételeinkkel kísérni, — azonban az ily czim alatt: „*A magyar szabadelvü conservativ politika*“ — megjelent iratot e helyen felemlíteni el nem mulaszthatjuk. Ezen

politikai röpirat ugyanis, mint ezimje is mutatja, egy erős kormánypárt alakítása valósításának érdekében fáradozott; — valóban a szándék igen dicséretes és méltánylandó hazánkiai által, mert egy alkotmányos országban a kormányt erélyesen, de egyszersmind — ne feledjük itt nyomatékosan per tangetem megjegyezni, — ildomonosan is támogató párt nélkül magyar hazánkknak üdvére s epedve várt jobb jövődjére nem is számolhatunk, — hanem őszintén megvalljuk, hogy be nem látjuk annak szükségét, mikép ezen röpirat szerzője az egyedül célhoz vezető sikeres politikát abban látja egyedül feltalálhatni, ha t. i. az 1848. évi törvények által felállított miniszteri rendszernek „pro forma et in theoria“ ideiglenes engedélyezése vétetnék alapul, azt hozván fel a többi között ebbeli véleménye indokául, hogy ilyes eljárás a jogfolytonosság eszméjét leginkább megközelítené, de másrészt a szándéklott 1848. t. cz. revisióját sem lehetetlenítené; — a mi, e részbeni igénytelen véleményünk sok tekintetben eltérő, s e csekély politikai dolgozatunk fel fogja azon nyomatékos szempontokat mutatni, melyből kiindulva, szerintünk a kitűzött célt nagyobb valószínűséggel megközelíthetnők.

II.

A „magyar kérdés“ sikerteljes megoldása csak úgy eszközölhető, ha az egyszersmind európai és összes birodalmi szempontból tekintve tárgyalatik.

Azonban mind ezen röpiratokban felmerült politikai nézetek a magyar szemponton túl nem hatottak — európai és összes birodalmi álláspontból tüzetesen senki közlünk feladatának nem tekintette e nagy horderejű kérdést fejtegetni. — A mi nagy hazánkfia gróf Széchenyi Istvánnak minden törekedései, mfg élt, oda valának irányozva, hogy a nemzetet felvilágosítsa, a félszeg politikai ábrándok után kapkodókat, kik a nemzetet a forradalom örvénye felé terelik, minduntalan figyelmeztette és óvta azon nagy veszélytől, melyben elmerülendő vala a magyar faj, *ha ámitóinak hátat nem fordít*, és azon szerény állást, melyet az isteni gondviselés a magyarnak e földön kijelölt, elhagyni vakmerősködnék. — De, fájdalom, miközlünk sokan csak majomi szeretettel, de nem valódi hazafiui kegyelettel imádjuk e legnagyobb hazánkfia emlékét, — munkáit figyelemmel nem olvassuk, az azokban nemzeti ereklje gyanánt letett, nekünk irányul szolgálendő politikai tanokat kéllőleg nem méltányoljuk, példáját nem követjük, s azokat, kik e dicsőültnek szellemében felszólalni merészlenek, lehuzogatjuk, lefármázzuk, mi több, mint hazaárulókat megbélyegezve, mindenképen üldözzük, és így politikai kiskoruságunkat

tényleg mindenféle kisszerű tüntetésekkel, mintegy photografizva állítjuk Európa elé. Ezen politikai ferde irányzat- és ildomtalanságunknak kell tehát és semmi másnak tulajdonítani, hogy mind ez ideig a politikai charlatánoknak ámitásai háttérbe szorítának minden józan felfogást és combinációt, mely bennünket e politikai tömkelegből és circulus vitiosusból, melybe sodortattunk, kivergődni engedne. Ezen mételyes politikai hangulatból, mely ragadós kórság gyanánt mindinkább elharpózva e széles hazában több jobbainkat is már-már eltántorítani látszott, magyarázhatók csupán a még mindig itt-ott tapasztalható beteges symptomák, mik néhány önálló státusférfiaink józanabb felfogását is háttérbe szorítani mind ez ideig képesek valának. A politikai egyoldalúság nagy hibánk, mert hiszen valamint sociális tekintetben nagy félszogséget árul el azt akarni elhíttetni a világgal, hogy „extra Hungariam non est vita, si est vita non est ita“ stb. — ugy jelenlegi politikai viszonyainkból indulva ki, felette nagy önámítás oly vágyakat ébren tartani, melyek valósítását semmiféle józan combináció és bármiféle politikai conjuncturák igazolni nem képesek.

Méltán vethetik tehát szemünkre nekünk magyaroknak örökös tartománybeli sógoraink, hogy némi tekintetben még mindig sociális és politikai kórságban sanylódnunk, és abból minden áron felgyógyulni és valahára kibontakozni, ugy mint kellenék, egy hős nemzethez illő erélyességgel — nem törekszünk.

Európa népeinek rokonszenvét úgyünk irányában felébreszteni nekünk sikerült ugyan legközelebb, — de ha magunkat a politikai passivitas és negatio sánczai közé ismét visszaterelni engedjük, ezen rokonszenvre sem számíthatunk jövőre; pedig az európai politikai rokonszenv egy nagy erkölcsi factor, mely mellettünk sokszor hathatósan felemelte szavát.

Azon egyoldaluság, mely e nagy horderejű kérdés gyakori vitatása mellett is a körülötte létező homályt kellő világítással felváltani egész hatályossággal, úgy mint kívántatnék, nem engedé, — nemkülönben magasabb politikai tekintetek indítottak bennünket arra, hogy ezen igénytelen politikai nézeteinket a nagy közönség elé bocsássuk, s ez által az eddig néhány lelkes hazánkfia által megvitatott magyar nemzeti szemponton túl emelkedve, azon európai és összes birodalmi álláspontot is előtüntessük,*) mely a magyar kérdés, az örökös tartományok részéről is méltányosan elfogadható kölesönös megoldásának nagyfontosságu horderejét valódi alakban állítsa elő.

Azon viszály, mely Ausztria és Magyarország közt jelenleg létezik, oly nagy horderejű tárgy, mely bármely nemzetbeli államférfiúnak figyelmét méltán magára vonja. Azon kérdések, melyek megoldására alkalmat szolgáltat, szoros kapcsolatban és elválhatatlan összefüggésben vannak az internationalis és társadalmi viszonylatok alapelveivel. Itt egy nagy birodalom további fenállása fogrog kérdésben.

Az európai nagyhatalmasságok jövődöbeli egymás iránti viszonyai, az egész földgömböni kilátás a háboru vagy béke állapotának fentartására, több nemzedékekre kihatólag e viszály mikénti kimenetelétől van feltételezve.

Bármi feltünök is azon jelenségek, melyeket e bizonyodalom felmutat, mind a mellett az lényegileg a maga

*) Az angol publicista Bonamy Price ezen czim alatt: *Austria and Hungary, London 1861.* egy röpiratot adott ki, hol a magyar kérdés, érintöleg európai szempontból mérlegeltetik és bíráltatik; kár, hogy a tisztelt szerző nem folyamodott hitelesebb kútfökhöz a magyar politikai viszonyok bővebb kitudása érdekében.

egész mivoltában és általánosságában értelmezve, a világ előtt kimerítőleg mind ez ideig még fel nem mutattatott.

Egyik részről időközben egy eddig abszolút hatalommal kormányzott állam alkotmányossá változott át, egy népképviselői rendszer lépett az addig önkormányzott monarchia helyébe.

Másrészről az egész birodalom népeinek több mint egyharmada a nemzeti érzelem hevétől elragadtatva, történeti jogokon alapuló saját alkotmányához erősen ragaszkodva, az újabb adományt határozottan visszautasítja, és vonakodik olyasmit elfogadni, mi sajátos nemzeti intézményeivel és ősi alkotmányos állásával, melynek tartalma alatt eddig élt, ellenkezik.

Ez oly látvány, melyet az épen közelebről nem érdekelt szemlélő is nagy feszültséggel néz, várván, mi fog belőle kifejlődni; mily nagy érdek rejlik azonban benne, a különösen érintett Európa helyzetére nézve, ennek horderejét elképzelheti minden mélyebb belátásu, ki meggondolja, hogy Európának politikai organisatiója, hatalmi erejének elosztása, az időszerinti előmenetel, avagy szomorú hanyatlására való kilátása, a netán bekövetkezendő bonyodalmak és háborúskodások kitörése folytán oly elválhatatlan összefüggésben állanak egyik saját alkotó részének, az ausztriai birodalomnak erősbe- avagy közel feloszlásával.

Az egyik részről Európában a magyarok úgy tűnnek elő, mint hálátlan és eszélytelen lázadók, a másik részről Ausztria úgy mutattatik fel, mint önkénykedő zsarnok, mely szentesített szerződéseken alapult ősi alkotmányos jogokat lábaival tipor el, és hatalmi szóval egyoldalulag félrevet egy oly ereklyét, melyet a birodalomnak egyik alkotó részét tevő, de külön saját nemzeti ősi intézményekkel felruházott népfaj még mindig kegyelettel ápol, és minden áron fentartani törekszik? Melyik részről feltüntetett nézetek a valódiak? melyik

közölük van helyesen indokolva? képes-e valamelyike ezeknek a különféle szinezetekben feltüntetett jelenségeit és minduntalan változó vonásait ezen nagy tusának kellőleg megmagyarázni és megoldani? Szóval: az ugynevezett fellázadás esete egyrésztől, avagy az önkénykedő zsarnokság másrésztől képezi-e a valódi tényállást? És ha mégis nem így állana a dolog, miben rejlik tulajdonképen a valódi bonyodalom titkos rugója, mely kétfelé rántja a harczoló feleket? melyik felállított tényállás, avagy elv körül forog a nagy vita?

III.

Az ősi magyar alkotmányos állás történeti kifejlése alapján az örökös tartományok irányában 1848-ig létezett politikai viszonylat pragmatikai vázolata.

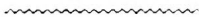
Hogy mindezen felvetett kérdésekre a kellő igazságos feleletet feltalálhassuk, szükséges mindenek előtt annak mélyebb ismeretére jutni, hogy Magyarország valódi minőségében és politikai viszonyban állott Ausztriával 1848 előtt. Ez a legfontosabb tényálladék; valóban a legfontosabb, mert ebben rejlik valódi azon kulcs, mikép lehessen eszközölhető a fenforgó bonyodalom nehézségeinek megoldása — az-e, hogy miglen Magyarország Ausztriával egy államot képezett, egyszersmind külön alkotmányral is birt, addig a másik fele a birodalomnak a nélkül absolut hatalom kormányzási rendszer alatt állott?

Magyar szempontból kiindulva, e politikai viszonyból származott eredmény lényegileg abban állott, hogy Magyarország ez által különálló alkotmányos politikai életnek örvendhetett és nemzetisége érintetlenül hagyatott. Ezen viszony igen hasonló volt ahhoz — bár némieken attól eltérő is —, mely egykor Hannovera és Angolország közt létezett, — határain túl a magyar egyedül a császárt ismerte, kinek szent István koronájával felszentelt magas személyiségében saját királyát is egyszersmind szemlélhetni szerencsés volt. — Magyarországnak viszonytagságos évei a birodalom többi tartományainak történe-

tével szoros kapcsolatban voltak összekötve, mert mindnyájan ugyanazon egy uralkodó fejedelem kormányja alatt állottak. Külföldi nemzetek irányában azonban Ausztria és Magyarország mint európai nagyhatalmi birodalom egyetlenegy — unum et indivisibile — és egymástól elválhatlan államot képeztek; mint Hannovera, úgy Magyarország is csupán a közös uralkodó személye által volt Ausztriával egybekapcsolva, és a mi különös criterion gyanánt mutatható fel, belső nemzeti existenciájára nézve Magyarország egészen elkülönzött állásban volt Ausztriától. Minők valának immár ezen a két nép között fennálló politikai viszony következményei? A legnevezetesebb és legfontosabb azon elzárkózás, melyben a magyarok magukat szakadatlanul fenntartani tudták. — Ezen elzárkózás, mint a magyar öntudat és közérzet kifejlődése, jellemzé különösen a magyar nemzetet, nemzeti büszkeségökre hizelgőleg hatott ilyes viszonylat, annál is inkább, minthogy egy nemzetnél sem található fel azon nemzeti személyességében rejlő jellemzetes büszkeség és önállósági öntudat, mint épen a magyarnál, — ő Ausztriában csak fejedelmét ismerte, csupán egyetlenegy egyénnel, felséges királyával volt dolga. — Magyarország határai vámházakkal valának körülhálózva, az úgynevezett örökös tartományokkal mentül csekélyebb volt az érintkezés politikai tekintetben, nekik, mint említők, csak a közös fejedelemmel volt dolguk, kinek sorsához béke vagy háborús időkben kötve valának, minden más tekintetben saját patriarchalis életet élveztek, és háztartásukra nézve saját maguk urai valának. Egy másik, szintén nevezetes következménye, volt ezen egy államban összehozott két különböző elem politikai viszonylatának, az t. i.: hogy a magyar alkotmány értéke és jelentősége alárendelt szerepre volt terelve, mely felette sajnos és többször belső villongásokra anyagot szolgáltató körülmény folytán soha sem volt képes valódi független ál-

lásra vergődhetni. Innen magyarázható azon szakadatlan tusa és harc, mely igen hasonló volt azon politikai látványhoz, mit Angolhonban a Magna Charta idejétől egész a polgári belháborúig a történelem felmutat; a politikai conjuncturák s idő szerinti pártok állási hatalma billentgette a mérleget, majd ide majd oda. El nem tagadható ugyanis azon tényleges való, hogy a magyar nemzet fejlődésével több rendbeli ünnepélyes szerződvények alapján egykori független alkotmányos állását kellő érvényre emelni törekedett, hanem általánlag és lényegileg a politikai viszonylatok épen azok valának Magyarországon is, minők Angolhonban léteztek egész 1688 ig. Politikai institutiók érvénye nem a pergamentek holt betűiben, hanem az életben levő politikai organismusban rejlik, életképességük és lényegileges fennállásuk nem az írott charták, hanem tényleges használat utján nyernek alkalmazást.

Mint hajdan Angolhonban, a harc változó szerencsével küzdött, néha a korona húzta a gyengébbet, a politikai mérleg a nemzet felé hajlott, majd ismét felülkekedvén a korona hatalma, az országgyűlést több évigleni szünetelésre kárhóztatá. Való ugyan, hogy a visszaemlékezést az országgyűlésekre semmi sem vala képes a nemzet kebeléből kiirtani, tényleg és gyakorlatilag azonban mindig sikerült a koronának a magyar népet a birodalom többi részeivel összeköttetésben fenntartani.



IV.

A francia forradalom után előidézett reactió hatása által fölébresztett alkotmányos intézmények után sovárgó általános vágyai és törekvései Európa nemzeteinek.

Ezen, történeti megdönthetlen adatokon nyugvó előzmények constatirozásával átmegyünk immár e nagy horderejű kérdés megvitatását felvilágosító második időszak tényleges előállítását czélzó előadásainkra.

A francia forradalomnak minden humanitási érzelmeket tapodó kicsapongásai nagy visszahatást szültek minden ugynevezett liberalis elvekre nézve egész Európában, olyannyira, hogy majdnem igen csekély kivétellel az egész continensen az önkény és önerszáglati kormányrendszer is ismét új életre hivatván elő, majdnem egész Európában túlsulyra vergődött.

Az addig majdnem mindenhol éledezni kezdő alkotmányos állapotok háttérbe szorítottak s a népek jogai iránti tisztelet hanyatlásával az absolutismusnak diadalt hirdető zászlói majdnem mindenhol kezdenek kituzetni.

Ezen, az uralkodó udvarok által ismét életbehozott absolut kormányrendszer valódilag a legnagyobb ellentétben állott a nemzeti óhajtások és a korszerűbb társadalmi viszonylatokkal; ennek igen természetes következése az lett, hogy a kormány és kormányzottak között az egymástóli elidegentülés jelenségei tetemes kitörésekben kezdenek mutatkozni.

Láthatólag tömegesült a gyuladási anyag és minden felkelő nap fenyegette Európának politikai láthatárát egy nagyszerű vulkán erőszakos kitörésével, és midőn az orleansi háznak csakhamar bekövetkezett összeomlása e tekintetben jeladó gyanánt szolgált, erre egyszersmind Európa majdnem minden többi államaiban electricai rohanó sebességgel elágazó és azonnal érezhető politikai földrengés megrázkódtatá alapjaiban e veszedelmes, a népek öntudatát és közérületét egyiránt kegyelet nélkül sértő abszolút kormányrendszer erősnek vélt oszlopzatait. Lázádsnak indult Páris, Berlin, Baden és Pest, sőt magában saját alkotmányát megőrző, a tenger által elszigetelt Angolhonban is ezen, 1848-dik év folytán szintén némi jelenségei mutatkoztak e nagyszerű politikai dráma vést-árasztó előkészületeinek.

Mindenhol felkelt a nép kormányzói ellen, új alkotmányos intézmények követelésével léptek fel és biztosabb garantiákat kívántak jogaik megőrzéséül. Hogy pedig a magyar kérdés érdemét valódi horderejében felismerhesük, igen lényeges dolog, visszaemlékezni azon felette fontos körülményre, miszerint a felkelés saját természeténél fogva nem helyhez kötve — local —, hanem általánosnak lenni mutatkozott; helybeli viszonylatok mindenkor sajátlagos jelleggel szokván ellátva lenni, ezen általános felkelésnek characteristicája abban tükrözte magát vissza, hogy mindenhol a korlátlan hatalom önkénykedéseit kárhóztatta.

Bécsben, hol egy alkotmányos kormányrendszer ismétli életbeléptetésének kérdése fenn nem forgott, fellázadt a nép a kormány ellenében ép oly nagy dühösséggel, mint ősi alkotmányát élvező Magyarhonban. Az osztrákok egy alkotmányt követeltek, melynek még csak alapvonalai iránt sem voltak tisztában egymás között, a magyarok az egykori angol politikai hadjáratokhoz hasonló harézza kelve, egy oly parlamentarizmus kormányrend-

szert követeltek, mely a nemesség eddig kizárólag élvezett kiváltságait az összes magyar népre kiterjesztve, az alkotmányt szélesebb alapra fektesse, jobb és általános biztosításokkal ellátva, az eddigi nyilván tökéletlen alkotmányt új szervezetnek vesse alá. Ezen characteristicai előzmények ujjal mutatnak azon irányzatra, hogy az akkoriban többségben lenni látszó magyar liberalis párt, az ugyan szintén erős, de a politikai események hatalma által háttérbe szorított és erőszakosan hallgatásra kárhóztatott conservatív párt mellözésével, a nyolczszázados aristocratiai alap helyébe a demokratiai basist kívánta felkarolni. Szóval mind az osztrák, mind pedig a magyar elem az absolut kormányzat megdöntését tűzte ki céljául, mindkettő azonban a saját történelme által kijelölt ösvényt kívánta követni; az egyik egy alkotmányos kormányrendszer elnyerésére törekedett, míg a másik eddigi alkotmányát új és életerősebb, az újabb eszméihez idomított létegzettel kívánta felruházni, sem egyik, sem másik nem szorgalmazta az összes monarchia feloszlatását, avagy az ugynevezett nemzetbeli elválást — separatismust — megkísérteni, és mindamellet is, midőn már a céljt majdnem mindketten elérték, és az összes birodalmat egybentartó rendszabályokról kelle vala előgondoskodással lenniök, senki sem gondolt arra, szabatossággal meghatározni azt, minő viszonynak kellend majd létrejönnie az osztrák parlament és az ujan szervezendő magyar országgyűlés közös tárgyalásaira nézve; erre, bár az egész monarchiára nézve legnagyobb horderejű kérdésre, senki sem gondolt. A kiküzdendő szabadság volt a kitűzött cél, hanem a mi leglényegesebb volt a monarchia további fennállására nézve, t. i. az újabb kormányrendszer meghatározásának formulázandó szüksége senkinek sem jutott a nagy lelkesedés közepette eszébe. A kérdés tengelye tehát nem csupán a körül forgott, az irott szerződéseken nyugvó magyar alkotmányt ismét visszahelyeztetni, ha-

nem inkább a többi örökös tartományokkal közös alkotmányos institutiók létrehozatalát előmozdítani.

E küzdelmek közepette azonban egész szenvedélyességgel kitört a polgári belháboru. A magyarok, kik továbbterjedésével a harctérnek mindinkább visszavonultak saját politikai állásuk sáncaiba, felhasználván saját királyuknak szorongató állapotbani kínos helyzetét, oly rendszabályt nyertek ki tőle, mely e csekély, igénytelen politikai nézetek egyik legfontosabb tárgyát képezi, oly rendszabályt, mely körül forog a magyarok részéről oly nagy erélylyel és kitartással felhozott összes argumentatio, mely a szóban lévő *formalis legalitás* alapját képezi; ezen rendszabály a törvényes koronás király által szentesített 1848-ki törvények létele.

V.

Az 1848-ki törvények az ősi magyar alkotmányt nemcsak alakzatára, de lényegére nézve is megváltoztatták, és az örökös tartományok irányában eddig fennálló közös és egyetemes politikai viszonyt megsemmisítették.

Kétségtelen tény gyanánt áll előttünk, hogy a magyarok ezen törvények létrejötte által alkotmányos jogaik oly nagyszerű szélesbítését nyerték meg, hogy gyakorlati szempontból tekintve ugyanaz *nemcsak alakzatára, de lényegére nézve is* egészen újnak tekinthető. Ezen időszakig ugyanis Magyarország az ausztriai birodalomnak csupán egy *kiegészítő tartománya* gyanánt vala tekinthető, legalább a magasabb felségi jogok — les droits de souveraineté — és legfelsőbb országlati kérdések tekintetében, valamint külföldi hatalmasságok irányában *had és béke* feletti függetlenül határozó intézkedéseket is ide értvén. Az utolsó 1848-ik évi törvények ellenben, és azoknak alapján felállított külön magyar miniszterium az országgyűlésnek parlamentarizmusát és önálló függetlenségét alkotván meg, ezen újabb rendelkezés által azon nagy hatalmat is magához ragadta, saját belátása szerint, a körülményekhez képest *a többi örökös tartományok kizárásával is*, egy saját nemzeti politikát követni és önállólag vezélni. E szerint ezen 1848-ki törvények az ez időszakig fennálló egyetemes ausztriai birodalmat két egészen különálló testületté alakítván át, egy hasonló po-

litikai viszony, mint volt egykor Angolhon és Hannovera között egy közös fejedelem alatt, állott elő.

Ily intézkedés nyilván egy történelmi újítás, egy újabb chartának, egy újabb alkotmányos rendszernek életbeléptetését involválja. Sokan hajlandók, valamint ezt egy tekintélyes párt Magyarországon valóban hiszi és vallja is, hogy ezen rendszabályok az ősi alkotmány szerkezetének történelmi kifejlésén túl nem terjeszkednek, és azokat oly színben állítják elő, mint e jelen korszak igazságos és méltányos követelményeit; a társadalmi reform kérdései eldöntését tárgyazólag e nézet nem is hibás, hanem internationalis politikai viszonylatokat érdeklőleg e törvények határozatai az ausztriai összes birodalom eddigi nagyhatalmi állásának veszélyeztetését vonván magok után, a korona ezen törvények részbeni intézkedéseinek előleges átvizsgálása és módosítása nélkül beleegyezését és jóváhagyását megnyerni mindeddig nem sikerült. Ha nekünk e felett itélnünk kellene, megvalljuk őszintén, miszerint az eljárás ezen 1848-ki rendszabályok létrehozatalát tekintve, általában véve törvényszerű volt.

Ha az angol törvénytudók — Kronjuristen — megkérdeztetnének, bizonyára nem késnének következő döntvénynyel előállani, t. i.: az 1848-ki rendszabályok az erre feljogosított factorok műve, egy nemzeti építmény a korona- és nemzet-képviselő közegyezési alapján alkotva, ha ilyes rendszabály, ismételjük, az angol parlamenti eljárás folytán, annak tanácsstermeiből került volna ki, ily esetben azoknak absolut érvényessége felett semmi legkisebb kétség sem adhatná többé elő magát, és ezen argumentum a formalis legalitás mellett szól, melyből a magyar országgyűlés álláspontját kölcsönözte; a legalitás szempontjából véve tehát, alig lehet ezen argumentatiót megdönteni.

VI.

A magyar kérdésnek méltányos megoldása, csupán a formális legalitás szempontjából indulva ki, nem eszközölhető, és egyedül a gyakorlati politika elvei alkalmazásából keletkezett politikai ítéllethozás alá vonható.

Másként áll azonban egészen a dolog, ha a tárgyra nézve a gyakorlati politika megítélhetési szempontjából fognánk kiindulni, (és itt szükséges azt nyomatékosan megjegyezni, hogy e jelenfennforgó eset csupán és egyedül politikai ítélőszék bírálata alá vonható) ilyes mindenoldalu és elfogulatlan, valamint minden részrehajlás nélküli ellátás után, igénytelen nézetünk szerint lényegileg egészen különböző ítélet fog előállani.

Mindenek előtt ugyanis józanul kell meggondolni, hogy ezen rendszabály oly fejedelem kezei által nyert szentesítést, ki semmi tekintetben nem volt többé ura a helyzetnek, melybe sodortatott, egy oly fejedelem, kinek háttartalan jóságos indulata a gyöngeségig, határozatlansága pedig a tanácstalan állapotnak tömkelegébeni tévedéseig jutván el, elegendő erély hiányában az akkori nehéz idők rohamainak ellentállani, és királyi magas feladatának kellőleg megfelelni többé nem volt képes.

Továbbá tekintetbe kell venni azon közbejött sajnós eseményt is, hogy azon időszakban egyik tartományban egy még be nem végzett polgári háború dühöngött, a király a maga saját fellázadt alattvalóival viszálykodásba

keveredett, szüntelenül a minduntalan változó hadjárati események nyomása alatt állván, kényszerítve volt ellenfelei irányában eljárását a naponta változó politikai mozgalmaktól feltételezni. Távolról sem jut azonban e helyen eszünkbe, szószólói gyanánt fellépni azon eléggé nem kárhoztatható tévtanoknak, avagy azoknak ismeretes tételeire hivatkozni: miszerint — t. i. ellenfeleinknek irányában — legyenek azok külföldiek vagy belföldi lázadók, hűség és adott vallásos szó csak addig lenne fedhetetlenül megtartandó, miglen azok erősen állanak ellenünkben, és hogy az azokkal kötött szerződések azon pillanatban megszűnnek reánk nézve kötelező erővel birni, mihelyest a tulsúly náluk hanyatlásnak indult; melőzhetetlenül szükségesnek látjuk azonban kijelölni azon lényeges különbséget azon kötelezettségekre nézve, melyek egy még be nem végzett küzdelem tartama alatt jöttek létre, és azok között, melyek békés idők szabályszerű szüleményei gyanánt tekinthetők, oly értelemben t. i., hogy csak azon végleges és politikai kötelezettség tekinthető a felekre nézve kölcsönösen érvényesnek, melyet az ily küzdelem végkimenetele létesített. Bár mely politikailag létegesült testület természetét vizsgáljuk, józan megfontolás után ugy fogjuk találni, hogy az máskép nem is történhetik. A gondviselés nem mutat fel semmiféle általános törvényt a korlátlan, vagy alkotmányilag korlátolt monarchiák, a parlamentáris, avagy republikai intézvényekre szabály gyanánt szolgálándót, a világ egész földkerekségén fel nem található oly népkormányrendszer, mely minden időkre nézve, annak ideiglenes avagy egészbeni felfüggesztése már magában véve a világkormányzat erkölcsi szabályaival ellenkezőnek, és annál fogva büntény nevezetével lenne bélyegzendő. In ultima analysi bármi politikai intézvények pusztán egyszerű szerződévények gyanánt tekintendők, és valamint az emberiség erkölcsi közérzülete ellen véte-

nénk, ha felállítanak azon vakmerő és kárhozatos tételt, hogy szerződések nem mindenkor kötelező erejűek; de mindazáltal az is való marad, hogy szerződések esalás, erőszak stb. útján, avagy más modorban alkalmazott kormányzási államcsíny megkísértése folytán, megtörtetnek és érvényen kívül helyeztetnek, és ilyes események következtében előidézett politikai állapotok — ha azok immár magukat kellőleg consolidálták —, általánlag és véglegesen az egész európai diplomatia által elfogadott és mind e mai napig divatozó alapelveknél fogva is mindenkor „fait accompli“ gyanánt szoktak tekintetni.

Polgári háborúkban és a politikai élet mindenféle küzdelmeiben oly tényletek mutatják fel magukat, melyeket a moralista és történetíró egyiránt keményen meg róni és szükségkép kárhozthatni fognak, mindamelllett is azonban az azon tényletekből kifejlő végeredmény képezendi mindenkor azon végletes kötelezettséget, mely minden más hatalmat kirekesztő egyedüli uralmat gyakorol, és végtére a közelismerésre is számot tarthat. . . .

Ha nem ez volna a politikai események természetes folyama — a győztes félnek túlsulya érzetében nem volna mit tennie mást, mint ellenfelét tökéletesen megsemmisíteni; azonban az emberiség érdeke és a közerkölcsiségnek társadalmi szabályai megkivánják, hogy a bevégzett tényleges állapot jóváhagyást nyerve, ebben találja fel határainak korlátait.

Ugy hiszszük, hogy e részbeni állításaink némi igazolásául elegendő leend a jelenleg fennálló francia császárságra, a 2-ik deczemberi eseményekre és annak eredetére, a jelenleg már több európai nagyhatalmasság részéről diplomatiailag elismert ujdon alakult olaszországi önálló királyságra, és legközelebb Európa több tartományában az 1815-ik évi bécsi congressus ünnepélyes és minden európai nagyhatalmasságok által egyiránt szentesített szerződés pontjai ellenére keletkezett és a poli-

tikai tényleges események folytán néhol már némi részben a diplomacia útján is elismert politikai és territorialis változatokra hivatkozni.

A forradalom és a belviszályok kezdetével ugyan is a korona Magyarország részére különös kiváltságokat adott meg, melyek csakhamar ismét visszavétettek. Mi nem vagyunk ellene egész őszinteséggel bevallani azt, hogy ezen visszavétel magában véve egy erőszakos eljárást képez, ellenben más részről szintén azonényt sem tagadhatjuk el, hogy a harc és küzdelem tovább folytatott, és hogy végtére is a harci győzelem a korona részére ütött ki.

Ez lévén tehát a gyakorlati politikai szempontból vett valódi tényállás, melyből egyedül kiindulva lehet e nagy kérdés horderejét *politikai ítélet alá vonni*, igen nehéz belátni azok állításainak valóságát, hogy az 1848. törvények kibocsátása, mely magában véve a belháborúnak csak közben eső pontját — *ex incidenti* — képezte, és a koronától rögtönözve nyert szentesítést, a viszálgató felekre nézve egyiránt kötelező és megmásolhatlan szerződés gyanánt felkarolni oly modorban, hogy azok örök időkre érvényes, a formalis legalitás egyetlen és megváltozhatlan feltételül tekintessenek.

De hogy félre ne értesünk, szükség felemlíteni e helyen azt, hogy mi távolról sem kívánjuk azon tételt felállítani, mintha egy ily harcvesztés által egy nemzetnek joga és méltányos igényei a politikai kifejlés mezején mintegy eljátszottak lenni hirdettessenek, sőt mi tökéletesen az ellenkezőt állítjuk.

Nem csak egy politikai társadalomnak *in concreto*, hanem minden egyes polgárnak jogigénylete van arra, kívánni azt, hogy azon kormányzat, melyet a gondviselés számára kirendelt, jó, méltányos és igazságos legyen. Az áldott természetben ugyan sehol fel nem találjuk defini-tióját annak, hogy valjon mi az, a miben áll tulajdon-

képen egy jó kormányrendszer, és minő politikai institúciók a legjobbak*); azonban egész határozottsággal merjük állítani, hogy vannak olyan kormányzatok, melyek a társadalmi állapotnak gyarapodását, kedvező kifejlését, jólétét és boldogságát nem csak elő nem mozdítják, hanem hátráltatják, és félszeg intézkedéseik által akadályozzák; ilyes kormányrendszernek részbeni, vagy egészeni átváltoztatására, sőt némi esetekben tökéletes megdöntésére is minden uton és módon törekedni: kötelessége minden állam polgárának, nehogy „salus publica detrimenti capiat.“

Mi részünkről azon véleményben vagyunk, hogy azon kormányrendszer, melynek elvei szerint 1848-ig, és azon túl ismét e mai napokig modo provisorio az ausztriai örökös tartományok és velük együtt Magyarország is közigazgatási tekintetben kormányoztatott, immár egészen túlélte és lejárta magát, és azon meggyőződésben élünk, hogy a 48-ki t. cikkelyekben igen sok józan, életerős és korszerű, mi több, a társadalmi reform tekintetében a jelen előhaladott időszakra nézve elkerülhetetlen és ismét életbe léptetendő szükséges intézkedések rejlenek; mihez képest bátran merjük állítani, hogy a magyar nemzetnek saját veresége után is kétségtelen és állandó jogigénye van, némelyeket a 48-ik évi legislatio intézkedései közül visszakivánni és azoknak továbbrai fenntartását erőlyesen is szorgalmazni, és ha azoknak visszaállítását minden tőle kitelhető módon elérni törekedett, ezen a nemzet részéről elkövetett eljárás sok tekintetben iga-

*) E tekintetben el nem mulaszthatjuk e helyen a tisztelt olvasót a törvények szelleméről „De l'esprit des loix“ Montesquieu által írott jeles munkának olvasására utasítani, a hol a többi között fel fogja találni azon politikai tételnek gyönyörű kifejtését, minél fogva kétségtelenül kimutattatik, hogy azon kormányrendszer a legcélrányosabb, mely valamely nemzet történelmi sajátágaiból és geniusából vette eredetét és származását.

zolva is van; hanem kérjük ezúttal azon körülményt is egyszersmind kellő figyelemre méltatni, hogy mi ezen jogigényét a nemzetnek magából a 48-ki törvényekben rejlt korszerű és czélirányos rendszabályok szükségességéből és a magyar nemzet gyarapodását czélzó intézkedéseiből következtetjük, és meg nem engedhetjük, mint azt sok előkelő hazánkfia vitatja, hogy ezen jogigény az engedményezés és kibocsátási legalisált formalitásból származtassék le; mert hiszen ezen kezeink között lévő legalis documentum a közbejött polgári belháború sajnos végeredménye által, bár csupán egyoldalulag, a volt birodalmi kormány útján félretétetett és érvénybe léptetése mind ez ideig felfüggesztetett.

Jelenleg azonban, hála a mindenható isteni gondviselésnek és urunk s legjobb fejedelmünk magasztos elhatározásának, a bukott kormány kárhuzatos rendszere immár a semmiség örvényébe dőlven alá s lelkes honfiak bizatván meg a kormányzás vezetésével, egy jobb jövendő nyilt meg a magyar nemzet számára, és közel van immár azon idő, hol a legközelebb egybehivandó országgyűlésen az 1861-ben megszakitott tanácskozási fonalat ismét felfoghatván, annak folytában leend a nemzet választottainak alkalma a magyar nemzet testületén ejtett tetemes sebcket hathatósan orvoslani és sérelmet szenvedett alkotmányunkat, urunk s jó királyunk magasztos fejedelmi szavára támaszkodva, isten segedelmével ismét helyreállítani.

VII.

A 16 évig megkísértett hasztalan és sajnós experimentalis tapasztalatok nyilván kimutatják, hogy az ausztriai birodalomnak nagyhatalmi állása Európában egyedül alkotmányos institutiók fenntartása, Magyarország kibékítése és méltányos jogigényeinek ki-elégítése által nyerhet állandó biztosítást.

Be kelle tehát következnie szükségképen e nagyszerű politikai viszály egy új stádiumának, a győzelem elvégre a korona részére ütött ki, és az 1848-ki törvények félretétele elhatároztatott. Az autocratia és absolut kormányzati rendszer az egész birodalomra, és így Magyarországra és ugynevezett kapcsolt részeire is egyaránt kiterjesztetett, a végczél, melyet a volt kormány magának kitűzött, a birodalom ismétli egyesítése és consolidatiója csak dicséretére válik, hanem az utak, modor és eszközök, mik által e nagyszerű cél megközelítését a volt kormány emberei elérni vélték, a legkárhözatosabbak, melyek valaha egy kormánytestület koponyájából annyi tétovázások után kikerülhettek; ők elvakultságukban a nagyszerű feladat czélszerű megoldását boszúvágyszülte, a humanitás legszentebb érzelmeit lábbal tiporva, a legalacsonyabb ármány eszközeit eltökélték felhasználni, szóval: a volt kormány embereinek alkalmazott eljárása sem a felséges dynastiára, sem a birodalom népeire áldásthozó nem lehetett, különösen a beligazgatást illetőleg, reorganisatorok gyanánt lépvén fel, azon eszközt, mely a birodalom

külön tartományait majdan szorosabb kapcsolással vala összetartandó, abban látták feltalálhatni, ha a német bureaucratia általános behozatalát Magyarországra is kiterjesztendik. Bármi magas fokon álljon is a német civilizáció, azt még sem leendő soha képes megváltoztatni, hogy a bureaucratia egy élet- és szellemnélküli gyári szerkezeten túl emelkedhessen, egy majdnem ezredéves történelmi, a magyar nemzet geniusából kifejlő sajátos municipális étellel és kormányrendszerrel bíró nemzetnek azonban egy egészen idegen elemekből álló bureaucrátiát nyakára rögtönözve erőszakosan feltolni, ez egyik leggyalázatosabb és legutálatosabb gépezet minden, bármiféle más kormány szervezeti experimentációk közül.

Semmiféle más hathatósabb eszközt ki nem lehetett volna gondolni arra nézve, hogy a magyar elem még inkább fel ne ébresztessék és buzdíttassék, mindenkor szent ereklje gyanánt őrzött és ily barbar módon megtámadott nemzetiségének védelmére, és a megkísértett erőszakos összeolvasztástól annyira idegenkedő büszke önérettel és legyőzhetetlen varázserővel terjedő kitartással még inkább ne ragaszkodják. Mentül feszesebben szorítottatott ugyanis össze a magyar elemnek állami testülete a német bureaucratia pánczélaik közé, annál nagyobb erélylyel és állhatatossággal szemléltük a magyart beburkolódnani nemzetiségének tartós szövetségű palástja redőibe. A magyar népnek ellenszenve ily kárhuzatos systema által mindinkább több táplálatot nyervén, a gyűlölet csiráit még inkább kifejtette és az általános utálatot e rendszer irányában örökségi hagyomány gyanánt a késő nemzedékre is átruházta.

Ily ildomtalan és minden legkisebb kiméletet kizáró eljárás mellett a kilátás, a különböző nemzetiségű elemeket egygyé olvaszthatni, mindinkább esőkkent, mintsem hogy gyarapodott, a veszedelem, mely az ausztriai birodalmat fenyegette, még mindig a régi stádiumban

fenntartva, az elkéseredettség a magyar nemzetiségi közérzelem ellen intézett nyers erő és tapintatlan bánásmód által még inkább növelve, nem csoda, ha az elidegentülés Ausztria irányában még nagyobb fokra hágott, mint volt valaha.

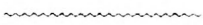
Igen könnyen megmagyarázható tehát ily általános politikai hangulatból, hogy kedvezőbb viszonyok közbejöttével a lappangó láz bizonyára előbb-utóbb kitörendő vala, másfelől is nagy horderejű események rázkódtatván meg e közben az ausztriai birodalom testületét; mindezen sajnos körülmények a kétes jövődő felett méltán aggó-dó jóságos fejedelmet azon meggyőződésre birták, hogy az eddig fenntartott absolut kormányrendszer gyökeres megváltoztatásával általában más, közös alkotmányos elveken felállítandó új politikai intézvények behozatala mulhatlanul megkivántató, hogy ez által valamint a közös birodalom további fennállása megmentessék, ugyszintén a felséges dynastiának attól elválaszthatlan jóléte egyszersemind biztosíttassék, proprio motu kegyesen elhatározta ennél fogva jóságos fejedelmünk, az eddig fennállott absolut kormányrendszernek véget vetni, eddigi korlátlan souveraini hatalmának egy részéről önkényt lemondani, és annak némi részbeni gyakorlatát alkotmányos szervezés útján birodalma minden népeivel egyiránt megosztani, és a felállítandó új kormány felelősségét népei irányában is kiterjeszteni.

Ezen nagylelkű fejedelmi elhatározásnak végrehajtására a kellő és célra vezető eszközöket megválasztani szintén nem csekély feladat lévén, elvégre az akkori körülmények minden oldalról méltányos tekintetbevételével igen bölcsen úgy rendelkezett, hogy előlegesen e részben birodalmi tanácsának véleményét kihallgassa.

E végre tehát 1860-ban a birodalom minden tartományáiból kiszemelt felsőbb politikai képességükről közönségesen ismeretes egyéniségek hivattak meg Bécsbe

a fejedelem által, ottan az ugynevezett megbővített birodalmi tanácsban résztveendők.

Ezen birodalmi tanács elé terjesztetvén ennek folytán az álladalmi helyezet mibenléte, egyszersmind megbizást nyert a fejedelem részéről, hogy az életbe léptetendő alkotmányos birodalmi szervezet iránt véleményes jelentését a koronának terjeszsze fel. Ezen megerősített birodalmi tanács a korona által lévén összehíva parlament gyanánt ugyan nem volt tekinthető, mindamelllett a felség parancsára a birodalom akkori állapotja minden tartalék nélkül egész maga mivoltában elébe adatván, e feletti vitái a legnagyobb nyilvánossággal, rögtön és minden haladék nélkül a nagy közönség tudomására juttattak, és a birodalmi tanács magyar tagjai, kik magukat felsőbb politikai képességük által különösen ki-tüntették, a tanácskozásban hatályos osztályrészt nyertek.



VIII.

A fentebbi pragmatikai okokkal támogatott előzményekből önkényt kitünő internationalis és függő közjogi kérdések kiegyenlítését célzó politikai nézetek bővebbi kifejtése.

A megerősített birodalmi tanács összejövetelének legfontosabb eredménye volt az ugynevezett octóberi diploma *), melynek értelmében az országgyűlésileg esz-közlendő revisio útján további módosítást nyerendő, 1848-ki néhány t. cikk kivételével, a magyar nemzet ősi alkotmánya ismét visszahelyeztetett.

A birodalom többi, ugynevezett örökös tartományok alkotmányos szervezetét tárgyzó intézkedések véglegesen az 1861. évi febr. 26-ki császári statutum által állapítat-

*) Hogy az októberi diploma következtében a fejedelem által kormányra hívott magyar államférfiaknak minden törekedéseik előlegesen oda voltak irányozva, hogy a magyar ősi alkotmánynak egyedüli alapját tevő, minden eddig fennálló constitutionalis institutiók között bármily oldalról megkísértett önkény ellen annyi viharos századokon keresztül a nemzetnek mindenkor legbiztosabb garantiája és legerősebb palladiuma gyanánt szolgáló *megyei municipalis rendszer* helyreállítását eszközöljék, csak dicsérni és méltányolni lehetett; azonban igénytelen nézetünk szerint az utat megtévesztve, az ide vezérlő célirányos eszközöket sem választák jól meg.

Ugyanis megfélejtkeztek azon felette fontos körülményről, hogy az októberi diploma kijövetelével a birodalomnak a magyar koronához tartozó része *kivételes*, és így akkori szempont-

tak meg, melynél fogva az ausztriai egész birodalomra nézve egy közös, a kettős kamarai rendszert magában felvevő parlamentarizmus szervezete felállítása is elhatározott.

Ez azon ausztriai alkotmányos szervezet, melyet a sz. István koronájához tartozó országok mind e mai napig elfogadni méltán vonakodtak, az immár több mint egy évig tartó közös birodalmi tanácsba — Reichsrath — képviselőik kiküldését eszközölni kereken megtagadták.

A helyzet és a dolog jelen állapota, mely ezen vonakodás, és annak folytán az osztrák államférfiak részéről alkalmazott eljárás által előidézett, képezik azon tárgyat, mit felvilágosítólag előtüntetni és kellőleg mérlegelni ezen igénytelen sorok feladata.

A dolog miként történendő kiegyenlítése felette nagy horderejű nem csupán az ausztriai birodalom, de egész Európára nézve.

Midőn egy hatalmas autocratia az önkormányzatról önkényt lemondva, alkotmányos intézvényekkel korlátolt monarchiává változik át, hogy ilyes nagyszerű esemény egész Európának érdekeit kedvezőleg érinti, senki közülünk kétségbe vonni nem fogja; magának a monarchia

ból tekintve, nem normalis állapotba tétetvén által, ha az általuk kitűzött célhoz eljutni akartak volna, egyáltalában nem lehetett más utat használniok, mint csupán kivételes; mert hiszen akár a régi római, akár a miénkhez némiképpen hasonló angol, de ha úgy tetszik, magunk saját politikai, eddigi történeti adatait méltó tekintetbe vesszük, csalhatlanul azon országlati axiómát látjuk azokból példa gyanánt előtűnni, *miszerint kivételes politikai állapotok közepette a normalis helyzetbe ismétli visszajutás csupán kivételes uton és kivételes eszközök alkalmazása által történhet és eszközölhető.*

Ezen politikai országlati axiómának alkalmazását az októberi magyar kormányférfiaknak, az akkori politikai események méltányos tekintetbevételénél fogva is, annál kevésbbé lehetett vala mellőzniök, minthogy az összes birodalom viszonyait sem

népeinek pedig mily nagyszerű politikai előnyt nyujt, azt bővebben fejtegetni nem is szükséges.

Ez alkalommal azonban nem lehet említés nélkül hagyni azon felette fontos körülményt, miszerint a fennállott autocratiai kormányrendszer eddigi korlátlan hatalmát sok tekintetben Magyarországra is kiterjeszté, és időszerint annak alkotmányos különállását kellőleg nem méltányolva, számtalan ízben az ottani alkotmány gyakorlatát is, — non de jure sed de facto — elnyomni törekedett. Századokon keresztül, mióta t. i. Ausztria többi örökös tartományaival együtt egy közös fejedelem alatt áll, Magyarország politikai állapotja, had- és béke-rendszere, a történeti események lánczolatával összefüzdött balsorsa vagy jóléte mindenkor azonos, hogy ugy fejezzük ki magunkat, azokéval identificálva volt; ez oly tény, mit senki sem fog csak legtávolabbról is kétségbe vonni.

A magyar nemzetnek politikai állapotja, hatalma, saját nemzeti jogait és alkotmányos kiváltságait érvényesen fenntarthatni, azon czélszatók, melyekre a sz. István koronájához tartozó államokból befolyó jövedelmek fordittatnak, a külső európai hatalmasságok irányában politikai viszonyai, közigazgatási és kormányzati rendsze-

vala czélirányos a számításból egészen kifelejtteni, és így kellő tekintettel az akkori felette kényes helyzetére saját ügyeinknek a kivételes eszközökön túlterjeszkedni nem volt sem eszélyes, sem ildomos politikai eljárás; mert hiszen politikai állapotaink nem lévén normalisak, az abban minket visszavezérlő ideiglenes rendszabályok sem lehettek más természetűek, mint az akkori kivételes politikai helyzet magával hozta.

Hogy ebbeli állításaink igazságát mennyire igazolták a reá következő felette szomorú események, ezt e helyen bővebben fejtegetni egyáltalában felesleges.

Az októberi magyar kormányférfiak buzgó és hazafias jó szándékait csak távolról is kétségbevonni akarni, úgy hiszem, közülünk senki sem fogja; de azt mégis őszintén be kell vallanunk, hogy akkori kivételes politikai helyzetünket nem vették kellőleg fon-

rének egész mivolta — mennyire a legszorosabb és legbensőbb, ugyszólva elválaszthatatlan összeköttetésben áll az ugynevezett örökös tartományok kormányzati rendszerével, — ezt e helyen bővebben fejtegetni honfitársaink előtt felesleges munka volna.

Valjon Ausztria egy korlátolt monarcha és szabad népei képviselőinek közbenjöttével alkotmányos elvek szerint, avagy korlátlan hatalommal kormányoztatik, ez oly nagy horderejű kérdés, mely Magyarország legszen-
tebb érdekeit egyiránt a legközelebről érinti. Minő volt Magyarországnak magatartása és politikai viselete azon nagyszerű esemény folytában, mely Ausztriát immár az alkotmányos államok sorába helyezé, ezt az eddigi történeti előzmények kellőleg illusztrálva eléggé felmutatják.

Sokáig és erősen küzdöttek Ausztria népei egy al-

tolóra, midőn rögtön a megyék kormányzatát oly férfiak kezelésére bízták, kik a kivételes politikai állapot létezését megtagadván, ismét az 1848-ik veszedelmes ösvényre terelték dolgainkat.

A magyar kormány élén álló októberi államférfiak tehát egy *erélyes kivételes kormányzat* egyedüli feltételét, az *administratív hatalmat* kezeikből kicsikartatni engedvén, kellő politikai irányzat kijelölése helyett — Fülöp Lajos, franczia király ország-lata alatt Francziahonban az ugynevezett politikai doctrinairek által szintén nem nagy sikerrel felhasznált modort „laisser faire, laisser aller“ alkalmazván — az **1848-ki terrain felmutatásával** az októberi diplomában a fejedelem által kijelölt ösvényt elhagyva, csupán **negatív szellemben** folytatták működéseiket, és így *positív rendszabályokkal* többé fellépni hatalmukban nem lévén, valamint a kitüzött ezélt, t. i. a fejedelem és a nemzet nagy többsége által egyiránt óhajtott eredményt, a kölcsönös kiegyezés és kibékülés meghiusultával elérniök nem sikerült, úgy az ország egykori normalis politikai helyzetének a nemzet számára óhajtott visszaszerzését sem valának többé képesek eszközölni, mihez képest ilyen politikai eljárásnak in ultima analysi, *hogy más egyéb következése nem leend, mint a provisoriumbái ismét visszsaesés, azt minden elfogulatlan már előre láthatta.*

kormányos és liberalis elveken megalapítandó kormányrendszer elnyeréséért.

A rég óhajtott cél elérésének *immár küszöbén állanak*, azonban az eddigi állapotok kellő biztosítékokkal még minden oldalról eddigelé ellátva nincsenek.

Az alkotmányos valódi szabadság csak úgy létesülhet, ha egy arra hivatott nép, az azt garantírozó intézményeknek is egyszersmind teljes birtokába helyeztetik, és annak élvezését minden oldalról sajátjává teszi.

A politikai szabadság lényege és kellő biztosítéka egyedül abban áll, midőn a kölcsönösen biztosított jogok és kötelességek tényleges gyakorlata érvényre emelkedett.

Hogy Magyarországnak mennyire érdekében fekszik minden kitelhető uton és módon e részben az ausztriai tartományok népeit elősegíteni és oda közremunkálni, hogy az létesüljön, erre az ezen igénytelen sorok folytában előhozottak minden további bővebb fejtegetést feleslegessé tesznek.

Valjon Magyarország képviselőinek a mult országgyűlésen e részbeni eljárása ez irányban minden tekintetben igazolható-e vagy sem? ezt tényleg minden elfogultság nélkül csak az utókor ítélete fogja bíráló alá vehetni.

A mi feladatunk e keskeny téren más nem lehet egyéb, mint annak megfejtése, mi a történeti adatok nyomán az előbbeniekben felhozottak által e részben kellőleg igazolva kimutattatott, hogy az 1848-ki törvényeknek általános ismétli életbeléptetése az ausztriai birodalom eddigi európai nagyhatalmi állásával meg nem fér, tehát azoknak részletes revisióját alkotmány-rendelte uton multhatatlanul feltételezi.

Ha áll tehát azon axioma gyanánt felmutatott igazság, hogy az ausztriai birodalom eddigi nagyhatalmi állásának további fenntartása *európai szükségesség*, úgy az

1848-ki törvényeknek Magyarország részéről előlegesen eszközlendő revisiója szintén mint *conditio sine qua non* és mintegy elutasíthatlan szükségesség tűnik előtérbe.

Lord Macaulay *) valamint egész Európában, úgy a magyar legkitünőbb államférfiak által is különösen elismert politikai tekintély — auctoritas — kinek szavaira tehát, bármi szempontból véve is fel e nagy horderejű magyar kérdésnek érdemét, méltán hivatkozhatunk, — történetének 5-ik kötetében azon megdönthetetlen politikai igazság felállításával gazdagítja az országlati tudományok összegének tárházát, hogy a politikának annyi tételei közül egy sem mutatható fel nagyobb elhatározottsággal, mint azon *positiv axioma*: miszerint „egy parlamenti kormányrendszer hasonló hatáskörrel és egymástól független két parlament felállításával ugyanazon egy államban keresztül nem vihető, és a monarchia további fennállásának veszélyeztetése nélkül egyáltalában nem valósítható.“

Az ennek ellenére tett Angolországban kísérlet: t. i. az irlandi parlament meghagyásával a közös kormányzati gépezetet normalis mozgalomban fenntarthatni, szin-

*) Nem mellőzhetjük el e helyen az államban felosztatni kellő hatalmak célirányos egyensúlyoztatását tárgyazó saját szavait e nagy történetírónak kiemelni és maga eredetiségében visszaadni. Ugyanis I-ső kötet 241. lapon ily szavakra fakad: „Virtue is nothing, but a just temper between propensities any one of which, if indulged to excec becomes vice — nay the perfection of the supreme de ing himself consists in the exact equilibrium of attributes, non of which could preponderate without disturbing the whole moral et phisical order of the world.“ Lásb bővebben „The history of England from the accerson of James the Lecond by Lord Macaulay in X volumes.“ Az utolsó kötet csak halála után 1861-ben jelent meg — Hogy nem sokára e nagyszerű történeti munkát teljes magyar fordításban fogjuk birhatni, nagy köszönettel tartozik a nemzet a magyar akademia e részbeni előző gondoskodásának.

tén kivihetetlennek találtatván, sőt az abból keletkezett politikai viszonylatok oly kiállhatatlan zavarba vonták a dolgok menetelét, elannyira, hogy csakhamar nyilván-
ságosan kimutatta magát azon politikai szükségesség, miszerint Britannia nagyhatalmi állásának további biztosításául az irlandi külön parlament végképeni feloszlásának be kelle következnie.

Hogy az angol politikai tekintetben a legpracticusabb nemzet e világon, ezt bővebbi bizonyítványokkal kiténtetni felesleges volna, mert hiszen mi mindnyájan, kik az angol alkotmány szintén történeti alapokon kifejlett politikai phasisait nagyobb figyelmünkre méltatuk, és reánk nézve azon fontos körülményt is kellő tekintetbe vesszük, hogy az angol alkotmány mint történeti eredetére, ugy politikai intézményeire nézve is a magyarországgival a legtöbb hasonlatosságot és rokonságot mutat fel, mindezeket követésre méltó tanúság gyanánt kelle vala felhasználnunk politikai átalakulásunk nagy horderejü megkísértése alkalmával, és méltó figyelmünkre méltatni azt, hogy a politikában a theoriák pusztá felállítása soha czélhoz nem vezet, és *csupán a gyakorlati terrain* az egyedül, mely nekünk egy biztos vezérfonalat nyujthat, hogy e nagyszerü circulus vitiosus tömkelegéből valahára kibontakozhassunk.

Ugyanis szükség e helyen felemlítenünk, hogy ősi magyar alkotmányunk egész szervezete a municipalis kormányrendszernek kifolyása; 800 esztendeig élveztük ezen, a magyar nemzet geniusából történetileg önkényt kifejlett kormányzási rendszer áldásait, *) hogy az 1848-ki

*) 1841 ben, midőn gróf Széchenyi István a „*Kelet népe*“ czimü könyvében az akkoriban Kossuth által szerkesztott „*Pesti Hírlap*“ politikai tévtanai ellen hevesen kikelt, gróf Desewffy Aurél akkori átalakulási küzdelmeink közepette szintén felszólalt *XYZ könyvében* a már akkoriban túlterjeszkedéssel fenyegető és politikai rohanást megkísértetni törekvő pártnak centralisticus

törvényhozás a parlamentaris kormányrendszert félig-meddig forradalmi uton és rögtönözve, minden átmeneti hidazat nélkül és a birodalmi politikai viszonylatok kellő tekintetbe vétele nélkül behozta, ezen államtényt közönlünk senki kétségbe vonni nem fogja; eltévészítettük szemünk elől gyakorlati állásunk politikai ösvényét, eddigi aristocratiai és municipalis intézvényeken nyugvó alkotmányunkat, a parlamentaris kormányrendszer és legszélesebb democratiai alapokra fektetve, rögtönözve átváltoztattuk.

De valamint saltus nec in natura nec in politica datur, ezen in theoria magában véve üdvös metamorphosis rémületesen megboszulta magát, mert — mint 16 évig sajnosan kényszerítve valánk tapasztalni — alkotmányos fennállásunk veszélyeztetését vonta maga után.

Miután immár az 1860-ik évi ugynevezett octóberi diploma által ősi alkotmányunk visszahelyezését adott királyi szó biztosítja, és minket nyolczszázados gyakorlati

irányzatu ferde politikája ellen, lángeszének egész tűzével a mi ősi megyei municipalis rendszerünk hasonlíthatlan előnyeit emelvén ki, a többi közt a 9-ik lapon minden jó magyar hazafinak lelke mélyéből szólva ezeket mondja: „A megyek municipalis jogaik alkotmányunk alapját, nemzetiségünk kezességét teszik, annyira, hogy míg megyei szerkezetünk megmarad, érjen bár bennünket akármicsapás, alkotmányunkat mindig ismét visszaszerchezhetjük sat.“ Nem hisszük, hogy lenne csak egy is kormányférfiaink közül, ki ezen politikai hitvallásában dicsőült nagy hazánkfia gr. Desewffynek ne osztoznék. Megyei helyhatósági jogaink a mai socialis viszonyokhoz előlegesen átídomitandó fenntartásán kell tehát működnünk. Azért nem melőzhetjük el — miután e jeles munkát a jelen politikai viszonyok ismét korszerűvé tették — hazánkfiainak méltányló figyelmébe ajánlani, annál is inkább, minthogy centralisticus irányzat felé látszanak gravitálni sok jeles honfiak, nem gondolván meg sajátságos politikai viszonyaink felettle kénycs és sikamlós voltát.

politikai álláspontunkra proprio motu ismét visszavezet, ha ildomosan kívántunk vala eljárni, nekünk a politika gyakorlati terére kelle vala lépünk; mi azonban ezen alkalmat e téren 1861-ben kellőleg felhasználni elmulasztottuk, és ismét a politikai theoriáknak meddő mezejére tereltük ügyeink rendezését.

Azt ugyan meg kell vallani, hogy ezen térre nem annyira és kizárólag ön saját hibánk által, mint inkább az octóberi diploma folytán keletkezett 1861-ik évi 26-ik februári, minden előleges megkérdeztetésünk nélkül létrejött, reánk nézve is kötelezőleg érvényre léptetni megkísértett, a birodalom összes alkotmányos rendezését tárgyazó statutumnak tartalma által szorítottunk vissza, mert ezen statutum Magyarország önálló autonómiáját egyoldalulag mellőzve, és az 1823. évi II. (mely által a dynastia és nemzet közötti kétoldalu szerződés a *pragmatica sanctio* nevezete alatt a magyar nemzet külön existentiáját biztosította), valamint az 1790-ki 10. és 12. sarkalatos törvényczikkelyeket egy tollvonással *simpliciter* félretévén, a magyar ezredéves alkotmányt alapjaiban támadta meg.

Magyarország autonomiai alkotmányos állásának alapelvét — „*nihil de nobis sine nobis*“ — feladni egy magyar kormányférfiu sem fogja, a magyar autonomiai állás szempontját a bécsi államférfiak tehát legkisebb tekintetre sem méltatva, a magyarok megkérdezése nélkül Magyarország felett is egyoldalulag — szintén csupán elméleti politikai ferde kombinációkból indulva ki, — rendelkezvén, részükről nagy hibát követtek el, ez által anyagot és tápot szolgáltatván a magyaroknak, hogy a *status quaestionis* gyakorlati megoldási terére lépni annál óvatosabbakká tétessenek.

Ugyanis legyenek őszinték és vallják meg igazán azon tisztelt urak, nem volt-e igen természetes ilyes eljárásból a magyar korona alattvalóinak azon következt

vonni le, hogy a bécsi státusférfiak részéről az ő tradicionális politikájuknál fogva azon utó-gondolat — Bach assimilationalis systemájával*) még ez alkalommal sem hagyni fel, hanem ezuttal egy más alak- és modorban annak keresztülvitelét ismételve megkísérteni, — titok- és alattomban a Schmerling időszaka alatt is még mindig fenn-tartatott; mihez képest nem volt semmi természetesebb, mint a magyar korona tartományai részéről szintén minden módon oda törekedni, hogy a bécsi államférfiak ebbeli szándékai lehetőleg paralysáltassanak.

Mert hiszen ha ily utó-gondolatokat nem rejtegettek titokban keblökben, meg nem foghatjuk, miért nem követték mindjárt az egyenes utat, miért nem szólottak

*) Hogy ezen kárhuzatos assimilationalis irányzat, mely politikai dogmáját teszi a bécsi államférfiaknak, csak növeli az általuk annyira szemünkre vetett és kizsákmányolt separatisticus eszmék felébredését Magyarországon, azt ők a 16 évi sajnós események tapasztalásai után már megtanulhatták volna; de ők sem nem tanultak, sem nem felejtettek, és az őszinte kibékülést egyedül gátló torlaszokat maguk hordották halomra, a helyett, hogy azokat lassan-lassan észélyesen eltávolították volna; míg ezen assimilationalis rendszer experimentalis theoriájáról végkép le nem mondanak, addig a kibékülést, mit annyira látszatnak óhajtani, sikeresen eszközölhetőnek nem is remélhetik. Idevonatkozólag igen helyesen adta nekik az 1859-ben kért tanácsot egy lelkes hazánkfia, mondván: „Es ist hiernach wohl anzunehmen, dass in dem Augenblicke, in welchem der Grundsatz der *Assimilation nicht mehr als ein Bedürfniss des Gesamtstaates hingestellt sein wird, in dem Augenblicke auch alle Separationsgelüste in Ungarn schwinden werden.*“ — E tétel bővebb igazolását legyen szíves a tisztelt olvasó az imént említett anonym szerző Lipcsében 1859-ben nyomtatásban kijött politikai dolgozatából áttekinteni, mely alig 40 lapnyi emlékirat igen érdekes tartalmára egyébként is kötelességünknek tartjuk hazánkfiait figyelmeztetni. Címe e szép tanulmány nyúl szerkesztett emlékiratnak: „Zur ungarischen Frage.“ Eine Denkschrift von einem ungarischen Patrioten. Leipzig 1859.

őszintén a magyar nemzethez, mondván: „mi egy central parlamentet szándékozunk felállítani, melyben az egész birodalmat egyiránt érdeklő közös ügyek a ti hozzájárulástokkal fognának eldöntetni, ennél fogva készek vagyunk nektek alkalmat nyújtani e nagyszerű, az egész birodalom jólétét érdeklő tárgy felett előlegesen nyilatkozni, és mivel mi tudjuk, hogy a magyar nemzet ősi alkotmányához, sajtáságos intézményeihez oly tántoríthatlan hűséggel ragaszkodik, egyszersmind a hozott törvények szentségét és tiszteletét annyira szíven hordja, az ezen célra vezethető egyedüli törvényszerű utat, országgyűléstek előlegesen eszközendő egybehivatását mi részünkről tanácsoltuk is a fejedelemnek“ stb.

Mert hiszen köztudomásu dolog, hogy az 1860-ban a fejedelem által egybehívott birodalmi tanács az uralkodónak azon tanácsot adta, miszerint a birodalom többi népei is parlamentaris intézvényekkel lennének felruházandók. Ezen indokolt véleményes tanácsadás volt az imént nevezett testület hosszas vitatásainak eredménye, mely vitatásoknak annyi közérdeket ébresztő alkalmával, hogy a magyar tagok mindenkor a dolgok élére állottak, e tény az igazsággal szemközt egyáltalában el nem tagadható.

A magyar országgyűlést tehát azonnal egybehívni, annak az adandó alkotmányos szervezet tervezetének mikénti összeállítása iránt törvényszerű utat és módot nyújtani, sokkal közelebb álló volt, mintsem hogy az akkori kormány emberei e nagy fontosságú szempontot szemeik elől téveszthették vala.

Ez lett volna az egyenes és egyedüli út, a jóhiszemű és józan politika; de e helyett a régi traditionalis ösvényt, a circulus vitiosus tekervényes utait számították ki, és megtámadták alapjaiban a magyar nemzetnek szentesített törvényekkel biztosított autonómiáját, erőszakosan kívántak hatni oly cél felé, mely csupán a magyar nemzet

országgyűlésileg, a fejedelem által egybehívott képviselőivel egyetértőleg volt létesíthető.

Ugy hiszszük, a bécsi státusférfiak az általuk elkövetett politikai nagy hibát, különösen jelenlegi állását tekintve a dolgoknak, önkényt be fogják vallani és a *mea culpa mea maxima culpa*-t őszintén elismerendik.

Szükség tehát, hogy ezen, a bécsi státusférfiak által eddigelé követett tévutrról eltérve, ezen immár a birodalom nagy kárára elkövetett nagy hiba orvoslásának célra-vezető eszközeiről vállvetve gondoskodjunk.

Nem kevésbé kívánja a törvényszerűség szempontja, kellőleg megvizsgálni azt, hogy miként történhetett ily igazságtalanság elkövetésének megkísértése? minő szellemenben és minő szándékból történt az?

És miután ez immár elkövetve *factum infectum fieri nequit*, erre vonatkozólag minő újabb lépések és minő irányban lennének szükségesek a már elkövetett rosszat jóvá tenni? „*ne quid respublica exinde etiam pro futuro detrimenti capiat.*“

És ime a magyar kérdés érdemének velejére jutotunk, bevezettük a szives olvasót a titkos nehézségek tömkelegének rejtekhelyeire, feltártuk az eddig sötétséget terjesztő leplek redőit, hogy a politikai világosság napfényének egyes sugárai azon keresztültörve, az ausztriai birodalom politikai horizonja a maga saját minőségében felvilágosíttassék.

A politikai láthatár homálytalan felismerése vezethet egyedül minket a jelenlegi problema megoldásához.

A kérdések kérdése tehát abban központosul: mik a legközelebbi teendők? Mi ugy vagyunk meggyőződve, hogy jelenlegi állását tekintve e nagy horderejű kérdésnek, legezé irányosabb lesz mindnyájunkra nézve, ha az angolok példájára, ily esetekben mindenkor sikerrel koronázott gyakorlati politika utjait követjük s e részben őket utánozni késedelmezni nem fogunk; mert hiszen a

practicus angol nemzet a circulus vitiosusokban minduntalani keringést épen úgy utálja, mint a magyar, ez uton nem lehet vele boldogulni, sem pedig őt boldogítani.

Legyünk tehát egymás irányában őszinték, félre minden mellékes és utógondolatokkal, térjünk egyenesen kölcsönös kiengeszteléssel azon ösvényre, mely egyedül célra vezet, hagyjanak fel egyrésről a mi ellenfeleink a theoriák mezejéni tétovázás sikertelen experimentationalis műtételeik további hasztalan kísérleteivel, másrésről pedig ne ragaszkodjunk mi oly mereven a régi római legulejusok példájára törvényeink betűihez, hanem inkább alkotmányos állásunk tiszta felfogásából indulva ki, tartsuk azoknak szellemét tükör gyanánt szemeink elé és az utopiák*) utáni kapkodás vágyáról mondjunk le egyiránt, kísértjük meg kölcsönösen és őszintén formulázni azon feltételeket, melyek e jelen stádiumában dol-

*) A magyar népnek józan politikai felfogása és ildomos magatartásának lehet csupán köszönni azt, hogy mind megannyi ámitások és túlhajtások daczára, melyek által 1861-ben az utopiák régiói felé tereltetett, az anarchia hazánkban akkoriban ki nem tört. Innen látjuk, hogy az ország közhangulata már akkor a túlzóknak az utopiák után kapkodó politikáját magától elutasította és a kölcsönös kibékülés után vágyakodott. Ezen szónak *utopia* politikai értelmezését megmagyarosítva, *politikai ábrádnak* méltán nevezhetjük el. Definióját azonban „Die Garantien der Macht und Einheit Oesterreichs“ jeles szerzője még oly politikai intézvények létegesítésének megkísértésére is kiterjeszti, melyek a már fennálló politikai viszonylatokkal egyáltalában össze nem egyeztethetők, igen helyesen és jellemzőleg emelvén ki annak természetét következő néhány soraiban, mondván: „Den Namen einer Utopie verdient nicht nur Dasjenige, was uns bei der natürlichen Unvollkommenheit der Menschen überhaupt als unausführbar erscheint; auch was sich an einem Orte oder zu einer gewissen Zeit praktisch bewährt hat, kann nur als Utopie betrachtet werden, wenn es in einem Staate eingeführt werden soll, wo die dazu nöthigen **Praemissen** fehlen.“

gainknak a lehető és mindnyájunkra nézve egyiránt üdvös kiegyenlítést elősegítik.

Igen helyesen jegyzi meg idevonatkozólag egy szellemdús hazánkfia ily czim alatt: „Die Garantien der Macht und Einheit Oesterreichs“ 1859. Lipcsében kiadott jeles munkájában, hogy egy országlárnak nem az a feladata, monarchiai vagy más elv érdekében egy a lehető legjobb kormányrendszer felállításán működni, hanem inkább oda törekedni, hogy az immár létező viszonyokhoz képest a legcélrányosabb vétessék alkalmazásba; az ő feladata nem a lehető legjobb megválasztásában, mint inkább a már meglevő politikai anyag célirányos összeállításában rejlik.

Azon fontos kérdés megvizsgálásánál tudniillik, mi-kép kellessék egy nagy birodalom léteges elrendezését sikerrel és célirányosan eszközteni, mindig azon szempontból kell kiindulnia, hogy magának a már létező viszonyokról egy, azokat a lehető leghűségesebben visszatükröző képezetet szerezzen, melyek közepette t. i. az állam magát már ezelőtt is életerősen fenntartotta, és jelenlegi fennállását is egyedül azoknak köszönheti.

Jelenlegi stádiumában dolgainknak tehát e tömkelegből, melybe némileg önhibánk által sordortattunk, elégre kibontakozhatni, egyedüli út és mód a politika gyakorlati terére lépni, és azon téren állhatatos kitűréssel, minden további tétovázás nélkül a kölcsönös kiegyenlítés célirányos eszközeit felhasználni.)*

Megvalljuk őszintén, hogy egy oly kiegyenlítést lét-

*) Ezen thema részletes taglalásába bocsátkozni és azt ex professo tárgyalni e felette keskeny térre szorítókozó szerény és igénytelen soroknak nem lehet feladata, hanem e részben el nem mulaszthatjuk halhatatlan emlékezetű gróf Széchenyi István jeles röpiratára, mely ily czim alatt nyomtatásban közközzen forog: „Politikai programm-töredékek“ olvasóinkat utasítani.

rehozni, mely mindkét félnek politikai öntudatát, de egy-szersmind országos érdekeit is egyiránt kielégítse, felette nehéz feladat ugyan, de benső meggyőződésünk szerint a lehetetlenségek közé épen nem sorozható.

Szükséges azonban e helyen felemlíteni, hogy a mi meggyőződésünk szerint a kiegyezés egyedüli lehetősége csupán abban sarkallik, ha t. i. az egyik fél részéről a februári Reichsverfassung előleges átvizsgálása és módosítása kellő tekintettel a Magyarországon jelenleg létező politikai viszonylatokra és azok kellő méltánylatával végrehajthatik, a mi részünkről pedig az 1848. törvények kikerülhetlen revisiója nem csupán mint eddig *pium desiderium* alakjában fog felmutattatni, hanem úgy fog előtűnni, mint a monarchia nagyhatalmi állásának Európai további fenntartását feltételező **szükséges postulatum**.

Hogy ezen előleges feltételek megdönthetlen ereje a birodalmi közös és kölcsönös politikai viszonylatok természetében fekszik, és egyedül azokból veszi származatát, úgy hiszem, senki közülünk, bármi fél részén álljon is, annál kevésbé fogja kétségbe vonhatni, minél inkább a legközelebb lefolyt két év alatt tisztult politikai láthatár magasabb színvonalára képes volt felemelkedetni és onnan nagyobb világosságban szemlélhetni azon eseményeket, melyek mind a két fél részéről előidézett *politikai küzdelem közepette sajátlagos jellemző criterion gyanánt szakadatlanul az előtérben tudták magukat fenntartani*.

Ha az utopiák minket eddig ringató álmaiból mindkét részről kiábrándulva, ennek folytán az egyszer általánosan, t. i. mind a Lajthán túl, mind pedig azon innen egyiránt felismert, a politikai viszonylatok szakadatlan lánczolatából önkényt kibontakozott öntudatra felvergődünk, hogy tudniillik csupán a fentérintett előleges feltételek teljesítésével juthatunk el egyedül a kívánt és óhajtott eredményhez, önkénytelenül azon kérdés megfejtése veti fel magát elénk: valjon a jelen helyzetében

dolgainknak, az ide közösen működő factorok közül melyiknek lenne előlegesen hivatása e nagy horderejű feladat célravezető sikeres megoldását eszközésbe venni?

E kérdésre, őszintén megvalljuk, velünk együtt senki más feleletet nem adhat, mint azt: hogy a kormány élén álló jelenlegi státusférfiak hivatása, az e célra közremunkáló eszközöket ildomos eljárásuk által kellőleg és előlegesen felhasználni, és azoknak utján a szükséges garantákat ily módon előállítván, legalább megközelíteni azon biztos kilátást, hogy a nemzetek részéről képvisleti tényezők is a kormány fáradozásait méltányolva, azokat szintén erélyesen támogatni és hathatósan előmozdítani őszintén hajlandók.

Hogy a magyar kormány élén álló jelenlegi státusférfiak, különösen a magyar udvari főkanczellár, e nagyszerű hivatását ily értelemben nemcsak helyesen felfogta, de fáradhatatlan buzgalommal anyai eléje gördített akadályokkal lelkesen megküzdve, mélyen tisztelt fejedelmünkhöz és édes hazánkhoz egyiránti tántoríthatlan hűségű önfeláldozással már eddig is sokat tette nagy cél megközelítésére nézve, ezt minden józan és elfogulatlan gondolkozású hazánkfia önkényt be fogja vallani; hogy e sikamlós téren mind ez ideig többet elérni nem vala képes, az egyáltalában nem az ő hibája, — a csekélynek mutatkozó eredmény egyedül az ő hatáskörén kívül eső, talán minden megfeszített erejét paralyzáló, még mindig el nem háríthatott félszeg politikai conjuncturák homályos tömkelegében keresendő.

Nekünk egyáltalában nincs okunk senkinek tömjéneznire, vagy a servilismus palástját, mit viszontagságos napjaink bármi nehéz phasisai közepette, minden időben egyiránt utáltunk, felölteni; hanem ezen contestatióval az igazságnak tartozunk. Valóban felette kívánatos volna reánk nézve, ha az álnépszerűség hajhászataának viszketege nem birna oly nagy hatalommal felettünk, és valahára e

nagy hibánkból kibontakozva, és inkább e helyett a személyes önmegettagadás magasztos érzületétől felhevülve, mindenütt nemcsak képesekké válnánk a valót egész maga mivoltában mindenkor felismerni, de azt mások irányában, bármi politikai szinezethez tartozzunk is, kellőleg méltányolni.

Hogy felséges jó fejedelmünk e nagy horderejű kérdés minélelőbbi sikeres megoldását mennyire atyai szíven hordja, a felől, úgy hiszem, mindnyájan meg vagyunk győződve; felséges urunk s legjobb királyunk ugyanis magasztos fejedelmi érzetében boldogított bennünket felséges személyének itt Buda-Pesten, Magyarország fővárosában jobbagyi hódolunkat bemutatathatni, mely alkalommal felénk nyujtva királyi jobbát, az engesztelés őrangyala gyanánt valóban varázserővel hatott a nemzetre.

Mily nagy hatása volt ezen magasztos atyai látogatásnak a nemzet közhangulata és valódi közérzületére, azóta immár elég alkalmunk van azt naponta örvendező szívvvel hálásan tapasztalni, és ezen eredmény mintegy előjele egy jobb jövődönnek, mely felé eljutni immár mindnyájan egyiránt törekszünk. A kiábrándulás előjelei már is mutatkoznak szerte mindenfelé, és az ámitók propagandájának eddigi követői naponta csekélyebb számra olvadnak le, a politikai láthatár tisztulni kezd mindenfelől, és majdnem egyengetve lesz azon ösvény, melyen járva, a kibékülés nagy munkája sikeres eredményre vezetend.

A külföld irányábani *politikai kaczerkodás* immár, hála a józanabb felfogásnak, megszűnt ezentúlra nézve a magyar földben gyökeret verni, és azon egynehány csalány is, mely még itt-ott található, nemsokára tökéletesen ki fog gyomláltatni; minekünk legalább erős meggyőződésünk abban központosul, hogy a némelyeknek a nemzetet 1848-ra visszaterelési vágya sem fog diadalmaskodni a józanabb politikai combinatiók felett, és erősen hiszszük,

hogy ez alkalommal is be fog teljesedni báró Hormayr-nak 1845-ben anonym ezen czim alatt: „*Anemomen*“ megjelent munkájában oly szépen kifejtett prognosticonja, mely szerint azt állítja, hogy a felséges habsburgi dynastia többnyire és leginkább szerencsés, előre nem látható történeti eseményeknek köszönheti hatalmi nagyságát és birodalmi területének oly váratlan és nagyszerű öregbedését, mondván az imént idézett anonym megjelent jeles munkája I. kötetének 65-ik lapján: „*Die habsburgische Dynastie wurde emporgehoben durch eine Reihe günstiger Zufälle und eine Reihe grosser Unwahrscheinlichkeiten.*“ etc. etc.

Mindkét vitázó félnek tehát, — a mint az előbbiekben bővebben kifejtettük, — azon kell törekednie, hogy a monarchia nagyhatalmi állásának Európában továbbbi fenntartását feltételező szükséges és közös postulatum a végleges kiegyenlítést egyedül érvényesíthető kiindulási szempont gyanánt tekintessék egyiránt mindkét fél részéről.

Az ennek alapján közegyetértséssel érzelt törvényszerű országos tanácskozások csakhamar be fognak hegeszteni azon fájó sebeket, melyeknek sérvét még mind ez ideig egyiránt érezzük, az ezen alapon megkísértendő kiegyezés legtávolabbról sem fogná sem Ausztriának nagyhatalmi méltóságát avagy biztonságát, sem pedig Magyarország jogainak és eddigi politikai állásának sérelmét maga után vonni, ellenben minden, bármiféle más eljárás rendszer alkalmazása, a mint már ezt eléggé sajnosan tapasztaltuk, egyikén a vitázó potencziák közül erőszakot követne el.

Mindezekhez képest tehát az ily értelembeni kiegyezés eszközlését úgy a józan okosság és gyakorlati politikai tapintat, mint szintén az igazság és méltányosság szempontjai egyiránt parancsolják.

Valószínű-e immár ennek tényleges kivihetősége?

Előállítható-e immár annak elérhetését biztosító lehetőség? Felette boldognak érezzük immár magunkat, hogy ezen ekként felvetett nagy horderejű kérdésekre egy bizton igennel felelhetünk; mert hiszen le vannak immár rombolva felséges urunk s királyunk magasztos szavára azon választó falak, melyek a magyar nemzetet a legközelebbi időkig imádott fejedelmétől elzárva tartották!!...

Nem feladata e soroknak, formulázott kiegyenlítési politikai programmal fellépni *), mert ily kísérlet ezuttal sem vezetne célhoz, a mint ezen állításunk kétségtelen igazságát az eddig e részben megjelent mindenféle politikai színezetű röpiratok kellőleg tanúsítják; mert hogy ily valami ez alkalommal is egyik félt sem elégítené ki, úgy másrésről egy kiegyenlítési politikai program formulázott tervezete a publicistikai képesség bármi magas fokán álló, minden viszonylatokat felfogni kívánó egyéniség hatáskörén kívül fekszik és csak azon sikertelen eredményre vezetne, mint az eddigiek; hanem mi

*) Egy lelkes hazánkfianak legközelebb e cím alatt „A birodalom alkotmányos rendezése magyar felfogás szerint,“ anonym megjelent, sok tekintetben jeles röpirata, néhány coteriákban azért ébresztett annyi ellenszenvet, mivel a „magyar kérdés“ velejére kívánván hatni, merészkedett a formulázás sikamlós politikai terére is kilépni, és ennél fogva egy tekintélyes, a magyar journalistika egyik színezetű képviselőinek indignációját is magára vonni; ne csináljon abból magának azonban a röpirat tisztelt szerzője legkisebb scrupulust sem, mert hiszen ezen urak mindent csak maguk szemüvegén keresztül szoktak nézegetni, és azt akarnák, hogy minden ember az ő szemüvegöket használja, de különben is mindenkinek tetszeni kívánni esztelenség, s egyszersmind lehetetlenség is; elég az, hogy hazafiui kötelességének eleget tett az által, hogy nézeteivel minden tartózkodás nélkül a nyilvánosság elé kilépni férfiasan bátorkodott. Az öntudat, hogy önzéstelenül hazájának használni kívánt, legyen jutalma hazafiui buzgó fáradozásának.

egyedül szerény belátásunkhoz képest és felette csekély értelmi erőnk érzetében, csupán igénytelen politikai nézeteinket kívántuk az olvasó közönség méltányló figyelmébe e nagy horderejű kérdés érdemében terjeszteni, oly módon, hogy azok csupán adalék gyanánt tekintessenek mostani mindkét félre nézve egyiránt káros és veszedelmes helyzetünk kellő és szükséges fölismeréséhez, és hogy a valónak feltüntetését hazafiui kötelességünk-nél fogva csekély tehetségünk és belátásunkhoz képest szerény politikai nézeteink közlése által némileg elősegéljük.

A mi legbensőbb meggyőződésünk szerint formulázott kiegyenlítési politikai programmal fellépni egyedül a kormányon lévő államférfiak hivatása; hogy ezt ezen magas állásu egyéniségek mind ez ideig nem tették, vagy azzal immár előállani még időelőttinek látják, és az állapotok jelenlegi stádiumában elébb az azt megközelítő politikai hangulat előkészítését látják szükségesnek: ezen ildomos és eszélyes politikai tapintatot tanúsító eljárást csak méltánylani lehet és kell.

IX.

A kiengesztelést és kiegyezést akadályozó mulasztások.

Az octóberi diploma lényegileg és in principio visszahelyezte Magyarországra nézve az ősi alkotmányos institutiókat, az összes ausztriai államot általán érdeklő ugynevezett birodalmi közös ügyekre nézve azonban a diaetalis tractatusok utját fenntartván, azokat további országgyűlési tárgyalások alá tartozó *függő kérdések gyanánt* tekintetni rendelte.

Ezen nagyfontosságú államtényt jellemző nevezetes okmánynak szelleme oda mutat, hogy a pragmatica sanctio értelmében Magyarország törvényes önállásának és függetlenségének fenntartása mellett az ausztriai birodalom többi tartományaira nézve az eddig divatozott absolut kormányrendszer helyébe szintén az alkotmányos institutiók behozatala terjesztessék ki.

A fejedelem tehát ezen okmányban proprio motu és világosan kimondotta azon általa önkényt felállított nagy elvet, hogy az eddig gyakorlott absolut rendszerrel általában felhagyni és az egész birodalmat constitutionalis intézvényekkel ellátni óhajtja, és ebbeli fejedelmi legfelsőbb atyai szándékát azonnal teljesedésbe is venni elhatározta. Hogy 1861-ben miért nem sikerült a szintén mindkét fél részéről egyiránt óhajtott kiegyezés és kölcsönös kiegyenlítés nagy műve, annak több rendbeli

mulasztásaink mellett, az akkoriban a kormány rudját tartó német államférfiak rögtönzött reactionarius eljárásában keresendő legfőbb oka. Érintve lévén azonban ezen mulasztások néhány pontozata e csekély dolgozatunk VIII. fejezetében, ismétlés kikerülése tekintetéből azon idézett fejezet átolvasására utaljuk a nyájias olvasót.

X.

Az imént kifejtett politikai nézetekből kifolyó alapelvek a czélba vett kölcsönös kiegyenlítés megközelítésére nézve.

Az eddig követett experimentalionalis theoriák semmi üdvös kilátással egyáltalában nem kecsegtető és e szerint czélhoz sem vezető kopár mezejéről, az egyedül biztos gyakorlati politika terére lépve és innen indulva ki, ezen kiindulási szempontból kifejtett alapelvek nyomán e jelen igénytelen politikai nézetek összes tartalmából corollarium gyanánt önkénytelenül következő tételek tűnnek elő, u. m.:

a) Hogy az összes ausztriai birodalomnak — mint európai nagyhatalmasságnak — nagy erő kifejtésre van szüksége, hogy európai rendeltetésének kellőleg megfelelni képes legyen.

b) Hogy ily erőt kifejteni a mindenféle nemzetiségi elemekből alkotott birodalomban az állami egység létegesztése nélkül teljes lehetetlen.

c) Hogy a birodalmat képező minden egyes integrans részeknek közösen kell azon czélra munkálniok, hogy ezen egység tényleg előállíttassék.

Hogy a 16 évig megkísértett absolut kormányrendszer is in principio az egységre törekedett, kétségbe vonni, úgy hiszem, senki nem fogja, valamint szintén azt sem fogja senki is tagadni, hogy ezen kormányrendszer alkalmazása folytán előidézett sajnos események eléggé kimutatták azt is, hogy az ut, és ezen uton felhasznált

eszközök sem a különböző nemzetiségek geniusával és sajátságaival összeegyeztethetők, sem a nagyszerű cél elérését csak távolról is megközelíteni képesek nem valának.

Az ut tehát a cél elérésére egyáltalában tévesztve lévén, igen természetes volt azon szomorú tapasztalásra is elvégre eljuthatni, hogy a felhasznált eszközök is siker nélkül fognak alkalmaztatni.

Hogy immár felhagyván az abszolút kormányrendszerrel, a monarchiának constitutionalis elveken alapuló szervezetével a kormányra hivatott államférfiak ismét ezen utra ne tévedjenek, és in principioközönségesen elismert birodalmi egység nagyszerű feladatának elvégre sikeres megoldása ismételve meg ne hiúsíttassék, multhatatlanul szükséges mindenek előtt, ha célzt érni akarunk, a következő előfeltételekben magunkat concentrálni, ugyanis ellenfeleink részéről:

I-ször. Méltánylatra és kellő tekintetbe kell venni, hogy Magyarország irányában a pusztá negatiók mezején megállapodni többé lehetetlen lévén, az ausztriai monarchia lételét feltételező positiv principiumoknak tényleges elismerését kell igénybe hozniok.

Az egyetlen egy positiv principium pedig Magyarország irányában azon legitim jog*), mely nyolczszázados alkotmányos állásánál fogva Magyarországot és annak koronás királyát törvényszerűleg és egyiránt megilleti.

*) Ezen positiv elv bővőbbi taglalásától és alaposságát kitüntető érdemleges tárgyalásától e helyen tökéletesen felmentve érezzük magunkat, minthogy annál kevésbbé lehet feladata e csekély igénytelen soroknak ezen thomának in merito fejtegetésébe belebocsátkozni, mennél inkább át vagyunk hatva azon meggyőződéstől, hogy e részben egyik nagy hazánkfia publicistikai jeles tollából került, nyomtatásban is német nyelven megjelent kimerítő munkával már birunk, melynek tartalmára ellenfeleink méltányos figyelmét ezuttal is felébreszteni hazafiúi kötelességünknek tartjuk. — Vide: „Das legitime Recht Ungarns und seines Königs“ von Paul von Somsich im Jahre 1850.

Vagy talán ezen, az egész monarchiának eddigi fennállását egyedül biztosító alapelvvel felhagyni és azt simpliciter érvényen kívül helyezni szándékoznának ellenfeleink? helyébe a korlátlan meghódítási elv és jogra hivatkozva, és arra mint alapra támaszkodva, annak Magyarországra továbbra is alkalmazását még mindig fenntartandónak és szükségesnek lenni vélnék?

Meggondolták e ellenfeleink *józan észszel*, hogy ily eljárás mellett mit mindent kell még elismerniök? Igazolható-e általuk, ily veszedelmes elv felállításának örve alatt kimondani azt, hogy Magyarország egy csekély fractionnak fondorkodása által keletkezett 1849-ki, a *pragmatica sancti*ót megsértő határozata által nyolczszázados, a külhatalmasságok közbenjöttével keletkezett békekötési tractatusok, és azoknak alapján a magyar nemzet és fejedelmei között létrejött több rendbeli békekötési szerződésekkel *) és királyi esküvel is szentesített, és így legnagyobb garantiákkal ellátott alkotmányos állását jövendőre nézve eljátszotta legyen?

Bebizonyítható-e az ténylegesen, hogy ezen határozat a nemzet többségének kifolyása? Meggondolták-e jól ellenfeleink, hogy ezen veszedelmes elv felvetésével a felséges dynastiának épen nem legjobb szolgálatokat tesznek, midőn a legitim jog helyébe a pusztá erőszak uralmának elismerését proclamálják? . . . Valjon ilyes eszélytelen eljárásuk folytán a csak imént a fejedelem

*) Lásd bővebben *Pacificatio Viennensis anno 1606. Pacificatio Linzensis de anno 1645*, valamint az ezek érvényességét biztosító 1687-ik évi II. ugyszintén III. Károly király koronázása alkalmával kiadott *Diploma regium Inaugurale* tartalmát, mely az 1715-ik évi 2-ik t. cz. szövegében következőleg szól: „*Quoties inauguratio regia intra ambitum regnum Hungariae successivis temporibus instauranda erit, toties haeredes nostri masculini futuri neocoronandi haereditarii reges praemittendam habebunt praesentis Assecurationis acceptationem deponendumque superinde juramentum.*“ etc.

ingyen való kegyelméből nekik engedélyezett alkotmányos institutiók biztos fennállhatását ily elvek kikiáltása és alkalmazása alapján képzelhetik-e szomszédaink eléggé megőrizhetőnek jövőre nézve is? Valjon megfontolták-e józanul, hogy ily veszedelmes elv felállításával a fejedelem és nemzet közötti homagialis, a monarchiát egyedül egybentartó kapcsolat nem fog-e általuk ketté szakgattatni? valjon a felséges dynastiához annyiszor bebizonyított tántorithatlan ragaszkodás és a nemzetnek szívében mindinkább ébresztendő dynasticus érzelmek fogának-e ily ferde eljárás által növekedést nyerni? Korántsem, sőt — fájdalom — őszintén be kell vallanunk, hogy már is azoknak hanyatlása az országban mindinkább érezhető volt.

Valóban ideje volna már valahára, hogy ily eszme- és fogalomzavar tömkelegéből kibontakoznának ellentéleink, és ezen kétélű fegyvert megszünnének ellenünk fordítani és oly tomboló kárörömmel felhasználni, miután in ultima analysi meg lehetnek győződve a felől, hogy elvégre ugyanazon fegyver, mit most kizárólag ellenünk használni jónak és eszélyesnek tartanak, ő-ellenükben is mulhatatlanul fognék fordittatni; mi bizonyára nem egyéb, mint pusztán az idő és eventualitás kérdése.

Hagyjanak fel tehát ily kárhozatos teoriákkal, mert hiszen a történelem évkönyveiből, — mely pedig egyedüli *magistra vitae* — sehonnan fel nem fogják mutathatni annak tényleges bebizonyítását, hogy a legitim jog mellőzésével bárminő alapon nyugvó monarchiában a megzavart, de helyre állitandott egység a pusztá erőszak alkalmazásával tartós kilátásra számolhatott volna.

Ragadják meg inkább velünk együtt közös vállvetéssel a monarchia egységére vezérlő, kizárólag alkalmazható és biztos sikerrel kecsegtető egyedüli legitim eszközöket, és legyenek meggyőződve, hogy az ausztriai birodalom mint európai nagyhatalmasság valamint eddigi,

ugy jövődőrei fennállásának egyedüli talpköve csupán a történeti legitim jog további fenntartásában sarkallik; megrendítvén egyszer a monarchiának ezen egyedüli alapelvét, ez által megrendítettük az egység feltételeit is, melynek elérésére mind ez ideig oly hévvel és szenvedélyességgel, de fájdalom, felette ferde utakon hasztalan törekedtünk

II-szor. Hagyjanak fel továbbá ellenfeleink közigazgatási tekintetben oly positiv elvek ismételi felállításával, miszerint oly institutiók szószólóivá vetik fel magukat, mintha a birodalmi egység további megóvása és megőrzése egyedül a birodalom közigazgatására nézve behozandó egyformaság által — Gleichförmigkeit der Administration — lenne elérhető, és ezen felette hibás nézetből kiindulva, oly tárgyakat szándékoznak birodalmi közös ügyek színe alatt általános érvényre emelni, melyek csupán az egyes országok és tartományok autonómiáját illetvén, az óhajtott egység legkisebb sérülése nélkül kizárólag az illető egyes integrans részek beligazgatásának teendői közé tartoznak; mert hiszen a határvonalt, melyen túl a közösen felállított és szükségképen elérni kellő egység positiv maximáját alkalmazni és tovább terjeszteni akarni nem czélirányos, valamint az eddigi események tanuságos vizsgálata, ugy a különböző és mindenütt sajtóságos politikai viszonylatok tekintetbevétele egyiránt és önkényt kijelölik.

A kormányra hivatott azon egyéniség, ki Ausztriának és az egész birodalmat alkotó egyes részeinek politikai és történelmi jogos viszonylatait minden irányban felismerni képes, és azon egyedüli gyakorlati szempontból indul ki, hogy a birodalomban létegesítendő alkotmányos institutiók czélirányossága minduntalan csak azon körülménytől feltételezhető, a mennyiben azok a birodalom különböző politikai viszonylatainak is tökéletesen megfelelnek: ugyanazt is őszintén egyszersmind be fogja

vallani, hogy közigazgatási autonómiája egyes tartományoknak ép oly szükséges elemét képezendi az összes alkotmányos szervezetnek, mint azon birodalmi egység biztosítását czélzó, a közös ügyekre vonatkozó azon institutiók felállítása, melyek által az összes birodalmi kapcsolat eléretni terveztetik.

Ezen tételnek igazságát annál kevésbbé lehet kétségbe vonni, mennél inkább minden viszonylatok ujjal mutatnak oda, hogy egy oly több mint három századon keresztül mindenkor külön testületet képező országnak, minő Magyarország, önálló autonómiáját továbbá is meghagyni és fenntartani épen oly fő garantiáját teszi a „*birodalmi egységnek*“, mint az egész birodalomra nézve a felség kegyelme által immár általánlag szentesített alkotmányos institutiók megőrzése, mivel az a történelmi jog elismerésének szükségképeni kifolyása, melyen az egész monarchiát fenntartó alapelv, és általa a birodalmi egység talpköve is sarkallik.

III-szor. Hagyjanak fel továbbá ellenfeleink a Magyarországbán létező különböző nemzetiségű fajnépek egymás elleni felizgatásával, mert ily eljárás az óhajtott kölcsönös kiengesztelés helyett a szenvedélyességszülte egymás elleni megtorlások mezejére terelvén a nép tömegét, a kitűzött közös czél elérésétől még inkább eltávolít, sőt inkább jelen politikai viszályos helyzetünk józan fel fogásából származott azon megdönthetlen és constatirozott tényállást vegyék méltányos figyelembe, miszerint az egész birodalom nagyhatalmi állásának legkittünőbb tényezője a magyar koronához tartozó népek igazságos igényei kielégítésében, és az összes magyar nemzet békés utoni pacificatiójában rejlik. Igen helyesen jegyzi meg ide vonatkozólag a világhirű publicista 1861-ben Magyarországbán tett utazása folytán szerzett tapasztalatait és politikai combinatióit magában foglaló, legközelebb Párisban megjelent egyik jeles röpiratában, hogy

a panslavismus terjesztésére, a magyar nemzeti igények gyöngítése, vagy bármi más irányzat tekintetéből tápot és élelmet szolgáltatni igen fonák és semmi józan combinatióval nem igazolható politikai eljárás, miután az által csupán az orosz befolyásnak nyittatik tágabb tér, és a panslavisticus propagandának apostolait a nagy Péter czár Ausztria nagyhatalmi állásának épen nem kedvező traditionalis *) politikai végrendeletére emlékezteti, hogy továbbá Ausztria régi nagyhatalmi állásának visszaszerzése — regeneration — és azon tűzhely **), mely

*) Ainsi les Hongrois ont également repoussé toujours avec une héroïque constance la théorie du Panslavisme, ce rêve grandiose et pervers de l'unité de toutes les races slaves sous la suprématie moscovite. Megemlíti a ruthen kérdést is, mondván: „*La question ruthène* du reste est un danger encore plus grand pour l'Autriche, car la question ruthène ne peut être définitivement exploitée qu'au profit de la Russie et l'influence Russe sur les populations slaves est des tous les perils qui menacent peut être le plus formidable.“ Lásd bővebben: „*La Pologne en 1861*“ par le Comte de Montalembert. Paris 1861. Libraire Editeur Dentu.

***) Tout fois si c'était ici le lieu, je dirais pourquoi je tremble que les deux chambres, dont j'ai suivis les débats à Vienne avec si attentive sympathie ne deviennent un nouvel instrument de cette centralisation bureaucratique, qui a compromis et dépopularisé l'Auguste maison de Lorraine, au lieu d'être la garantie et le couronnement du vaste système des libertés fédérales qu'appellent à la fois les vœux et les intérêts des nationalités si diverses, dont se compose l'empire, nationalités, dont aucune n'a envie pour complaire aux Avocats Viennois de se laisser transformer en *Departements à la française*. Je dirais encore en quoi l'on peut craindre, que l'Autriche si bien inspirée dans toutes ces concessions aux provinces slaves et allemandes, ne se trompe dans ses relations avec la Hongrie, et par des alternatives facheuses de laisser aller et de sévérité ne eurre risque de se créer une seconde Italie dans le beau royaume de St. Étienne, qui pourrait si bien devenir le principal foyer de sa puissance regenerée. Je voudrais surtout de montrer la neces-

az ezen czélra megkivántató közérőt öszpontosítva kebelében rejtegeti, főképen a magyar korona területén és különösen a magyar nemzetnek a felséges uralkodó ház iránt annyiszor példásan bizonyított tántorithatlan hűségében és loyaltásában keresendő és található fel. Az osztrák kormányférfiak ennek folytán méltassák kissé nagyobb figyelmükre azon felette fontos körülményt is, hogy az orosz cabinet ellenséges indulata a sebastopoli catastropha után több alkalommal már dühös kitörésekben nyilvánította kárhuzatos szándékait Ausztriának ártalmára, ne feledjenek el mindent oly könnyedén, sőt tartsák minden lépéseiknél szem előtt, hogy az orosz cabinet különösen Gortschakoff herezeg külügyminiszterré lett kineveztetése óta a diplomacia terén minden legcsekélyebb hibás lépéseiket nem csak éber szemmel kíséri, hanem titkosan és alattomban működő politikai agensei által egyszersmind ki szokta azokat zsákmányolni Ausztriának a többi európai nagyhatalmasságok előtti aljas gyanusítására, és gondolják meg ennél fogva, hogy ezen ellenséges indulatu politikája a pétervári cabinetnek immár rendszeresítve — systhematizálva — áll előttünk, és tényleg azon stadiumba lépett, hol belügyeink rendezésében előtűnt kölcsönös surlódásainkat is ármányos czéljai kivitelére minden utakon és módokon felhasználja, hogy Ausztriának nagyhatalmi állását ne csak systhematice gyengítse, hanem tőle minden kitelhető alacsony eszközökkel aláássza, és csak kedvezőbb politikai conjuncturákra várjon, hogy a már megásott,

sité absolue pour l' Autriche de s'entendre avec la Hongrie, et pour la Hongrie de rester unie a l' Autriche sous peine d'etre condamné a perdre l'une sa situation de grande puissance et lautre sa nationalité historique irrevocablement en gloutie dans le chaos, qui suivrait la dissolution de l'empire Autrichienne. Lásd bővebben a fentebb idézett rópiratát gróf Montalembertnek, pag. 27. és következő lapjait.

mély gödrü aknákat felröpitse, és Ausztriának az európai közügyekben kellő és szükséges hatályos befolyását lehetőleg paralysálja.

E csekély soroknak nem feladata, de keskeny hasábjainak kis területe nem is engedi meg, hogy bővebben, netán történeti és diplomatiái adatok felhordásával fejtegesse az itt érintett felette nagy horderejű ügy kül mint belpolitikai viszonyainkra egyiránt kártékonyan ható ármányos és fondor eljárását az orosz cabinetnek, mind a mellett sem mellőzhetjük el azonban e helyen érintőleg felemlíteni azon fontos körülményt, miszerint már 1859-ben, midőn t. i. gróf Rechberg a zürichi congressus tárgyaira nézve az ausztriai cabinet nézeteit egy circolare útján — Circularnote — Europa minden nagyhatalmassági kormányai-
val közleni jónak látta, a Gortschakoff herczeg organuma, az „Invalide Rusie“ hasábjain azon circolare közzé tétele folytán, az ausztriai cabinet politikáját egész Europa előtt a legfeketébb aljas színekkel gyanúsítani, és a birodalom különböző népfaju nemzetiségeit a kormány ellen felingerelni és bősíteni törekedett. Az imént idézett „Invalide Rusie“ e részbeni mi a *Times* angol lap kivonatos közléseiből olvastuk, és különösen feltűnő jellemzetes bélyegzetű tulajdonságainál fogva főbb pontjaiban itt kellő ismertetés és a kormányférfiak tájékoztatása tekintetéből azon nyelven, melyen tudomásunkra jutott, t. i. angolul, egy mellékjegyzet alatt közleni jónak és szükségesnek találtuk *); annak tartalmából már akkor

*) Austria imagines that she is invited to the congress of Vienna of 1814 and submit the explanation of her political views to the sanction of the other European cabinets, but her ideas, and her language belong to the ancient system, which is a striking anachorism in the years 1859. and 1860. Austria has learnt nothing, and forgotten nothing, and after half a century of progress, she supposes that humanity has not mored, and that is remains in the same position which is occupied in 1814.

egy kis combináció útján ki lehetett számítani, hogy a Gortschakoff vezérlette orosz cabinet már 1859-ben a zürichi congressus egybejövetelével titkos és alattomos utakon a francziák imperatoránál magát befészkelő és hizelgő insinuatiók alapján, már azon időtájban készülteket tett arra nézve, hogy a Napoleon által a villafrancai békekö-

It is a serious mistake, which will lead the Vienna cabinet to disappointment. It is time for her however to convince herself by her own experience, that the nations of Europe have passed over a vast space in the career of progress. The circular of Count de Rechberg serves as a commentary to all the promises of reform which the Government of Austria has made — Austria is ready to everything, provided — she does not deviate *an joto* from her ancient routine. But can it be supposed that the people of Central Italy will voluntarily submit previous to the meeting of the congress to the vassals of Austria. . . . The prince Metternich would not admit even the existence of Italy, he said that it was a mere geographical denomination. This simple diplomatist could not comprehend that 22,000,000 of inhabitants, should have any idea of their nationality, even when we others could not understand why Germans should eternally oppress Italy and how they could pretend that the European powers should consider their authority sacred and every attempt to disturb it as a revolt and an attack on order and religion. . .

It appears to us, that the principal object of the Congress is, to consolidate universal peace and tranquillity, and by that means the security of Europe. Can this object be attained by the restoration of the Dukes and of the Pope's temporal power? This is the question, diplomatist will have to decide. In conclusion the Count de Rechberg says, that when Italy shall resume her normal position than alone can the affairs of the German confederation be considered — Without entering into these considerations, we consider it strange, that a new work should be constructed similar to that, against which all Germany protests and which everybody admits to be the greatest fault committed at the congress of Vienna by Prince Metternich. . . .

tés alkalmával behozatni tervezett olasz foederativ kormányrendszer meghiusittassék, és a későbbben forradalmi uton előidézett tényálladáki politika — Politik der That-sachen — annak surrogatuma gyanánt, Ausztriának nyilvános megszegyenítéseül, előtérbe szorittassék. Ezen semmi tekintetben kétségbe nem vonható józan politikai combinatióknk alapján, minden elfogulatlan államférfi előtt világoosságra derül annak felismerése is, miszerint az orosz cabinetnek már akkori időben tett diplomatiai minden lépései oda voltak irányozva, hogy Napoleont rá bírják, hogy ő szemet hunyva az Olaszországban 1860 és 1861 folytán követett politikája irányában Victor Emanuelnek, a zürichi transactio általa is jóváhagyott és megerősített tételei soha létre ne jöhessenek, és hogy már akkor titkos tractatusok utján az orosz cabinet Napoleon ily kétértelmű és hitszegő politikája jutalmául, az olasz királyság elismerését nem csak megígérte, hanem e részben alattomos stipulatiók utján a porosz cabinetnek is egyszersmind e részbeni elismerési hozzájárulását biztos kilátásba tenni el nem mulasztotta. Eme állításaink valódisága immár tény gyanánt áll előttünk, mert nem csak hogy az olasz királyság Orosz- és Poroszország részéről diplomatiai elismerésben részesült, hanem ezen tényleges stipulatiók folytán az orosz cabinet fondorkodó incselkedéseinek az is sikerült időközben, hogy a porosz kormányt a németországi egység érdekében az ausztriai cabinet részéről initiált reform kérdéseire nézve is Ausztriával tartós ellenkezésbe hozza.

Ideje tehát, hogy az ausztriai kormány részéről az orosz cabinetnek fondorkodó politikája valahára, ha más-ként külügyeinkre nézve jelenleg nem eszközölhető, legalább belkormányzati tárgyak irányában, különösen Magyarország méltányos pacificatiója által némileg paralyáltassék, és tényleg igyekezzenek kormányférfaink Ausztria népei szeme láttára kellő bizonyítékokkal el-

látni azon méltatlan szemrehányás czáfolatát, miszerint minduntalan az vették fel ellentükben, hogy a bécsi, 1815-ben tartott congressus idejétől majdnem 50 tartalomdús év leforgása alatt semmit sem tanultak, és semmit sem felejtettek, és *egy jóta*-val sem kívánnak a józan és szabadelvű valódi politikai reform terén előhaladni.

IV-er. Az osztrák kormányférfiak méltassák kissé figyelmökre ennek folytán azon felette fontos körülményt is, hogy Magyarországnak e széles világon páratlan immár nyolcz századon keresztül magát életerősen fenntartani tudó egész alkotmányos rendszerének sarkalapját tevő municipalis alkotásán kívül, még két rendbeli megdönthetlen oszlopai állanak fenn, mely oszlopoknak megrendítését megkísérteni aligha sikerülend, t. i. az országszerte *általános socialis közhit és társadalmi béke*, mely két rendbeli erkölcsi hatalom sehol a világ kekségén oly tökéletes fokon nem áll, sem pedig sehol szélesebben kifejtve és egyesítve fel nem található, mint épen Magyarországbán és a magyar koronához törvényszerűleg tartozó társországok kebelében.

Magyarországon ugyanis a nemesség, vagy tulajdonképen fejezvé ki magunkat: a nagyobb és kisebb birtokosság, erős kapocscsal van egyesülve az ugynevezett parasztság és közmunkából élő néposztályzat alsóbb rétegével, nincs közöttük immár semmi választófal társadalmi tekintetben, mert hiszen, ha szemeinket önkényt behunyni nem akarjuk, eléggé tapasztalhattuk az 1848-ki események történetéből, miként a magyar nemesség semmiféle oldalról sem mutatkozó, még csak erkölcsi nyomásnak sem keresztelhető, egyedül az ország jólétét szíven hordozó magasztos és önkényteszándékból, az eddig viselt terhek alól minden más alsóbb rendű közhaza lakosainak felszabadítását és egészleni emancipáltatását törvényileg és örök időkre kimondotta, és saját kiváltsá-

golt helyzetét a haza közoltárára letévén, megnyitotta nekik egyszersmind a politikai élet eddig elöttük zárva volt ajtait is, és a politikai jogok ily nagyszerű és példátlan reájuk lett kiterjesztése által a közös adóviselés és más honfiai kötelességekben velük egyiránti részestülés önkénytes elvállalásával minden eddig közöttük fennállott választófalak megszüntetését is nemeslelkűleg elhatározta.

Sehol széles e világon nem kötött tartósabb frigyét a történelmi aristocratia a társadalmi — sociális — egyenjogusággal, mint épen Magyarországon.

Innen magyarázható a legközelebbi időkben magát ténylegesen fölmutatott socialis közérzület, mit palladium és nemzeti örökség gyanánt tekint az egész haza, és ezen közös nagy kincsünknek szentül leendő megőrzését Magyarhonnak minden lakosai büszke öntudattal és egyiránt minket és méltányos igényeinket megtámadó elle-neink irányában oly közegyetértéssel és hazufiai buzgalommal naponta véd és oltalom alá vétetni örömmel tapasztaljuk.

Ezen, egész Európában ily nagy mértékben sehol fel nem mutatható sociális viszonylat nyerte meg számunkra legközelebb ügyünk irányában Európaszerte tanusított rokonszenvét a civilisált világnak, mint ennek valóságát a már e csekély soraink folytában többször említett publicistikai nagy tekintély, gróf Montalembert csak imént idézett, 1861-ben Párisban nyomtatásban megjelent politikai tartalmu röpiratának hazánkat érdeklő részleteiben*) oly ritka kitüntetéssel önkényt bevallotta.

*) *La Hongrie et la Pologne possèdent deux forces qui ne sont nulle part développées et réunies à un aussi haut degré: la foi et la paix sociale.*

En Pologne comme en Hongrie la noblesse c'est à dire la petite et la grande propriété est profondément unie aux paysans, aux mains ouvriers. De même c'en a vu en 1848. la

V-ször. Méltassák kissé figyelmükre az 1791 12-ik t. cz. ezen szavait: „Regnum Hungariae habet suam propriam consistentiam et constitutionem etc. etc.“, melyekből nyilván következik, hogy a bécsi államférfiak értelmében unificatióra törekvés Magyarország pacificatiójának elveivel ellenkezően, a függő közjogi kérdések sikeres elintézését lehetetleníti, és a mindkét részről óhajtott kiegyezés megközelítésétől mindinkább eltávolít, ne gátolják a magyar szent koronához tartozó „Társországnak“ és ugynevezett „Részeknek“ (regna socia et Partes adnexae) mint Magyarország kiegészítő területét tevő, és önálló integritását feltételező legitim igények teljes kielégítését, és az ország a külön nemzetiségek egyenjogusági ürügye alatti eldarabolásának további kísérleteitől elállván, szünjenek meg egyszersmind az ország területén lakó külön ajku népek, mint oláh, szerb stb. Magyarország kebelében politikai külön szakított területű testületek létegesítését tervezgetni, ekként a magyar király és magyar országgyűlés a magyar ősi alkotmány értelmében közösen és minden más népi befolyást kizáró legitim jogait ily egyoldalú eljárás által csorbitani.

Ezek azon legfőbb alapelvek, melyeknek őszinte el-

noblesse hongroise sans subir aucune contrainte d' en bas, supprimer les charges imposées aux paysans, abandonner spontanément ses privileges politiques et ouvrir l' acces de la vie politique a toutes les classes qui n'en avaient point encore goûté- ainsi la noblesse polonoise etc. etc.

Nulle part ne s'allie mieux avec l'égalité sociale cest' aristocratie historique, que ces peuples regardent avec raison et avec fierté comme un patrimoine nationale etc. etc.

Nos democrates ressent a cause de cela une veritable sympathie pour la Hongrie etc. etc. Lásd bővebben magát a jeles röpirat tartalmát „La Pologne en 1861. par le Comte de Montalembert.“

ismerése és contestatiója ellenfeleink részéről az internationalis és közjogi viszonyok békés kiegyenlítésére fognának elvégre in ultima analysi bennünket vezérteni, és a mindnyájunk részéről annyira óhajtott kiegyezést tartós alapra fektetni.

A mi részünkről ellenfeleink irányában követendő, a békés kiegyenlítést megközelítő alapelvek, ezen igénytelen politikai nézetek folytán már eléggé kifejtve feltalálhatók, s azoknak itteni ismétlését és e helyen újabbi felsorolását feleslegesnek vélvén, szíves olvasóinkat különösen a VIII-ik fejezetben felhozottak ismétli átolvasására vagyunk bátrak felkérni.

Nem mellőzhetjük el azonban — per summos apices — megérinteni e helyen is, miszerint őseink példáját követve, kik nemzeti sajátosságos municipalis szervezetünket mindenkor oly nagy kegyelettel ősi alkotmányunk egyedüli palladiuma gyanánt annyi viszontagságok közepette megőrizni tudták, minden erőnkkel abban egyesüljünk, hogy ezen ezredéves alapja ősi alkotmányunknak a megváltozott sociális viszonyaink kellő mérlegelése és czélszerű átídomítása útján országgyűlésileg továbbra is sértetlenül fenntartassék. Ezen, mi helyhatósági alkotmányos rendszerünk előnyei, — azonkívül, hogy nemzeti sajátosságos eredetiséggel bir, és a „nihil de nobis sine nobis“ legfőbb constitutionalis elvnek kifolyása, — oly kitünők és oly nagy horderővel birnak, hogy azt centralisticus idegenszerű institutiók felváltásával könnyelműen, csupán ujitási viszketevágyból feleserélni akarni, bizonyára nem volna egyéb, mint nemzeti geniusunkat megtagadva idegen bálványoknak hódolni és történetileg a századok folytán politikai életünk phásisaiból önkényt kifejlett sajátosságos nemzeti ősi alkotmányunk alapját, mely ezredévig életerősen egyedül fenntartotta nemzetiségünket, utópiák utáni vágyból könnyelműen feláldozni.

Az 1848-ki törvényhozásnak ez volt a nagy vétke, melyért 12 hosszú évekig már eléggé bűnhödtünk, és kiszenvedtük kontár és charlatan politikusaink hazánkat csaknem végveszélybe döntő kárhozatos merényleteit.

Legyünk tehát mi óvatosak, és miután politikai átalakulásunk és a meg nem tagadható internationális viszonylatok nálunk mulhatatlanul reformokat követelnek, azokat csupán municipális szervezetünk sértetlenül fenntartása mellett eszközöljük, érdekeink a birodalom összes érdekeivel legszorosabb kapcsolatban lévén, ezeknek egymásra kölcsönösen ható viszonylatait számításainkból soha ki ne felejtsük és minden politikai ábrándok utáni kapkodástól óvakodva, azokat méltányló kegyelettel, saját nemzeti javunk és jövődönk is ügyhozván magukkal, a birodalom többi népeivel kiegyenlítőleg továbbra is fenntartani igyekezzünk.

Ezek lennének tehát azon alapelvek, melyekből a legközelebb tartandó országgyűlésen min részünkről kiindulva, a függő politikai és internationális közjogi nagy kérdések biztos megoldásához juthatnánk el, és miknek ildomos alkalmazása egyszersmind országos ügyeinknek reánk nézve kedvező kiegyenlítését is igénytelen nézeteink szerint feltételezné.

XI.

A birodalomban eddig fennálló dualismusként további fenntartása politikai szükségesség, és a kiegyenlítés megközelítésének és Magyarország pacificatiójának egyik alapfeltétele.

Mióta Magyarország és az ausztriai birodalmat képező többi örökös tartományok egy közös fejedelem uralma alatt állanak, ezen két különböző politikai testületből alkotott európai nagyhatalmasság, nem csupán a többi európai nagyhatalmasságok irányában külügyi politikai viszonylataikat illetőleg, hanem belkőzigazgatási viszonyaikra és közös érdekeikre nézve is e két külön politikai szervezettel és immár az utóbbiak is (az örökös tartományokat értve) a fejedelem ingyen való kegyelméből szintén constitutionalis intézményekkel ellátva és felruházva, az ausztriai birodalom összes nevezete alatt elválhatatlan solidaris kapcsolattal összetartva egy (unum et indivisibile Imperium Austriacum) egyetemes államot képeznek.

Ennélfogva ezen százados, történetileg kifejlett politikai viszonyból önkényt előáll azon legkisebb kétségbe sem vonható corollárium, hogy Magyarország, a magyar szent koronához tartozó részeivel együtt az ausztriai birodalomnak, mint európai nagyhatalmasságnak egyik kiegészítő részét (pars integraus) képezi.

Valamint tehát egyrészt ezt önkényt bevallani ellenfeleink megnyugtatójának e helyen el nem mulaszthat-

jük, úgy másrésről az ezen igénytelen politikai nézetek folytában pragmatikai érvekkel bebizonyított tényállást sem fogják ellenfeleink megtagadni, hogy Magyarország bár mint — *pars integrans imperii Auszriaci* — mindenkoron külön politikai testületi állásában fenntartva az 179%. 12. t. cz. értelmében „*babens suam propriam consistentiam et constitutionem — nec possit regiae gubernari ad normam aliarum provinciarum* — mint önálló királyság (*regnum liberum ac independens nec ulli alio populo subjectum*) saját alkotmánya és törvényeinél fogva kormányoztatott, úgy közpolgárzati beligazgatására nézve, mint törvényhozási alkotása tekintetében is a többi örökös tartományoktól egészen külön és független állománya politikai testületet képezett.

Ezen politikai önállása Magyarországnak az összes ausztriai birodalom többi örökös tartományai irányában az ugynevezett dualismus nevezete alatt több mint három századon keresztül egész az 1848-ki törvényhozás által létrehozott újabb institutiók idejéig életerősen fenntartotta magát, — és hogy ezen ily értelemben vett dualismusként fenntartása, az összes birodalom nagyhatalmi állásának és a szükséges birodalmi egységnek legkisebb kárára avagy rovására nem történt, eléggé kimutatják a történet lapjai, mert az ausztriai birodalom európai nagyhatalmi befolyása nem csak hogy nem hanyatlott ennek folytonos fenntartásával, hanem mindinkább növekedésnek örvendett; felmutatják ezen nevezetes körülményt az 1815-ben tartott bécsi congressus actái, melyek lapjainak tartalma megannyi kétségtelen bizonyosságát nyújtja azon állításunk alaposságának, hogy az ausztriai birodalom közös fejedelme az európai politikai külügyekre nézve soha nagyobb túlsúlyt nem gyakorolt, mint épen ezen ugynevezett dualismus fenntartási korszakának ideje alatt.

Tényleg áll tehát előttünk, hogy a dualismus há-

romszázados fenntartása sem az összes birodalom elválhatlan kapcsolati egységének, sem pedig európai nagyhatalmi állásának és az európai egyensúly mérlegét fenntartó befolyásának ártalmára épen nem volt, és a solidaritás elvét legkisebbé sem nem paralyválta, sem nem veszélyeztette, sőt még internationalis és socialis tekintetből is kiindulva, az örökös tartományokkal jó egyetértést, politikai harmoniát, és az annyira szükséges társadalmi békének szakadatlan fenntartását is elősegélte.

Történeti adatokban találja fel tehát alapos czáfolatát az osztrák államférfiaknak részéről e részben előgördített azon kifogása, mintha a dualismusként további fenntartása a birodalmi egység ártalmát vonná maga után.

A történeti adatok által lévén tehát bizonyítva azon felette fontos körülmény, hogy Magyarország és a többi örökös tartományok között három századig fennálló dualismus magok a legveszélyesebb idők közepette is, midőn t. i. az összes államnak egész ereje kifejtésére volt szüksége, hogy ellene feltámadott külellenségeit legyőzhesse, az összes birodalomra nézve szükséges álladalmi egység fenntartását legkevesbbé sem akadályozta, sőt az összes állami erő egységes centralisatióját a dynasticus érzelmeknek a közös fejedelem irányábani vetélkedése által még inkább elősegélte, mert a király hivei Magyarhonban igyekeztek túlszárnyalni hódolatra és tántorithatlan hűségre nézve az örökös tartományokban a császárnak hasonló hűségű jobbágyait.

Egyik fő szempont azonban és megdönthetetlen érv a dualismus további fenntartása mellett azon felette nyomatékos tekintet, hogy a magyar nemzet saját geniusából egy ezredév folytán kifejtett és életerős biztositásokkal ellátott ősi alkotmányához tántorithatlan hűséggel és kegyelettel ragaszkodván — saját eddigi alkotmányos állásának szerződéses és megannyi fejedelmi esküvel biztositott nemzetléti jogait különben megtámadva

és veszélyeztetve látván, az összes állam egységi fenntartására mind ez ideig concentrált egész erejének egy részét önállási isméti kiküzdésére kényszerítve lévén fordítani — igen természetes következés, hogy ily eljárás és a legitim jogot felforgató rendszabályok, az óhajtott egység csorbitását vonnák magok után, mert hiszen ha a történet lapjait tanuságul felhívjuk, abból is világos lesz előttünk csak a legközelebbieseményeket tekintve is, hogy minden kormányrendszer, mely a nemzet és fejedelem között *fennálló történeti jogalapot mellőzte*, mindenkor az összes birodalom ártalmára keletkezett és véglegesen is hosszas küzdelmek után — mint II-ik József császár uralkodásának korszaka is mutatja — az önkényfelállította ideiglenes kormányrendszer változtatását vonta maga után.

I-ső Napoleonnak is hatalmas autocratiája, és arra fektetett kormányrendszere a nemzetek és fejedelmek történeti jogainak egyiránti megtámadásából származott és abból keletkezett önfenntartási harcz és küzdelem folytan lelte megdöntését.

De mellőze bár mind ezen, az ausztriai összes birodalmat képező különböző nemzetiségű tartományok kölcsönös politikai, mindeddig életerősen fennálló viszonylataiból meritett érveket és megdönthetetlen fontosságú tekinteteket, ugyanazon politikai combinatióra és corollariumra vezet bennünket azon politikai viszonylat elfogulatlan vizsgálata és kellő tekintetbe vétele, mely az ausztriai birodalom és a többi német foederativ statusok között jelenleg is létezik; ugyanis az ausztriai birodalom nagyhatalmi állásának állandó biztosítása csak úgy létesülhet, ha a német szövetségi egységnek kérdése Ausztriára nézve kedvezőleg döntetik el, és a porosznak Németországban hegemoniára törekvése örök időkre megghiusztatik; ez pedig csak úgy lenne elérhető a mostan létező europai politikai állapotok szempontjából indulva ki, ha

a már megadott alkotmányos institutiók módosítása a németországi initiált egység létegesítésének szellemében megtörténvén, Magyarországnak és a magyar szent korona alá tartozó tartományoknak, mint a német egységes foederatív rendszerébe egyáltalábanbe nem vonhatóknak, külön állása és saját alkotmánya a három századig fennálló politikai viszonylatok fenntartása mellett, továbbra is a maga épségében sértetlenül meghagyatik.

Ime az imént előhozottak folytán a körülményeket minden oldalról egyiránt elfogulatlanul bíráló és mérlegelő státusférfit szemei előtt önkényt kifejlik mindezekből azon corollarium, hogy a dualismus ily értelemben további fenntartása, a szükséges összes birodalmi egységfennállását nem csak legkevésbbé sem gátolja, sőt bármelyik, t. i. magyar vagy európai, vagy ha úgy tetszik, összes birodalmi szempontból tekintve is e nagy jelentőségű és horderejű kérdés eldöntését, mindegyik szempontból tekintve azon következetes resultatum fogja az elfogulatlant meglepni, hogy az ausztriai birodalomban a három századig fennálló dualismusunak további fenntartása politikai szükségesség és a kiegyenlítés megközeletésének egyik alapfeltétele.

XII.

A központosítási kormányrendszer elveinek alkalmazását csupán az ugynevezett birodalmi közös ügyekre nézve lehet és kell szükségképen foganatba venni.

Hogy azonban az ausztriai összes birodalom európai nagyhatalmi állása magasztos feladatának tökéletesen megfelelhessen, és ez által az európai politikai egyensúly teljes biztosítást nyerjen, multhatatlanul szükséges, hogy a központosítási kormányrendszer elveinek alkalmazása az ugynevezett birodalmi közös ügyeket illetőleg Magyarországra nézve is foganatba vétessék, és a magyar sz. korona alá tartozó minden tartományokra egyiránt kiterjesztessék.

Mert bár az 1848-ki korszak előtt is a három századig fennállott politikai kormányrendszer az egység feltételeit biztosító politikai institutiókkal kellőleg fel volt ruházva, és az akkori politikai viszonyok kiindulási szempontjából véve, szükségképen ellátva, az azóta nagy átalakuláson keresztülment európai államrendszer és az összes birodalomnak legközelebb constitutionalis monarchiává lett átalakítása — e két nagy horderejű politikai változások, valamint az összes birodalmat alkotó különböző népek és nemzetiségek az újabb korszulte és azóta kifejlett nem csak politikai, de társadalmi különböző viszonylatunk kellő méltánylata is egyiránt megkívánják, hogy ezekhez alkalmazva és idomitva oly politikai létegetü

institutiók léptessenek életbe, melyek az összes birodalmi egység kellő garantiáját s ebből kifolyó európai nagyhatalmi állását immár az egész birodalomra kiterjesztett alkotmányos (constitutionalis) elvek alapján örök időkre biztosítsák.

Ezen garantiát pedig semmi más politikai intézkedésben fel nem találhatjuk, hanem ha abban koncentráljuk politikai nézeteinket, hogy az ugynevezett és elébb országgyűlésileg kölcsönös diaetalis tractatusok utján szabatosan formulázott és törvénybe ígdatott birodalmi közös ügyek a központosítási kormányrendszer elveinek alkalmazásával a többi örökös tartományokkal közösen kezeltessenek, és ezen, az egész birodalomra nézve egyiránt életkérdést magában rejtő postulatumot mindnyájan egyiránt úgy fogjuk tekinteni, mint az ausztriai monarchia Európábani nagyhatalmi állásának további fenntartását méhében hordó szükséges és elkerülhetetlen alapföltételt.

XIII.

A közös birodalmi ügyek országgyűlésileg kir. propositiók által formulázva szabatosan (praecise) meghatározandók és törvénybe iktatandók.

A közös birodalmi ügyek létezését már régi törvényeink, különösen az 1741-ki 11. és 179%. 17. nyilván elismerték, a hol többi között azok szövegében világosan kimondatik: „Sua SSa. Cae. reg. Intas dignabitur etiam nativos Hungaros in Status-Ministerium applicari“ etc. — sat., de maga az 1848-ki törvényhozás is, az imént felhívott törvényczikkelyek alapján, ugyanazoknak létezését szintén elismervén, a legközelebb tartott 1861-ki országgyűlés sem kívánta azoknak mellőzését kimondani, hanem azoknak országgyűlésileg, a fejedelem és nemzet közmegegyezésével leendő szabatos meghatározását kiállításba tévén, a fejedelem színe elé felterjesztett két rendbeli országos feliratai által oda nyilatkozott, hogy e részben a pragmatica sanctio alapján az összes birodalmi egységes kapcsolat multhatatlanul szükséges fenntartása tekintetéből, azoknak a többi örökös tartományokkal együtt és közösen eszközlendő tárgyalására nézve az immár felállított örökös tartományokat képviselő törvényhozási testülettel kívánja magát „esetről esetre“ érintkezésbe tenni, és azzal az e részbeni kölesönös tárgyalásokba belebocsátkozni.

In thesi tehát et in principio a közös birodalmi ügyek létezése mindkét részről contestálva és elismerve van,

csupán azok tárgyalási modalitására nézve léteznek az e részben elágazó vélemények.

Miután azonban ezen, az összes birodalmat egyiránt és közösen érdeklő ügyek saját természetében fekszik, hogy azok közös tanácskozásokban tárgyalassanak, mielőtt a tárgyalási rendszer végleges megállapításába lehetne bocsátkozni, mindenek előtt elkerülhetlenül szükséges az ezen birodalmi közös ügyek nevezete alá sorozható, kellőleg formulázott, előlegesen elvileg is eldönthető tárgyakat a legközelebb tartandó magyar országgyűlésnek kellő megvitatás végett előterjeszteni.

Az ősi magyar közjogi szempontból kiindulva, két ut és mód van, ide eljuthatni; első ut és mód a királyi előterjesztvények (per propositiones regias) útja; a fejedelemnek három századig szakadatlanul sértetlen fenntartott ebbeli királyi kezdeményezési jogát, úgy hiszem, közülünk senki kétségbe vonni nem fogja.

Másik ut volna a képviselőháznak a törvény értelmében, szintén a kezdeményezés jogával felruházott e részbeni — proprio motu — fellépése.

Mindkét uton ugyanazon eredményhez fognánk eljuthatni; a mi igénytelen véleményünknel fogva azonban a jelenlegi kivételes állapot természetében rejlik azon előny, mely arra indit bennünket, hogy e jelen, felette bonyolult politikai viszonylatok állapotában az első ut és mód alkalmazásának adjuk az elsőséget, *) már annál fogva is, mert széles hazánkban a közvélemény már is oda nyilatkozott, esdekléni a jóságos fejedelem királyi széke előtt, hogy a legközelebbi országgyűlést saját szentséges személyében megnyitni méltóztatnék, —

*) Kétségen kívül áll azonban, hogy a jelenlegi kormány-
nak e részben kiindulási elv gyanánt az 1848-ki törvényeket
kell vennie, mivel a képviseleti kormányrendszer megalapítása
ezeken sarkallik, és az összes nemzet által egyiránt felkarolt
jogfolytonosság józan felfogása is ezt mulhatlanul megkívánja.

és ezen, az ország gyűlésének ekként személyesen leendő megnyitása alkalmával kétségtelen kezdeményezési királyi jogánál fogva, királyi legmagasabb előterjesztvényeiben a többi között egyszersmind a birodalmi közös ügyek az országosan egybegyűlt képviselők és ország főrendinek tanácskozás és eldöntés alá vétele a fejedelem élő szavával is indítványba tétetnék.

Felséges fejedelmünknek az ország egybegyűlt képviselőihez és ország főrendeihez a királyi trón emelvényeiről személyesen is intézendő élő szava mily varázserővel és fellelkesítéssel fogna a magyar haza minden lakosaira egyiránt hatni, erre nézve nem szükséges történelmi és az országgyűlési bővebb példákra hivatkozni, elég itt e tekintetben egyedül az 1741. országgyűlés oly nagy lelkesedésű, a kölcsönös bizodalmat mindenki kebelében elővarázsló ily módon történt megnyitását e helyen felemlíteni.

Hogy pedig urunk s királyunknak a magyar nemzetnek ebbeli forró óhajtása legmagasabb tudomására minél előbb eljuthasson, azonnal az országgyűlésnek kihirdetésével az ország főtárnokmestere ő nagyméltóságának elnöklete alatt, ki felséges urunknak, úgy a nemzetnek is egyaránt méltán kiérdemlett osztatlan bizodalmat bírja, egy fényes küldöttség által lenne a nemzetnek ebbeli forró óhajtása a felséges királyi trón zsámolyánál hódolólag leteendő.

ZÁRSZÓ.

ZÁRSZÓ.

Bármerre tekintünk, nem csak Európa terén, de a földteke többi részeiben is, mindenütt nyilvános és tényleges jelenségekben látni és tapasztalni elég alkalmunk van, mennyire nem csak nemzetközi és közpolgárzati, hanem társadalmi minden viszonylataink az újabb kor igényletei és a régiektől egészen eltérő és különböző szükségleteinél és azok szelleménél fogva egészen megváltoztak, úgy annyira, hogy az újabb kor az eddig a netán életerősen fennállott eddigi álladalmi gépezetek rendszerében majdnem mindenhol, ha nem is általános, de annak újabb kívánataihoz kellőleg idomított részletes és mondhatni tetemes változtatását tőlünk visszautasíthatlanul és mintegy kényszerítőleg követeli.

A középkor történeti jelleme az egyéni hatalmak és testületek életerős állami szervezetében, mint akkoriban egyedüli politikai tényezők felállításában tükrözte magát vissza.

Magyarország is, mint önálló királyság alkotásával, hogy szintén ezen középkori jellemet ölté fel, szent István királyunk, mint a magyar birodalom rendezőjének minden politikai intézkedései tanúsítják.

Ezen jellemző alapokon és keletről Európába lett átköltözködésével, magával hozott sajátos nemzeti szokásainak fentartásával keletkezett és fejlődött ki több századokon keresztül a magyar nemzet alkotmányának 1848. évig életerősen fennállott monarchiai szervezete.

A magyar szent koronának a nemzet szabad választása által 1527-ben a fenséges habsburgi dynastiára lett átruházásával, Magyarországnak és a magyar nemzetnek önálló egyéni fentartása, királyi esküvel szentesített és ünnepelesen törvénykönyvbe is igtatott hitlevelek által továbbra is biztosított ugyan, azonban az örökös tartományokali szorosabb érintkezés, s az ausztriai birodalomnak számos és különböző népfajokból álló, sokszor egymással ellenkező érdekei gyakorta ellenséges surlódásokat idéztek elő.

A magyarországi sajátos viszonyokat és nemzeti érdekeket legkevésbé sem méltányló német kormányférfiak minduntalan oda törekedtek, Magyarország politikai egyéni önállóságát megdönteni, és annyi századokon fennálló autonómiáját megsemmisíteni.

A nickolsburgi, bécsi, linzi és a szathmári békekötések pontjai, legközelebb pedig a közönségesen ugy elnevezett és Magyarország részéről alaptörvény gyanánt 1823-ik évben elvégre elfogadott sanctio pragmatica, és végre az 1790. évi 10. és 12-ik törv.-cikkelyek állításaink valóságát kellőleg tanusítják.

A minduntalan megújuló politikai küzdelmek élénk emlékezete, az eddig fennálló socialis állapotok közönségesen felismert további tarthatlansága és az 1848. évi egész Európának közpolgárvizonyait alapjaiban megrendítő roppant hatása, és

e jelen korszaknak az általános civilisatio alapján egészen megváltozott politikai irányzata — valának együttvéve és egyetemesen oda működő azon nagy tényezők, melyek az 1848-ki törvényhozó hatalmat leginkább arra birták, hogy az eddig fennálló testületi privilegialis alkotmányzat alakjának megváltoztatásával, az általános képviseleti kormányrendszer (das parlamentarisch-monarchische Regierungssystem) behozatalát az akkoriban uralkodó fejedelem királyi szentesítésének hozzájárultával elhatározzák.

Azonban az akkoriban Európaszerte a népeket magával ragadó politikai láz és tulcsapongó felhevülés nem engedé meg annyi különböző viszonylataink kellő és méltányos tekintetbe vételét.

És ime, önkárunkon kénytelenek valánk okulni, mennyire veszedelmesek reánk és az egész ausztriai birodalomra nézve, az eddig fennálló nemzetközi politikai viszonylatokat kellőleg nem méltányló, csupán egyoldalú, a híres angol mondatnál fogva — only one side of the question — a rögtönzés bélyegét magukon viselő positiv rendszabályok.

Ezen circulus vitiosus tömkelegéből, melybe immár belesodortattunk, csak egy ut van számunkra kilábolhatni, ha t. i. a legközelebb tartandó országgyűlésen az 1848. évi törvényeink ezen rendszabályai átvizsgálásában önkényt beleegyezünk.

Azon alapelvek, melyek felette csekély és egészen igénytelen nézetünk szerint bennünket ezen politikai műtétel foganatosítása alkalmával vezérlendők, bővebben ki vannak fejtve e jelen röpirat folytatában. Mi hazafiui szent kötelességünknek tartottuk, azokat a nyilvánosságának átadni és e tekintetben Felséges jó Fejedelmünk és kedves hazánk javára csekély tehetségünknel fogva egyiránt közremunkálni.

Az ország gyűlése egyedül azon tér számunkra, melyen positiv fellépni kötelességünk, a passivitas és negatio, melynek redős palástjába eddig beburkolni magunkat jónak láttuk, mely részünkről eddig követett politikai eljárás, mint a következő is mutatja, tökéletesen igazolta magát, nem azon ösvény többé, mely célhoz vezet, erre nézve bővebb okadatolás sem szükséges, minthogy a legközelebb lefolyt évek sajnós tapasztalatai kétségtelenül tanúsítják ebbeli állításunk alaposságát.

Azonban, mielőtt e csekély sorokat a nagy közönség kezeibe átszolgáltatnók, szükségesnek láttuk e jelen zárszózatunk folytatásban a XVIII. cikkelyekben kifejtett, felette csekély és igénytelen politikai nézeteinkhez még néhány, — a tisztelt olvasó figyelmét méltán megérdemlő észrevételeket — melléklet gyanánt, — felmutatni és egyet más kiegészítőleg per summos apicis megemlíteni, és azoknak felemlítése által valamint a kormányférfiak, azonszerint a jövő országgyűlés tagjai figyelmét némiekre felébreszteni.

I.

Az ausztriai birodalom sulypontja Magyarország, és szent koronájához törvényesen tartozó társországok területi (territorialis) kiegészítésében keresendő.

A híres Talleyrand, a restauratio után az 1815. bécsi congressus alkalmával Franciaországnak igen híres képviselője, midőn a többi közt megdicsőült Ferencz császár által a szász király, Frigyes Ágoston további fentartása indítványba hozatott, ezen indítvány mellett az angol és francia képviselők is szót emelvén, az imént említett nagy diplomata, Talleyrand ez alkalommal egyszersmind egy fellette érdekes és feltűnő indokokkal támogatott jegyzéket terjesztett az ausztriai császár színe elé, melynek fejezetén ezen jelszóra volt téve hivatkozás: „*La politique est la vertu, la vertu, — de la politique est la Justice*“; az eredmény az lett, hogy az indítvány értelmében a szász királyság ismét helyreállítatott.

Boldogult Ferencz császár ezen elynek, mint a legitim jog kifolyásának nemesak a külföld irányában, hanem mint magyar király is érvényességét szakadatlanul fenntartani törekedvén, hű magyarjait e részben már jó eleve megnyugtatta, midőn a római és német imperatori czimet letévén, Magyarország

mint önálló királyság biztosítására még 1806-ban a tudvalevő, az ország törvényhatóságaihoz is külön menesztett, a magyar nemzetre felette nagy hatást tévő nevezetes manifestumát kibocsátotta.

Ezen tényálladék nyilván felmutatja kétségtelen bizonyosságát annak, hogy Ferencz császár az ausztriai birodalmi súlypontot mindenkor Magyarország integritásának és politikai önállóságának csonkítatlan fenntartásában kereste, és igen bölcsen is vélte egyedül feltalálhatni.

Herczeg Metternich, mint akkoriban birodalmi kancellár, a császár ebbeli politikai hitvallásának bővebb kifejezést kívánván adni, az álladalmi kormányrendszer alapelveinek legfőbb szempontjait, az azokat igazolni szándéklott és 1849-ben nyomtatásban is *megjelent emlékirataiban* elég világosan kifejtette, felhozván a többi között a német szövetség és az ausztriai birodalom között fennálló viszonylat taglalását, az annak folytán felderített magasabb politikai szempontokból azon resultatumot tünteti fel, miszerint a német szövetségi politikai viszonylat nem egyébnek tekinthető, mint a külföld irányábani védszövetségnek, és onnan netalán a birodalom belsejében elharapózható forradalmi irányzat meggátlásául szolgáló legsikeresebb eszköznek, indokolva kimutatván egyszersmind azt is, hogy Ausztriának, mint európai nagyhatalmasságnak belpolitikáját illetőleg, a többi német külön állományokétól egészen különböző irányban kell működnie, mert az ausztriai birodalom összes állami szerkezetét tekintve, azt kiválólag magyar és tótfajú népek képezvén, mindamelllett is, hogy tagja a német szövetségnek, a tisztán német érdekű politikai szempontoknak többi népeinek attól különböző érdekeit kellőleg méltányolni tartozván, magát ki-

zárólag alá nem rendelheti, sőt európai nagyhatalmassági hivatását csak úgy érheti el, ha birodalmának sulypontját a kiterjedésre nézve nagyobb és tekintélyesebb, és az osztrák császári állam egyik sokkal nagyobb kiegészítő részét tévő, a német szövetség körén kívül álló többi tartományaiban keresendi.

Ezen imént kifejtett, és boldogult Ferencz császár által, az osztrák es. dynastia magasabb politikai uralkodási maximája gyanánt felállított, és egész 1848-ik évig rendületlen hűséggel követett politikai rendszernek resultatuma volt azon ropant diplomatiái nagy befolyás a külföld irányában, melyet gyakorolni oly nagy kiterjedésben szerencsés volt; és hogy mennyire megboszulta magát azon félrelépés, melyet ezen uralkodási maximától eltérve II. József császár megkísérteni szándéklott, világos tanuságául szolgál annak a reá következő II. Leopold kormányzási időszakának tartalomdus története.

Mi tehát mindezeknek alapján azon bécsi kormányférfiaknak ellenében, kik az osztrák es. birodalomnak sulypontját másutt, és talán Németország felé irányzandó gravitatioiban vélik feltalálhatni, a történelem kétségtelen adataira hivatkozva, bátran kimondhatjuk azon legbensőbb meggyőződésünket, hogy ha az osztrák császár mint európai nagyhatalmasság eddigi nagy befolyását feláldozni önkényt nem kívánja, a német szövetség irányában, a már fentebb említetten kívül más polit. álláspontot elfoglalni avagy magára vállalni soha nem fog, és hogy az osztrák birodalom életerős fennállásának egyik legnagyobb biztosítéka abban rejlik, ha a császár mint egyszersmind magyar király, a szent István koronájának és ahhoz tartozó többi társországoknak törvé-

nyes örököse, Magyarország esonkitlan integritásának isméti helyreállítása mellett, összes birodalmának súlypontját ottan keresendi, hol azt valamint a birodalom topographicus állása, ugy a közeljövőben mutatkozó politikai jelenségek önkényt kijelölték.

II.

A birodalmi közös ügyek Magyarország és a többi örökös tartományok által közösen és hasonjogilag, és egyszersmind mindkét fél részéről az aránylagos paritás elvei alkalmazása mellett kezeltessenek.

Az osztrák birodalomnak 1848 előtti politikai gépezete, egy különböző népségtű anyagokból mesterségesen összeállított nagy épület gyanánt vala tekinthető, ezen nagy épület közös fedele alatt lakó népek azonban minden politikai érintkezéstől távol tartva, egymástól egészen különálló családokat képeztek.

A magyar család különösen, és annak rokonai, ezen közös épületnek egy nagy részét foglalván el, sorompókkal volt elválasztva a többitől, nehogy az ezen családban honos szabadabb szellem a többiek ártalmára is működhessen.

Az ezen időszakai kormányférfiak csak igen kevés kivétellel azon politikai meggyőződésből indultak ki, hogy ezen ily mesterségesen összeállított politikai középület, csupán egy mesterkéltn politikai sajtáságos gépezet és kormányrendszer által tartathatván össze, s ennek alapján oda volt irányozva minden igyekezetük, hogy egy szilárd és titokban működő buroaucratia, mint e részben hasonlithatlan kormánygépezet felállításával — a régi

rómaiak példájára — „divide et impera“ — az általuk kitzött álladalmi feladatnak képesek is leendenek megfelelni.

Ez irányban működve, azon elvet hozták alkalmazásba, minden népfajt ktlön kormányozni, azoknak egymással kölcsönös politikai érintkezéseket lehetőleg eltávolítani, mi több, azt tényleg is akadályozni; mert ugymond, politikai szükségesség Ausztria nagyhatalmi állásának fenntartására nézve, hogy egyik népfaj a másik által ellenörködőleg korlátoltassék.

Igen természetes volt tehát, hogy ilyes politikai kormányrendszer alkalmazásával a birodalom népei előtt minden, ugy anyagi, mint szellemi előmenetel tökéletesen elzárattván, minden egyes népfajok ilyes politikai eljárás általi korlátozása in ultima analysi csak azon egyedül felette szomorú eredményt mutatta fel, hogy mindnyájan szellemi és politikai kiskoruságra valának kárhozattva, és abban sinylődni valának kénytelenek.

Azonban ezen, az akkori kormányférfiak által ily modorban kitzött nagy czél, t. i. Ausztria nagyhatalmi állásának biztosítása, csak igen ephemer ttnemény gyanánt mutatta fel magát, mert 1848-ban ezen kárhozatos kormánygépezet önmagában roskadván össze, a birodalom további fennállását is veszedelembé hozta.

Ezen absolut kormányrendszernek, az 1848-ki tanulságos események ellenére, annak újabbi megkisértése sem vezetvén czélhoz, immár általános megbukása után, csupán azon egyedüli ut és mód volt Ausztria számára még fenntartva, a birodalom minden népeit egy felállitandó alkotmányos parlamentarizmus kormányrendszer alapján szabad constitutionalis szellemű intézvényekkel felruházva jö-

vendőre kormányozni, és az eddig veszélyeztetett nagy hatalmi állását Ausztriának egyedül biztosítható *józan egységre* törekedni.

1860-ban, sajnos tapasztalatai folytán, közös jószágos fejedelmünk elvégre nagylelkűleg felismerően magasztos hivatását, nemcsak Magyarország 10 évig felfüggesztve volt alkotmányát kegyelmesen proprio motu visszaadni méltóztatott, hanem a birodalom többi örökös tartományai népeit is egy parlamentaris szabad szellemű intézményekkel ellátott közpolgárzati alkotmányonjal megajándékozta; alkotmányossá változván ekként a birodalom többi tartományainak is politikai állapota és helyzete, minekünk magyaroknak a humanitás és civilizatio, de különösen saját alkotmányos intézményeink kegyeletes megőrzése érdekében is minden erőnkkel részünkről oda kell törekednünk, hogy az ekként közös fejedelmünk által a többi tartományok számára is kegyelmesen adományozott alkotmányos kormányrendszer ne csak erős gyökereket verhessen, hanem náluk is tökéletesen meghonosíttassék, mi több, mindinkább szilárdabb, és mennél több garantiákat magában felvevő biztos alapokra fektetve, közös palladium gyanánt, az összes birodalom közigazgatási rendszerére nézve tökéletes érvényre emeltessék, és az azáltal immár feleslegessé vált választó falak eltávolíttatván, az egész birodalmat egyaránt érdeklő törvényhozás útján is immár felismert és előleg tüzetesen is (praecisirt) törvénykönyvbeigtatandó ugynevezett *birodalmi közös ügyeknek* alkotmánylagos mikénti kezeltetésük iránt hatóságos eszközökről gondoskodjunk.

Mert hiszen, ha mi méltán kívánjuk azt, a mi minket törvénszerűleg megillet, és tiszteletben kívánjuk tartatni jogainkat, legyünk a többi nemzetek irányában is igazságosak, mert a mások irányában követendő, egyedül sikerre és biztos eredményre minket elvezérlendő ildomos politika, csupán és kiválólág a kölcsönös méltányosság elvein sarkalló viszonylagos eljárásban található fel, mint a híres diplomata Talleyrand igen jellemzőleg mondá: „la vertu de la politique est la justice“, egyedül ezen magasztos és engesztelő politikai irányzat viszonylagos gyakorlata leend képes az összes birodalom külön ajku népeit, s azoknak eddig felingerült kedélyeit egymás irányában megnyugtattani és in ultima analysi sikeres kibékülésre vezérleni.

Ne tekintsük mi az ugynevezett *közös ügyeket* tovább is egy minket és fajunkat üldöző rém gyanánt, hiszem mind ezideig is csupán abban rejlett kiválólág az osztrák ugynevezett örökös tartományok irányábani eddigi politikai helyzetünk ferdesége, minthogy törvénykönyvünkben sehol nem lévén fellelhető azoknak szabatos meghatározása, a mi rovásunkra és tetemes kárunkra az osztrák kormányférfiak részéről minden legkisebb megkérdeztetésünk és hozzájárulásunk önkénykedő kizárásával, azoknak fogalma és értelmezése csupán egyoldalú intézkedések folytán, nemzeti legszentebb érdekeink mellőzésével és önálló nemzeti függetlenségünk tetemes megcsorbitásával vétetett foganatba, és e részbeni jogos igényeink és méltányos követeléseink mindenkor háttérbe szorítottak.

Minden közös joggyakorlat egyedül csak abban leli és található fel a nélkülözhetlen biztosítást, (Garantie) ha az illető felek között előlegesen

és kölesönösen meghatározott feltételek egyenlő kegyelettel és méltánylattal ápolgatván, azoknak végrehajtása is a szabatosan kijelölendő határvonalon túl nem terjeszkedőleg hiven teljesítettik, és e részben sem egyik, sem másik fél részéről a kivétel elé akadály nem gördítettik.

Mert hiszen magok az 1848. törvényeink, és azoknak nyomán az 1861. országgyűlési feliratok is a közös ügyek létezését nemcsak világosan elismerik, hanem az e részbeni, a többi örökös tartományokkali viszonylagos érintkezést is felemlítik; — miért vonakodunk tehát azok taglalásába — *ex professo* — belebocsátkozni, hogy a jelen kétes állapotnak egyszer valahára véget vessünk, s a reánk és politikai helyzetünkre annyira veszélyes „*circulus vitiosus*“ tömkelegéből elvégre kibontakozhassunk.

A francziával szólva, ez tehát részünkről is immár *fait accompli*, ezen constatirozott tényállást visszavonni avagy megtagadni csupán lovagias nemzeti jellemünknel fogva sem lenne ildomos és esélyes politikai eljárás.

Mert ha történelmünk viszontagságos lapjait forgatjuk, azokban is fel fogjuk találni őseinknek e részbeni bölcs tapintatát, miszerint ők is a megváltozott politikai viszonylatok postulatumait kellő méltánylattal mindenkor felkarolni tudták, mi több, *pro re nata* azok irányában eszközlendő országos intézkedést soha pusztán maguktól vissza nem utasítottak, valamint az azok lényegéhez képesti célirányos újabb rendelkezések megtételétől soha visszavonulni nem kívántak.

Miért rettegők mi az immár elutasíthatlan politikai körülményekkel alkudozásba bocsátkozást, annál is inkább, minthogy ezeknek *ex professo*

tárgyalása felséges jó Fejedelmünk által is *a kölcsönös diaetalis tractatusok* számára fenntartatott.

Akár merre tekintünk jelenleg a politikai láthatáron, mindenhol alkalmunk van szemlélhetni, hogy az internationalis viszonyokra nézve Európa-szerte egyedül és kizárólag a gyakorlati politika vétetik zsinór-mértékül, és hogy az utopiák utáni kapkodás kiment a politikai divatból, a mai világ csak tényálladékos politikai conjuncturákból szokott kiindulni, valamint az összes diplomacia is csak azok összevetéséből vonja le határozatait támogató alapelveit és internationalis rendszabályait.

Nem mellőzhetjük el, hogy ide vonatkozólag felette jellemzetes megjegyzését b. Wessenberg *) egykori osztrák miniszternek e helyen fel ne említsük, ki véleményünk szerint is igen helyesen a politikai eljárás alapszabálya gyanánt azon politikai maximát állítá fel, miként a valódi józan politika, bárminő körülmények közepette is, mindenkor és kizárólag azon rendszabály tapintatos megválasztásában rejlik, mely biztosan célhoz vezet.

Mai napság a politikai nagy resultatumok megoldásának titka nem csupán az udvarias finomság rejtélyeiben keresendő, hanem inkább a politikai helyzet kellő méltánylatához képesti józan őszinteség avagy hallgatásban rejlik, a legfőbb szempont pedig mindenkor abban központosul, szabad kezek-

*) A 75 éves volt egykori külügyminiszter, b. Wessenberg, 1848 végével csupán barátjai és különösen meghittjei számára egy igen érdekes politikai röpiratot ily czim alatt: „Feuilles détachés de l'Album d'un homme retire du monde“ nyomtatott ki, melyben a diplomatiái pályán őt vezérlő politikai hitvallásának és alapelveinek is kifejezést adott, a többi között ezen fő politikai maximát állítván fel: „La politique est le discernement de ce qui mène au but stb.“

kel járulhatni oly bonyodalmas tárgyak megoldásához, minőket a korszulte politikai helyzet és a kérlelhetetlen körülmények mintegy reánk parancsoltak.

Tegyük tehát önkényt oly tárgyak megoldását komoly feladatunkká, melyeket magunktól elutasítani ugy sem áll többé hatalmunkban, mert különben a korszellemi áradat elsodor bennünket irgalmatlanul és elsöpri előlünk azon tért is, melyet édes hazánk számára egykor képesek leendettünk vala fenntarthatni.

Minden felismert bajnak, mely az álladalom eddigi előmenetele és felvirágzásának akadály gyanánt szolgált, titkos okai szigoru megvizsgálására kell visszamenntünk, ha gyökeres orvoslást kívánunk eszközteni.

Mert hiszen igen természetes következés, miszerint csupán az okok előleges elhárításával lehető az okozatot gyökeresen megszüntetni.

A mi bajaink legfőbbike*) pedig az összes birodalom politikai organisatiojának eddigi felette hiányos voltában keresendő, különösen reánk magyarokra nézve főképen abban rejlik, hogy a birodalmi közös ügyek létezését mind a Lajthán innen, mind pedig a Lajthán tul egyiránt elismerjük ugyan, hanem azoknak közös kezelése kimondásától any-

*) Az egykori osztrák külügyminiszter, gróf Fiquelmont egy igen érdekes, 1848-ban nyomtatásban francia nyelven megjelent ily czimü röpiratában: „*Sur l'Angleterre, le continent et l'avenir d'Autriche*“, az osztrák birodalom hanyatlásának okait fejtegetvén, nyomatékosan kimutatja, hogy Ausztriának minden baja eddigi politikai organisatiojának hiányos voltában keresendő, és ide vonatkozólag igen helyesen azt állítja, hogy a reá nehezendő bajoknak mindenkor maga az emberiség az oka, nem igyekeztvén egész erélyességgel azoknak részint titkos, részint nyilvános okait idejekorán eltávolítani, mondván: „*les maux qui pesent sur les hommes sont leurs propres ouvrages etc.*“

nyira irtózunk, hogy azoknak közelebbi megvitatásába még csak a napi sajtó útján sem bocsátkozunk, már pedig az reánk nézve „*conditio sine qua non*“, ezt a *birodalmi egység* elutasíthatlan eszméje tőlünk postulatum gyanánt követeli, azt megtagadni többé hatalmunkban nem áll, különben önmagunkat politikai halálra kárhoztatjuk.

A legközelebb tartandó országgyűlésnek tehát feladata lévén az 1848-ki törvények revisiója, annak folytán a birodalmi közös ügyek nem csak szabatos meghatározását, hanem azoknak jövőre nézve mikénti alkotmány szerű kezeltetésük iránt törvényjavaslat készítését is megkívánja, és miután azoknak mikénti kezeltetése a többi örökös tartományokkal kölesönös alkudozás tárgyát képezendi, semmiképen sem lehet eltitkolnunk azon fellette fontos körülményt is, hogy ezen nagy horderejű feladatnak sikeres megoldása részünkről nagy nehézségekkel van összekötve.

A kiindulási pontban azonban, hogy t. i. azoknak kezeltetését csupán és kizárólag alkotmány szerű modorban kell életbe léptetnünk, mind a két fél egyiránt bele egyezzenek, a mennyiben a constitutionalis kezelési rendszertől e részben az örökös tartománybeliek sem fognának kívánni eltávolozni; minekünk részünkről azoknak elintézési formulázásánál, a mennyire lehet, a bureaucraticus eljárás kizárása-, vagy legalább korlátozására kell törekednünk.

Mert a bureaucraticai közigazgatási rendszer általános behozatala és alkalmaztatása sem a magyar nemzet geniusával, sem pedig az önkormányzat (*selfgovernment*) alapelvein nyugvó ősi alkotmányunk municipalis szerkezetével semmiképen össze nem egyeztethető, mert hiszen ősi, 1848-ig

életerősen fennállott alkotmányos önkormányzati rendszerünknek alapelve, nil nobis sine nobis, a burocratiai alkotmányos tényezők ellenörködésének kizárásával titkosan működő közigazgatási gépezetnek valódi ellentéte.

Ezen gépezetnek általános behozatalával ősi alkotmányos nemzetiségünket egyedül annyi viszontagságok és megtámadások közepette erélyesen megvédő ősi intézvényeinket, magyar municipalis kormányrendszerünket, vele együtt nemzeti geniusunkat tagadnók meg.

Ezen nézetből kiindulva az 1848-ban a magyar miniszterium alatt, a magyar municipiumok irányában követett és alkalmazott burocratico centralisticus rendszabályok ismétli életbeléptetésének szószólóivá magunkat fel nem vethetjük, annál kevésbé, minthogy saját tapasztalatunk alapján e részbeni meggyőződésünk ellenére, legkisebb hivatást sem érzünk magunkban, ilyesvalamit a legközelebbi országgyűlésen megjelenendő honatyák előtt javaslat gyanánt ajánlani.

Azonban, hogy félre ne értesünk, szükséges e helyen megjegyezni, hogy az imént érintett észrevételek főképen az ország beligazgatására vonatkoznak, a szabatosan meghatározandó és törvénybe igtatandó közös ügyek mikénti alkotmányszerű kezelésére nézve azonban a központosítás elvei szerinti eljárást aligha fogjuk egészen mellőzhetni, mert már magában az összes birodalmat közösen és egyiránt érdeklő ügyek természetében rejlik a centralisatio fogalma.

A legfőbb nehézség tehát ottan fekszik, minő uton és módon lehetne a közös ügyekre nézve a burocratico-centralisticus eljárásnak helyt adni a nélkül, hogy e részben is alkotmányos nemzeti önállásunk

kivánta ellenörködési igényeinkről egészen lemondani kényszerítettünk.

E tekintetben minden attól fog függni, minő kormányhatóság felállítására adandja a magyar országgyűlés beleegyezését, és minő hatáskörrel lesz azon dicasterium *) felruházva, mert hiszen az ellenörzést és az ország képviselőinek in suprema instantia beleszóllhatási jogát a magyar nemzet mint egyik tényező fél részére alkotmányszerűleg fenntartani és jövőre nézve is megóvni, minden tekintetben szükséges leend.

A közös ügyekre nézve tehát kettős feladata leend a jövő országgyűlésnek; *első* ugyanis a közös birodalmi ügyeknek szabatos meghatározása és törvénykönyvbe igtatása, *másik* pedig azok mikénti alkotmányszerű kezeltetésének eldöntése.

Mindkettő elválaszthatatlan szoros kapcsolatban áll egymással; *nagyszerű hivatás*, mert e kettős feladatnak czélirányos és sikeres megoldásától van

*) A jelenlegi provisorium alatt minő terjedelmes hatáskörrel van a felség által a magyar udvari főkancellár felruházva, azt felemlíteni is felesleges, miután a felségi jogokon — jura majestatica — kívül in administrativis a legfőbb hatalom ideiglenesen kezeibe letéetett; azonban egy magas állású státusférfit bizodalmas közlése folytán bátran állithatjuk, hogy a főkancellárnak miniszteri minőségű hatásköre leginkább in administrativis, mint végrehajtó miniszter (ministre executiv) özpontosul, az ő általa, avagy az ő nevében a magyar udvari kancellária által bevégzett fontosabb tárgyak közül azonban — mint szintén tudomásunkra jutott — a tárcza nélküli másik magyar miniszter (jelenleg gróf Eszterházy) teendői közé is tartoznak, ki e tekintetben mint tanácsadó miniszter (Berathender Minister) a magyar ügyekre nézve külön felterjesztéseket szokott tenni a felség színe elé. Közös, t. i. az egész birodalmat némileg érdeklő ügyekben azonban az államtanács (Staatsrath) véleménye is megkivántatik, ennek folytán szokott keletkezni a kiadandó legfelsőbb fejedelmi elhatározás.

feltételezve egyrészről eddigi nemzeti önállásunk megóvása, másrészről az összes osztrák birodalom politikai szükségű egységének életerős megalapítása, mely egyszersmind in ultima analysi az európai nagyhatalmasságok között a számitásból ki nem felejthető egyensulyt is helyreállitandja és Ausztriának, mint európai nagyhatalomnak állását a politikai mérlegben kellő arányban méltóságához illőleg képviselendi.

Az 1848. évi III. t. cz. a közös ügyek létezését világosan elismervén, azt mondja: „hogy mindazon viszonyokba, melyek a hazát az örökös tartományokkal közösen érdeklik, a folyvást Ő Felsége személye körül levő miniszter befolyván, azokat **országos felelőség** mellett képviselje.“

Ezen t. cz.-ben azonban nem lévén a közös ügyek szabatosan és tüzetesen meghatározva, — szükséges, hogy azok formulázva körvonalaikkal egyetemben egymásután megneveztessenek és az 1848. évi III. t. czikkelyre történt hivatkozás mellett pótlólag az e részben hozandó törvényczikkek egyeszertten beigattassanak.

A birodalmi közös ügyek részletei és minden lehető árnyalatai taglalatába belebocsátkozni nem lehetvén e csekély röpirat szűk térre szoritott hátsábjainak feladata.

Részünkről csak abban látjuk szükségesnek öszpontosítani saját véleményünket, hogy az ugynevezett közös ügyeket e helyen csupán általános minőségükben mutassuk fel, ezen szempontból indulva ki, közös ügyek gyanánt tekintendők:

1. **A külügyek**, mert az összes birodalomnak nagyhatalmi állása mulhatatlanul megkívánja, hogy a külföld és a többi európai nagyhatalmas-

ságok irányában, a többi örökös tartományokkal egyetemben és közösen képviseltessünk.

2. **A pénzügy**, mert az évenkénti birodalmi költségvetés ellenőrzési természete a közös kezeltetést, némi, Magyarország számára különösen fenn tartandó szabad rendelkezési jogos kivételek mellett, multhatatlanul igényli.

3. **A hadügy**, mert ennek közössége az osztrák birodalom nagyhatalmi állásának egyik alapfeltétele és egy magunktól elutasíthatlan politikai szükségesség.

E részben Magyarországot külön megillető jogok, névszerint az időszakonként országgyűlésileg meghatározandó katonai ujonczozást tárgyazó rendszabályok, az aránylag Magyarországra eső mennyiség kivétele, és más ide vonatkozó hadügyrendszert tárgyazó dolgok, eddigi törvények értelmében e részbeni alapelvek megalapítása, a magyar országgyűlés szabad rendelkezhetése alá fenntartandó némi kivételek előleges meghatározása, az ellenőrzés mikénti kezelésére nézve is, mindkét fél részéről alkotmányos szempontok méltányos tekintetbe vételével eldöntendők lévén.

4. **Kereskedelmi ügy**, mert hazánk és a többi örökös tartományok között 1850-ik évig fenállott sorompók s vámházak megszüntetésével, belkereskedésünkre nézve a szabad kereskedési elveken nyugvó, ideiglenesen életbeléptetett és jelenleg is fennálló kereskedelmi rendszer, saját hazánk anyagi érdekéből egyiránt továbbra is fenntartandó lévén, e nagyfontosságú anyagi előhaladásunkat és jólétünket feltételező tárgy a közös kezeltetés alól ki nem vonathatik.

Különösen a külkereskedést illetőleg, a szabad kereskedési elveknek általános behozatala az osz-

trák birodalom eddigi politikai helyzetének és a külországokétól sok tekintetben különböző viszonylatainál és kellő méltánylatba vételénél fogva, nem lévén minden irányban alkalmazhatók és keresztülvihetők, e részben, ha kereskedésünk felvirágzását, saját anyagi érdekeink feláldozása és könnyelmű mellőzése nélkül igazán óhajtjuk, a közös tárgyalásra nézve beleegyezésünket meg nem tagadhatjuk, annál is inkább, minthogy számra nézve több mint 36 kulhatalmasságokkal időről időre kereskedési szerződésekbe bocsátkozni lévén kénytelenek, e részben csupán közös és összes birodalmi szempontból lehet kiindulni, ha kereskedési tekintetből annyira károsan és sérelmesen *tapasztalt gyarmati helyzetbe* szándékosan visszastulyedni nem akarunk.

Európa socialis állapotai a vasutak általános létrejöttével egészen megváltoztak, az egymás közötti kereskedelmi viszonylatok egészen más irányt vettek, ugy annyira, hogy azokhoz a mi kereskedelmi viszonyainkat is mintegy erkölcsileg és physicailag kényszerítve vagyunk alkalmaztatni, hacsak saját termékeinkkel kereskedésünket örökös pangásra kárhozzatni nem akarjuk.

A kereskedelmi ügyek közös kezeltetésének szükségét azonban leginkább feltünteteti azon fontos körülmény, miszerint egész Európának fennálló sociális viszonyai oda vannak irányozva, hogy kereskedelmi és váltóügyi tekintetben Európának minden népeit egyiránt kötelező kereskedelmi és váltótörvénykönyve hozassék életbe.

A Code de Commerce *), melyet I. Napoleon

*) Ezen kereskedelmi törvénykönyv lényeges alapjául vétetett a még 1673-ban XIV-ik Lajos francia király által kiadott

1801-ben behozatni rendelt, annyira méltányolta Európa általános kereskedelmi viszonyait, és Európa népei különböző igényeit annyira összeegyeztetnie *) sikerült, hogy az imént megnevezett kereskedelmi törvénykönyvet még mind e mai napig Európa nemzeteinek többsége maga számára fenntartani jónak és üdvösnek tartotta.

Egyébiránt a kereskedelmi téren az e részben behozandó alapelveknek *egész Európában általánosítása* annyira kiváló irányzata e jelen kornak, hogy ennek létrejövetele nem egyéb többé, csupán idő kérdése, és azon esetre, ha Európa politikai láthatárának immár derültebb voltát ezutánra is borongósb és netán vészthozható eseményekkel terhes fellegek el nem borítandják, csakhamar be fog köszönteni a világkereskedésre nézve azon felette örvendetes időszak, midőn a kereskedelmi ügyek az európai törvényhozás óltalma és pártfogása alá látandják magukat helyeztetve lenni.

királyi kiadvány : „*Edict du Roi servant de reglement pour le Commerce des Negotians et des Marchandts*“ — és ennek folytán 1681-ben kibocsátott „*Ordonnance de la Marine*“, mely két rendbeli törvényrendeleteknek terveit és javallatait a maga idejében hires miniszter Colbert és tudományosságáról annyira nevezetes idősb Savary nagy szorgalommal és szaktudománnyal dolgoztak ki.

*) Talán azokra nézve, kik a nagy világ kereskedelmi és váltóügyleteire nézve közelebbről értesülni kívánnak, ugyanemkülönben azok számára, kik a különböző nemzetek e részben fennálló rendszabályainak összehasonlítását mélyebb tanulmány tárgyává kívánnak kitűzni, nem teszünk talán egészen hasztalan szolgálatot, ha egy igen érdekes és alapos szaktudománnyal írott francziakönyvnek méltó megolvasására felhívjuk hazánkfiat is. Lásd „*Concordance entre les Codes de Commerce étrangère et le Code de Commerce français, par Antoin de St. Joseph. Paris 1844.*“

Ezen általános socialis irányzat elől tehát mi magyarok sem hunyhatjuk be szemeinket, és szükséges részünkről is oda munkálni, hogy a közösség megállapításával az ország kereskedésének emelése akadályt és csorbát ne szenvedjen.

Felsorolván immár egész általánosságban, minden legkisebb, könnyen félreértésekre anyagul szolgálható részletezés mellőzésével, azon tárgyakat, melyek a mi felfogásunk szerint a közös ügyek rovatába tartozandók lennének.

Másik, nem kevésbé fontos feladata a legközelebb tartandó országgyűlésnek, ezen, a közbirodalmat egyaránt érdeklő közös ügyek, miként kezelési felette kényes és nagy horderejű kérdés sikeres megoldásának minő modorban eszközlése.

Hogy „*az esetenkénti érintkezés*“ csupán a közös ügyek elismerését tartalmazza és semmit mást, e részben velünk együtt minden elfogulatlan hazánkfia, úgy hiszem, egyetértend.

Az alkotmány szerű kezeltetés kérdésének mikénti megoldásába a mindnyájunk előtt tudva lévő okoknál fogva az 1861. országgyűlés bele nem bocsátkozhatott, ez tehát a legközelebbi törvényhozás mellőzhetetlen feladata.

A közbirodalmi viszonylatoknak minden oldalról kellő és elfogulatlan méltánylata önkényt azon egyedüli *expediensre* vezérleld benntnket, hogy azok kezeltetésére nézve *egy közösségi miniszterium* (Staatsministerium für gemeinschaftliche Angelegenheiten) felállítását tegyük javaslatba.

Ezen *közösügyi miniszterium* személyzete a közös fejedelem által egyenlő arányban lenne kinevezendő, t. i. s névszerint a szent István koronájához tartozó országok részéről azokat együttvéve épen

annyi taggal, mint a mennyivel a többi örökös tartományok birnak, lenne az ellátandó.

Az ekként organisált testület a felelősség elvének alapján nyerne szervezetet, elnöktől a közösgyi minisztert (Staatsminister) és annak helyettesét birván.

A bureaucraticus eljárást, melyet mellőzni ily testületek szervezeténél majdnem lehetetlen, mérsekelné kitelhetőleg a parlamentaris felelősség elvének szabatos meghatározása alapján gyakorlandó országgyűlési ellenőrzési és feleletre vonhatási alkalmazása.

A közös birodalmi ügyeknek ily modorbani rendszeres ellátása által egyrészt a bureaucraticus eljárás kívánatainak, másrészt ezen ügyek tárgyalására nézve szükségképen behozandó centralisationalis elvek mellett is, az országgyűlési ellenőrködés szabatos meghatározása alapján az önkormányzási befolyást feltételező maximánk és „nil nobis sine nobis“, némileg megmentetnék, és ekként mindkét fél részéről kölcsönös engedékenységgel kellő méltánylatra érdemesített külön szempontok közvetítőleges összeegyeztetésével a kitűzött cél és kívánt eredmény legkönnyebben eléretnék.

A *magyar kormányférfiaknak* e birodalmi közös cél, t. i. a közös ügyek kijelölése és azoknak mikénti alkotmány szerű kezeltetése irányában, a biztos és sikerre vezető ut megközelítését illetőleg legfőbb feladatuk immár abban rejlik, hogy az ország ősi alkotmánya által ezen hivatással felruházott tényezőknak e részben hazafias közremunkálását előlegesen megnyerjék.

Mióta államférfiak vezérlik az országok és birodalmak dolgait, aligha jutott valamelyiknek magasztosabb, de egyszersmind nehezebb feladat

megoldása osztályrészeül, mint épen édes hazánk azon lelkes fiainak, kiket igazságszerető jó fejedelmünk méltó bizodalma jelenleg Magyarországnak kormánya élére állítani méltóztatott.

Mennél nagyobb a teher és felelősség, mit a hon jelen abnormis helyzetéből valódi alkotmányos átalakítása tekintetéből elvállalni hazafiui kötelességüknek lenni tartották, annál erélyesebb támogatásra van szükségük honfitársaik részéről, mely bizalmas segédkeznyújtást már eddig is örömmel vala szerencsénk tapasztalni, mert azon ildomos és eszélyes magatartás, mit bátran állíthatni, az egész nemzet minden pártnézetkülönbség-összinte nyilvánítása mellett és ezen lelkes kormányférfiak iránt oly ragaszkodólag már is tanusít, biztos kezességül szolgál arra nézve, hogy a mindenható Isten segedelmével sikerülend elvégre ezen átalakulási nagy munkát az összes birodalom tidvére és apostoli királyunk nagyobb dicsőségére sikeresen végre is hajthatni.

És valóban, ha hazánk jelen felette bonyolódott társadalmi viszonyait, és különösen az összes birodalom irányában oly kényes politikai helyzetünket elfogulatlan vizsgálattal mérlegeljük, in ultima analysi kétségtelenül át fogjuk látni, hogy részünkről minden önzéstől ment, saját önmegtagadásunkkal is, tőlünk kitelhető erőnkéből oda kell igyekeznünk, böles belátással és józan mérséklettel felhasználni minden módokat és eszközöket, mik kormányférfiainkat a magukra vállalt nagy feladat sikeres megoldására szerencsésen elvezérelhessék.

Az összes birodalom jövődöbeli biztos megalakotásán fáradozó ugy magyar, mint német részről kormányférfiainknak, ezen igénytelen politikai nézeteink folytában megérintett alaptételek alkalma-

zásából corollarium gyanánt önkényt kibontakozó abbeli igénytelen észrevételinket méltányló magas figyelemre eléggé ajánlani e helyen is el nem mulaszthatjuk, miszerint egy életerős nemzetnek ezredéves élvezet által szentesített szokásait kellő tiszteletben kell tartaniok, különösen azon egyszerű oknál fogva, mert azok sokkal erősebben gyökeresnek a nemzet szívében, mintsem magok a törvények.

Ha ezen szokások jók és korszerűek, a nemzet életerejét kepezik, ha ellenben ugy ismerhetők fel azok, mint általában roszak és káros hatásuak az összes nemzeti jólétre nézve, még azon esetben is igen óvatos és ildomos kezekkel kell eljárni azok sikeres eltávolításánál; különösen ha a célhoz biztosan eljutni óhajtunk, ezen politikai műtétel alatt nem az izzó tűznek alkalmazását, mely éget és mindent kiperzsel, hanem a jótékony lámpafényt kell kezeinkbe venni, mely lassanként felvilágosítja a politikai láthatárt, a nélkül, hogy sértené az eddig félhomályban káprázó szemeink idegzetét.

A jelenkor szelleme egyébiránt ujjaiival mutatja fel kormányférfiainknak azon irányzatot, melyet e nagy horderejű politikai műtétel alkalmával szemeik elől eltéveszteniök egyáltalában nem szabad, t. i. a valószínűleg magukat létegesítendő pártok félszeg nézetei, kívánatai és netalán zajos kitérései ellenében felismert igazságos ösvényről vissza nem riadni; mert ha a kormány egyszer elég gyenge magát egy bármi tekintélyes párt tulságoskodásainak alárendelni, csakhamar megsemmistülés és végleges elszigetelésnek nézend elébe, mert egy párt kívánatai soha nem mennek saját különérdekű kizsákmányolások elért határain túl, holott egy böles kormánynak a józan politika elvéből indul-

ván ki, mindenkor és csupán az általános jólét és közérdek kielégítésén kell szakadatlanul munkálkodnia, minden honpolgárnak egyenlő reményt nyújtván jogai és méltányos igényei megnyeréséhez eljuthatni.

Csak így és nem másként leendenek képesek nem csak minden kormányuk alatt levő népek, hanem azok képviselőinek is szavát maguk részükre biztosíthatni, ha csupán és kiválólag a többség valódi érdeke szószólói gyanánt fogják magukat következetesen minden tétovázás nélkül felmutatni.

A kormányférfiak figyelmezzenek minden lépeteiknél az emberi nem sajátosságaira, különösen e jelen felette nagy horderejű átalakulási kérdés megoldásánál azon felette fontos körülményre is, miként a kormányzandó népek tömegének csak igen csekély része hódol a politikai elveknek, a nagy tömeg minduntalan és kizárólag csupán saját érdekei kielégítése után sóvárog, a becsület és tisztelet neve és czége alatt az ország nagyai az elsőség után vágyakodnak, a nagy tömeg csekély befolyása érzetében főképen anyagi érdekeinek kielégítése s a törvényelőtti egyenlőség és egyenjogúság után eseng, a különböző szenvedélyeket és vágyakat tehát épen úgy nem lehet az emberiség kebeléből kiirtani, mint a természetben létező levegő változásait és szélvészeit tekintetre nem méltatni, ezek ellenében minden panaszkodásaink hasztalannok, annál is inkább, minthogy egy általános szélesend beálltával épen úgy lehetetlen egy hajóval a nagy tenger sikjain előhaladni, mint a politikai lát-határ meddő mezején sikeres aratást reményleni.

Szükség tehát és elkerülhetetlen kellék, hogy egy életerős politikai álladalmat nagyszertű és nemes szenvedélyek szakadatlanul lelkesítsenek, a

kormányférfiak kötelessége mérsékelni avagy éleszteni azon ösztönző politikai rugókat, melyek az álladalom gépezetét biztosan vezérlendik azon nagyszerű cél felé, hol a józan és nagy többség in ultima analysi elvégre is megnyugvását találandja.

Főkellék a kormány részéről, valamint eddig is örömmel tapasztalhatni szerencsés volt a nemzet, ugy ezentulra nézve is szakadatlanul azon ösvényen járni, melyet a törvény számára kijelölt, különösen a lehetőségig oda igyekezni, hogy a kormánynak mind felsőbb politikai, azonszerint az ország közigazgatását és a részrehajlatlan igazságszolgáltatást tárgyazó ideiglenes minden rendszabályait illetőleg mindenkor a jog, méltányosság és törvényszerűség és ebből önkényt keletkező alkotmányos szellemű elvekből induljon ki, mert mint a híres Talleyrand igen alaposan és a civilisált emberiség természetét hiven visszatükrözőleg állította, a célirányos politikai eljárási modor par excellence legfőbb értelme és jellemzete ezen politikai maximában öszpontosul: „La politique est la vertu, et la vertu de la politique est la justice.“

A kormányférfiaknak tehát minden lépéseiknél ezen politikai alapelveket kell szakadatlanul követniök, ekkor a többség részökre az ország kebelében önkényt fogja magát alakítani, feleslegessé váland minden félszeg rendszabályokat méhében hordozó erőszakolási eljárás, mert a törvényszerű méltánylat és pártatlan, részrehajlás nélküli igazságszolgáltatás *) a polgárok sziveit meghódítandja,

*) A megbukott bureaucraticus kormány emberei a corruptiót oly annyira nagy mértékben üzték, hogy magokat a törvényszékeken ülő birákat az általuk felállított Verwirkungstheoria elvei uszályhordozóivá alacsonyították le; a ki nem volt

mulhatalatlanul nemesítendi és szelidítendi az érzelme-
ket, tapasztalni naponta alkalmuk levén a közhaza
polgárainak, miként a jelenlegi kormány nem tö-
rekszik oda, *hatalmi kérdéssé* terelni oly tárgyakat,
a mik kizárólag a jogszerűség köréhez tartoznak;
méltassa mindenkor magas figyelmére, hogy a ha-
talmi szó teljességéből származott tulságos szigo-
ruság majdnem minden kivétel nélkül az emberi-
ség iránti kellő szeretet érzelmeit tetemesen sérti;
méltassák továbbá magas figyelmökre lelkes kor-
mányférfiaink különösen azt is, hogy egy jól és
bölcse kormányzott, valódi alkotmányos intézvé-
nyekkel ellátott országban a pusztá hatalmi tel-
jességéből *alkalmazott tulságos szigor* épen oly vesze-
delmes, mint *a gyengeség*, — mert növeli azon ve-
szélyes szirteket, minőket az állam hajója kor-

a kormány politikai nézete mellett, annak bármi ügye forgott
kérdésben, hár legigazságosabb, sem a közigazgatási, sem a bírói
forumokon sehol igazságszolgáltatásra számot nem tarthatott.
Voltak esetek az országban a lefolyt szomorú emlékezetű évek
alatt, hogy bíró, ügyvéd és fél colludálva és vállvetve közre-
munkáltak Themis oltárának vandalusok módjára szétrombolá-
sánál; történtek esetek, hogy ha nem valának képesek az áldo-
zatul kitűzött egyéniséget kezökre keríteni, annak igazságot
szorgalmazó beadványait eredeti okmányaival egyetemben el-
kobozva tartották, avagy *semmi ítéletet* nem hozván, több évek
elforgása után Pontiusból Pilátushoz utasították, vagy épen, ha
másként nem lehetett procedálni, a documentumokat meghami-
sitották, avagy végleg elsikkasztották. Ha pedig előadta magát
oly eset, hogy ily vandalusi eljárás ellen a bureaueratia által ily
előleges halálra kitűzött szerencsétlen egyén „*in medelam incul-
patue tutelae*“ ellenük igazsága érzetébennetán legfelsőbb helyre
panaszt emelni vakmerősködött, akkor ily esetekben mindjárt
készen voltak *à la Billault és Sandon*, az illetőket örült és el-
méljőkben megtébolodottaknak declarálni, s ekként magukat a
lelkiismeret mardosásai ellenére *az infallibilitas tágas köpenyébe*
burkolva, minden további felelősség alól felmentve érezni,

mányzóinak mindenkor ildomosan kikerülniök kel-
lend, holott különben a megelégedetlenek számát
mindinkább sokasítanák; ne rettenjenek vissza, ha
itt-ott netalán ellenzék keletkezik és őszintén és
bizodalmasan a tisztelet korlátain belül nyilvánítja
ellennézeteit, mert ilyesmi az alkotmányos rendszer
tulajdon sajátja.

Igaz ugyan és e helyen általánlag véve őszin-
tén be is kell azt vallanunk, hogy bármiféle gyön-
géded ellenzék mutatkozzék is a politikai téren a
hatalom tényezői előtt, az majdnem minden kivétel
nélkül visszatetszés nyilvánításával szokott talál-
kozni; holott pedig arra egy valódilag alkotmányos
országban a hatalomnak felette, és hogy tüzeteseb-
ben fejezzük ki magunkat, elkerülhetlenül és mul-
hatlanul szüksége van, mert hiszen a hatalom ke-
zelőinek egyedül az képes nyujtani a czélirányos
kormányzathoz megkivántató *azon erély fokozatát*,
mely nélkül csak tespedés lenne in ultima analysi a
szomorú eredmény.

Ezen állításunk megeczáfolhatatlan valósága
nyilván áll előttünk, bármerre tekintünk is a nagy
természet mérhetlen láthatára körén, mindenhol
látjuk és naponta tapasztaljuk, hogy e nagy vi-
lágban minden csupán a természetben rejlő ellentét
által nyer tenyészetet.

Valóban igen szellemdusan és bölcsen van azon
hasonlat felállítva, miszerint igen találólag szokott
felhozatni azon mondat, hogy egy józan ellenzék *)

*) Egy józan ellenzéknek, mely a közbirodalom javát nem-
csak őszintén szívón viseli, de azt valódilag előmozdítani is vá-
gyódik, mindenkor a dolgok és politikai helyzet valódi állását
kell mérlegelnie és minden felületes félszogségtől magát menten
tartania; legközelebb azonban a bécsi *journalistica* ezen elvek
megvetésével a jelen kormány irányában egy idő óta *csupán*

egy alkotmányos állam kebelében ugyanaz, mi az epe az emberi testben; egy kis adagnyi epe szükséges az egészséges testalkat fenntartására. Ildommal párosult bölcsesség, erélyes kitartás, méltányos jogszerűség és mérséklet azon magasztos tulajdonok, mik képesekké teendik mindenkor a kormányt a létező ellenzéket a józan határ és mérsékelt korlátok között megőrizni.

Az egész civilisált világ, úgy Magyarország lakosainak józan többsége is a törvény előtti egyenlőség elérhetése után sovároog, ebbeli meggyőződése és véleményének szabad közölhetését, a személy és vagyon tökéletes biztonságát megnyerni törekszik, szóval egész irányzata abban öszpontosul, hogy elvégre az előitéletek és kiváltságolt osztályzatok uralma megszűntetvén, a józan közpolgárzati elvek tényleg érvényre emeltessenek.

Ezekben öszpontosul jelenleg a *közvélemény* összes summázata és szellemi ereje, mely erélyesen haladván előre, immár legyőzhetlen tömegzetes alakban mindenhol feltünteti magát, mit semmi Machiavell-féle politikai cselszövények és alatto-

gyanusításokon rágódik; a közbirodalmi politikai állapotok *valódi mélyére* hatni nincs bátorsága, miért? *felelet*: mert fél a valónak egyenesen szeméibe nézni, honnan önámításaira csupán a kárhoztatás és nyilvános visszatetszés anathemáját lenne kénytelen visszatükrözve szemlélni. A nagy tapasztalatu és jeles politikai *francia író Volney* egy idevágó észrevételét e helyen felemlíteni el nem mulaszthatjuk, azon oknál fogva, mert felette jellemző a bécsi journalisticának a jelen kormány iránybani félszeg magatartását illetőleg, mondván: „L' esprit peu penetrant se tient volontiers à la surface des choses, il n'aime pas a les creuser, parce que' il redoute le travail et quelquefois il redoute plus encore la verité” — pedig a ki a való és igazság ösvényét nem követi, soha sem juthat el a mennyeknek országába! . . .

mos ármánykodások a haladásban feltartóztatni többé nem képesek, egyedül az esztelenség és politikai kábaság önző törekvései vakmerősködnék még itt-ott ellene hasztalan harczra kelni, azonban minden csata, mit ellene megkísértenek, mindinkább szélesbitendi és mélyebbre ásandja azon sirgödört, hol öntemetkezési helyöket elvégre is feltalálандják.

Adja az ég, hogy ezen, az emberiség józan polgárisodási haladását elgátolni szándékló felette csekély töredék is valahára azon meggyőződésre juthasson el, miszerint az előítéletek hályogától megtisztult önszemeikkel belátni képesulhessenek és a mai politikai helyzet valódi állását felismerve önkényt azt bevallani kényteleníttessenek, miként ott, hol az imént értelmezett, a józan ész és igazság talapzatán álló közvélemény létezik, csupán azok számára van elvégre is a győzelem fenntartva, kik ezen közvélemény nyilvánulását őszintén követendik, örökös kárhoztatás és gyalázat fog nehezdedni ellenben azokra, kik annak haladása elébe netán még továbbra is némi gátokat vetni vissza nem borzadnának.

Azon kell tehát munkálnunk, hogy a felismert józan közvélemény szózata tisztán és minden phasisaiban akadálytalanul a fejedelem legmagasabb trónjáig mindenkor eljuthasson, hogy az udvar körében itt-ott ármányos fondorlatok közepette, alatomos és titkos utakon és módokon gyakorta elterjedett homályosság annak fényes sugárzata által eleve felderíttessék.

Ezen nemes feladat célirányos megközelítése, különösen a sajtó szabad működésű célirányos elrendezésében található fel, mely minden valódi alkotmányos intézményekkel dicsekvő ország biztos

fenntartására nézve egyik legfőbb tényező és nélkülözhetetlen garancia.

A szabad sajtó, mint egy hatalmas tényező segedelmével elvégre is föl fognak világosítani mind azon, még tökéletesen el nem osztatott kételyek, mik a közbirodalom alkotmányos elrendezése érdekében netán még elágazólag fennforognak.

Bármiként ágazzanak is el azonban a részletekre nézve a vélemények, a kiindulási elv tekintetében *mindkét fél* részéről immár a közmegállapodás létesült tényálladék, t. i. hogy a közbirodalom csak képviseleti kormányrendszer alapján képes a többi európai nagyhatalmasságok közepette jövendőre nézve biztosan fennállani.

Ezen, az egész birodalomra nézve immár, valamint a Lajthán innen, úgy a Lajthán túl egyiránt, ha szabad úgy szólni, közösen elfogadott *képviseleti kormányrendszer elveinek homogenitásában* rejlik azon *talisman*, melynek ildomos alkalmazása folytán a felette kényes természetű közjogi és történelmi nagy kérdések kiegyenlitése sikeresen eszközölhető.

Kik országlati tudományokkal és politikai mélyebb vizsgálásokkal elméletileg avagy gyakorlatilag foglalkoznak, mindnyájan egyiránt bevallják, hogy a képviseleti kormányrendszer mikénti alkalmazása a valódi alkotmányos nemzeti élet fő kérdése.

Ezen életkérdés czélirányos megfejtésében kellend a legközelebb egybehivandó országgyűlés tagjainak sikeresen fáradozniok, ez a jelenkornak feladata, ezt kell nekünk a lehető legjózanabb méltánnyalattal és igazságszeretettel s tőlünk kitelhető egész erélyességgel felkarolnunk, és a mennyire mostani politikai helyzetünknel fogva lehetséges, ténylegesen is megközelítenünk.

Mert hiszen az országglási tudománynak magasztos elvei minden kétségen feltől emelték *immár azon axiomát*, hogy egyedül egy jól rendezett képviseleti kormányrendszer nyujt elegendő képességet az egyesek mindenkor fennmaradandó önkényvágynak és hajlamainak sikeresen gátot vetni, és a közigazgatás minden ágaiban a rend és törvényesség iránti hódolatot, ezen, a közszellem leghatályosabb és legudvösebb emeltyűjét, hazánkban is örök időkre meghonosítani.

Mert csupán a képviseleti kormányrendszer teend benntunket képesekké, a törvényelőtti egyenlőség alapján a közjólét és civilisatió jótékony áldásait biztosan élvezhetni.

Állításaink ebbeli bővebb támogatásául nem szüksége helyen más példákra, csupán Angolország és a csekély területű Belgiumra hivatkozni, hogy a saját hazánkban is előidézhető biztos eredményt tényleg felismerhesstük.

E két ország területén találjuk fel *azon politikai garancziákat*, melyek az emberiség jogait minden osztályzati különység nélkül általánlag biztos oltalmuk alá fogadják, a jog és igazság elveit, mint *köztulajdont* szentesítvén, és elvégre a nemzetet képes megmenteni a kormányzással megbizott és a közigazgatás hivatalaival felruházott egyének hatalmukkali káros visszaélésétől.

A képviseleti jól és célirányosan rendezett kormányrendszerben tapasztaljuk feltalálhatni azon *egyedüli hathatós tényezőt*, mely hazánkat jövendőre a *néplázadás* mindenféle viszályaitól képes sikeresen megóvni, a mennyiben a nép kívánatainak kifejezése *csupán annak törvényszerűleg* és időszakonként egybegyűtlendő képviselőire van átruházva.

A képviseleti kormányrendszer célirányosan

rendezett intézvényeiben tapasztaljuk feltalálhatni egyedül azon tényezőket, mik által nemcsak mindenki számára a közpolgári, politikai és *vallási józan szabadság* élvezete egyiránt biztosítható, hanem egyszersmind a fejedelem királyi hatalma rendíthetlen és megdönthetlen alapokra állítva, magasztos királyi hatalmának nyugodt és erélyes gyakorlata mellett, annak szentséges és sérthetlen személyét azon szerencsés helyzetben képes fenntartani, miszerint hatalmával visszaélés számos kísértetétől, a törvény őrizete alá helyeztetve hathatósan megóvatik, királyi hatalmát a maga egész teljességében akadálytalanul gyakorolhatja, annál is inkább, mert a *közvélemény mindenkor segéd gyanánt* fog szentséges személye mellett őrt állani, s ekként a fejedelem és népei között léteztendő egyetértés és örökösen fennállani *kellő biztos szövetségnek* jótékony áldásai a közbirodalom minden tartományaira egyiránt ki fogván árasztatni, a *jó rend és közbéke* malasztainak élvezetében is fog beuntunket mindnyájunkat részeltetni.

